

GAIRĖS

2013 spalvis
Nr. 8(227)

GAIRĖS
ISSN 1392-0251

Mėnesinis
visuomenės gyvenimo,
politikos, kultūros
ir istorijos žurnalas
Leidžiamas
nuo 1994 metų

Vyriausiasis redaktorius
Algis Kusta

Redakatoriaus pavaduotojas
Vaclovas Paulauskas

Maketavo *Gražina Majauskienė*

Redakcijos adresas:

Laisvės pr. 60 (10 aukštas), 05120 Vilnius.
El.p.: musugaires@gmail.com
tel. 241 82 03, 242 88 03, 860602291

Leidžia UAB „Mūsų gairės“

Pasirašyta spaudai 2013 10 22. SL 971.
Formatas 60x84/8. Ofsetinė spauda. 6 sp. lankai.
Kaina 3,49 Lt (su PVM).

Spausdino AB „Spauda“
www.spauda.com
Laisvės pr. 60, 05120 Vilnius.

Tiražas 1500 egz.
© „Gairės“

ŠIAME NUMERYJE

POŽIŪRIS

Ar mus užvaldys smurtas? 4 p.
Mirties bausmės grąžinimas būtų žingsnis atgal 6 p.

AKTUALIJOS

Aukštojo mokslo vingiai: studijų programos ir studijų kaina 9 p.
Bendrovės keičia kaimo gyvenimą 12 p.

POLITIKA

Socialumas ir demokratija 16 p.
Ar lyderio populiarumas turės įtakos prezidento rinkimuose? 19 p.

NUOMONĖS

Kas išėjo iš Kubiliaus „socialdemokratiškumo“ 20 p.
Mokykla be drausmės – kaip malūnas be vandens... 22 p.
Kas mums mokesčiai, kas mums valstybė? 25 p.

DEMOS KOMENTARAS

Moterų kvotos įmonėse –
mikrochirurgija, o ne lyginimo presas 26 p.

LIUDIJIMAI

Karpiejai – kaimas be karo ir pokario žudynių 28 p.

MES – ES

Padalinta Airija, išdidi Prancūzija, pedantiška Austrija 34 p.
Vokietija po rinkimų 37 p.

PASAULIS

Berlynas. Pasimetusių sielų miestas 38 p.
Ar JAV tyko grėsmės? 39 p.

GYVENSENA

Raštai iš tėviškės laukų 40 p.

ISTORIJOS AIDAI

Neįtikėtinas lietuvių valstietės kelias
į Rusijos imperijos sostą 42 p.

NAUJOS KNYGOS

Lietuva – ir žydų kraštas 44 p.
Kelionė po Karaliaučiaus kraštą 45 p.
Pertvarkos sukurius prisiminus 45 p.

GAIRIŲ PAŠTAS

Gražulio neišgirsti negali... 46 p.
Kai nesiseka įtikti 47 p.
Milijonierius pasisakė kaip socialdemokratas 47 p.

ŠYPSENOS

Epigramos 48 p.

Numerio autoriai

Lidija Šabajevaitė, Gediminas Dubonikas, Romualdas Čėsna,
Jeronimas Kraujelis, Kęstutis K. Urba, Vytenis Paulauskas,
Juozas Saulius, Petras Eidukevičius, Laima Vaigė, Juozas Bartuška,
Monika Sakalauskaitė, Henrikas Puskunigis, Jonas Visockas,
Julijonas Petronis

*Leidėjai ne visada sutinka su autorių nuomone, tačiau laikosi žodžio
laisvės principo.*

Įvykių kronika

■ Garsiajam mūsų dirigentui, Nacionalinės kultūros ir meno premijos laureatui, profesoriui Sauliui Sondeckiui sukako 85 metai. Ministras Pirmininkas A. Butkevičius savo sveikinime maestro pabrėžė, kad „dar kūrybinio gyvenimo pradžioje Jus įvertino genialusis Herbertas fon Karajanas. Tada tai buvo pagiriamieji žodžiai visai mūsų gležnutei kultūrai, galų gale pajutusiai, kad esame Europoje ir gyvename europinėmis vertybėmis. Jūsų kūrybinis pasišventimas, darbas su Lietuvos talentais pelnė Jums visas įmanomas premijas. Bet Jūs esate pelnęs ir dar didesnę premiją – žmonių pripažinimą“. Ministras Pirmininkas A. Butkevičius taip pat pasveikino Lietuvos žydų bendruomenės garbės pirmininką Simoną Alperavičių 85 metų jubiliejaus proga. S. Alperavičius nuo 1992 metų daugiau kaip du dešimtmečius vadovavo Lietuvos žydų bendruomenei.

■ Europa jau nuo 2001 metų švenčia Europos kalbų dieną visa. Šios gražios šventės tikslas – iškelti daugialkalbystę kaip vieną iš didžiausių Europos vertybių, įprasinti kalbų mokymosi įvairovę, pagarbą visoms Europos kalboms, regionų ir tautinių mažumų kalboms, skatinti įvairių kalbų mokymąsi bei kultūrų sklaidą Lietuvoje ir Europoje. Šiomet Lietuvoje ši diena įprasinta gražia švente Vilniaus miesto Rotušės aikštėje. Šventės aktyviausi dalyviai – užsienio šalių ambasados ir kultūrų centrai. Koncerto metu skambėjo dainos bei eilės įvairiomis kalbomis.

■ Šiaulių universitete įvyko trečiasis Lietuvos istorikų suvažiavimas „Nuo politinės istorijos prie istorijos politikos“. Renginio organizatoriai – Lietuvos nacionalinis istorikų komitetas, Lietuvos istorijos institutas ir Šiaulių universitetas. Suvažiavime buvo siekiama įvairiais požiūriais nagrinėti istorijos ir politikos ryšius nuo Lietuvos Didžiosios Kunigaikštystės iki dabartinių laikų.

■ Spalio 8 d. Seimas plenariniame posėdyje paminėjo Aukščiausiosios Tarybos – Atkuriamojo Seimo deputato, Lietuvos Nepriklausomybės Akto signataro Bronislovo Lubio 75-ąsias gimimo metines. Minėjime įžanginį žodį tarė Seimo Pirmininko pirmasis pavaduotojas Vydas Gedvilas, „Šiandien mes minime žmogų, kuris padarė didžiausią proveržį šalies ekonomikoje. Daktaras B. Lubys politikas, mecenatas, kultūros iniciatyvų rėmėjas, savo veikla padaręs stipriausią įtaką Lietuvos pramonei ir jos ateičiai“, – kalbėjo Seimo narys susisiekimo ministras Rimantas Sinkevičius.

■ Seimas priėmė įstatymo „Dėl delpinigių už nesumokėtus paslaugų mokesčius skaičiavimo fiziniams asmenims“ pataisas (projektas Nr. XIP-4518(2)), perpus sumažindamas delpinigių. Nustatyta, kad fiziniai asmenys, Vyriausybės nustatyta tvarka laiku nesumokėję gyvenamųjų patalpų nuomos bei jų eksploatavimo išlaidų, ryšių bei komunalinių paslaugų

mokesčių, už kiekvieną pradelstą dieną mokės nebe 0,04, bet 0,02 procento delpinigių.

■ Finansų ministerijos duomenimis, per devynis šių metų mėnesius į nacionalinį biudžetą gauta 15 mlrd. 919,1 mln. lt, – 209,5 mln. lt arba 1,3 proc. daugiau, nei buvo prognozuota. Pelno mokesčio surinkta 1 mlrd. 14,2 mln. litų, arba 24,1 proc. daugiau, gyventojų pajamų mokesčio gauta 3 mlrd. 121 mln. litų, arba 1,6 proc. daugiau.

■ Pradėta tiesti europinės vėžės geležinkelio linijos „Rail Baltica“ linija iš karto visose atkarpose nuo Lenkijos ir Lietuvos valstybių sienos iki Kauno. Šio projekto vertė siekia beveik 538 mln. litų. Planuojama, kad šio ruožo „Rail Baltica“ statybos bus baigtos 2015 metais. „Rail Baltica“ geležinkelio linija yra viena iš strateginių Baltijos šalių transporto jungčių, įtraukta į pagrindinį transeuropinio transporto koridoriaus TEN-T tinklą. „Rail Baltica“ pagerins Baltijos regiono susisiekimą su kitomis ES šalimis, užtikrins Šiaurės–Pietų geležinkelių ašies plėtrą, sustiprins Lietuvos tranzito galimybes ir tarptautinį konkurencingumą.

■ Vilniuje, Lazdynuose esančiame skvere greta Erfurto g. 1 pastato (buvusio Lazdynų kino teatro), atidengtas paminklinis akmuo, skirtas žymios vaistininkės, liaudies medicinos žinovės Eugenijos Šimkūnaitės atminimui (V. Gulevičiaus nuotr.). Augalinių ir lietuviškų motyvų

ornamentais papuošto paminklinio akmens autorius - skulptorius Jonas Vencevičius, architektas - Laimis Kaziukonis. Šią iniciatyvą įgyvendino Lazdynų bendruomenė, darbai atlikti Lazdynų seniūnijai skirtomis Vietos bendruomenių savivaldos 2012 ir 2013 m. programų bei Eugenijos Šimkūnaitės labdaros ir paramos fondo lėšomis.

■ Lietuvos ambasadoje Maskvoje spalio 11 d. iškilmingai paminėtos iškilaus lietuvių diplomato, poeto, vertėjo Jurgio Baltrušaičio 140-osios gimimo metinės. Šia proga duris atvėrė ir atnaujintas J. Baltrušaičio darbo kabinetas. Lietuvos ambasadorius Rusijoje Renatas Norkus pasidžiaugė, kad prie šios idėjos įgyvendinimo prisidėjo tiek Lietuvos dailės muziejus, tiek partneriai Rusijoje bei perskaitė Paryžiuje gyvenančio diplomato anūko Žano Žako Baltrušaičio sveikinimą šventės dalyviams.

■ Lietuva po pirmininkavimo Europos Sąjungoje nuo kitų metų sausio 1 dienos pradės pirmininkauti Jungtinių Tautų (JT) Saugumo Tarybai. Lietuva pirmoji iš Baltijos valstybių išrinkta į Saugumo tarybą ir bus viena iš 10 nenuolatinių narių 2014 ir 2015 metais. Saugumo Tarybą sudaro penkiolika JT narių. Tai yra vienintelė institucija, kuri pagal tarptautinę teisę gali sankcionuoti karinės jėgos panaudojimą. Lietuvos išrinkimas į JT Saugumo Tarybą rodo tarptautinės bendrijos pasitikėjimą mūsų diplomatija.

Redaktoriaus skiltis

Gyvename valstybėje, prisipažinkime, per daug nevargindami savęs klausimu, o kas gi yra ta valstybė? Nors šis žodis kartojamas labai dažnai ir įvairiame kontekste. Iš ko ta mūsų valstybė susideda? Kam ji tarnauja ar turi tarnauti? Ar dažnai sau užduodame tokius lyg ir naivius klausimus?

Pradėkim nuo savęs. Ar ne kiekvieno mūsų šeima, vidinis pasaulis, genealoginė atmintis yra maža teritorija, kurios ribų nenusako sienos nei žemėje, nei kartografijoje, bet kurių esybę ir nepriklausomumą linę ginti. Ar ne iš tokių teritorijų susideda ir didesnės, per žemę, kalbą susijungdamos į valstybės darinį. Iteisintą valstybių sienomis, sutartimis, įstatymais. Bet kodėl saugodami savo mažąsias teritorijas, ne visada pajėgiame ar suvokiame būtinybę rūpintis iš tų teritorijų sudaryto socialinio junginio saugumu? Istorija rodo, kad mus labiausiai suvienydavo išorės pavojai. Bet ar neturime vidaus pavojų, kartais net pavojingesnių, griaunančių ne įtvirtinimų sienas, bet mūsų jungtį. Jos esmė. O iš ko susideda ta esmė? Pabandykite kiekvienas atsakyti. Aš linkęs iškelti solidarumo, teisingumo, patriotizmo, atsakomybės, sąžiningumo, atjautos ir meilės bendrapiliečiui kriterijus.

Kartais atsitinka, kad valstybę sutapatiname su vienu jos elementu – valdžia, o kai ji yra nedraugiška žmogui, tai atrodo, kad ir valstybę tokią sukūrėme. Bandome iš jos trauktis, ieškodami teisingesnės, negalvodami, kad tas teisingumas priklauso ir nuo mūsų pačių. Juk valstybė gali rūpintis mumis tiek, kiek mes ja rūpinamės. Kiek pastangų įdedame, kad ji klestėtų, viešuoju gėriu apdalindama visus teisingai. Deja, to viešojo, mūsų visų, gėrio dažnai norima atsisakyti savosios mažos teritorijos gero naudai. Vėl užsidaryti mažose teritorijose, iš kurių su dideliais reikalavimais ar net pagiežingai žvelgtume į SAVO VALSTYBĘ, it į kokią iš svetur nuleistą instituciją.

Aristotelis teigė, kad valstybė – aukščiausia ir tobuliausia laisvų žmonių bendravimo forma. Cicerono supratimu, valstybė – tai teisinio bendravimo ir bendros naudos gyvenimo forma. Sujunge šiuos požiūrius matyt ir gautume šiuolaikinę valstybės sampratą. Teisinį žmogaus ryšį su valstybės teritorija parodo jo pilietybė. Moralinį priklausomybės valstybei imperatyvą turėtų sudaryti pilietiškumas. Kitaip sakant, atsakomybė už valstybę. Už kiekvieną jos pėdą, pradedant nuo savo šeimos ir kiemo teritorijos. Negriauti, neniokoti, o tausoti ir turtinti.

Neseniai visuomenės nuomonės ir rinkos tyrimų bendrovė „Vilmorus“ žurnalo „Valstybė“ užsakymu atliko Lietuvos gyventojų apklausą, kas buvo didžiausi Lietuvos niokotojai. Po Stalino prasčiausią reputaciją užsitarnavo du konservatoriai A. Kubilius ir V. Landsbergis. Šiedu, skirtingai nuo tirono Stalino, matyt daugiausia dėl savo ekonominės ir socialinės politikos, požiūrio į žmones. Būtų įdomu sužinoti ir „Gairių“ skaitytojų nuomonę, kas ir kokiais veiksmais daugiausia žalos padarė mūsų šaliai, ir kas daugiausia ir kuo nusipelnė Lietuvai šiame amžiuje.

Algis Kivsta

Ar mus užvaldys smurtas?

Lidija Šabajevaitė

Smurto šmėkla vaikšto po Lietuvą. Po kiekvienos šurprios žmogžudystės per Lietuvą nusirita pasipiktinimo banga. Nusikaltimai priverčia visuomenę dar kartą svarstyti, kaip išvengti tokių baisumų.

Žmonės panašius nusikaltimus vertina emociškai. Stipriausias noras – atkeršyti. Tai pati seniausia taliono teisė, grindžiama principu „akis už akį, dantis už dantį“. „Galva už galvą“, kraujo kerštas, arba vendeta, net XX a. praktikuota kai kuriose Pietų Italijos vietose, grasino išnaikinti ištisas gimines. Kad taip neatsitiktų, funkciją skirti bausmes nuo seniausių laikų perėmė valstybė. Mirties bausmė tebėra taikoma daugelyje pasaulio valstybių. Lietuva, pasirašiusi Europos Žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos konvenciją, įsipareigojo netaikyti šios bausmės. Už ypač sunkius nusikaltimus skiriamas laisvės atėmimas iki gyvos galvos. Konstitucijos 19 str. rašoma, jog „žmogaus teisę į gyvybę saugo įstatymas“. Konstitucija tiesiogiai ne-

draudžia naudoti mirties bausmės. Žmonių balsai ir kai kurių politikų svarstymai, kad ją reikėtų sugrąžinti, reikštų pakeitimus baudžiamajame kodekse ir atsakymą europinių vertybių. Pakeisti kodeksą nesunku. Tai politikų darbas. Bet tų pačių politikų sprendimas atsisakyti Europos Žmogaus teisių konvencijos nustumtų Lietuvą į Bendrijos ir jos vertybių periferiją. Teisę gyventi gina ir bažnyčia, pvz., kategoriškai pasisakydama prieš abortus ir kontracepciją. Kita vertus, kalbos gyvybės ir mirties tema yra veidmainiškos. Madinga ginti teises, tarp jų ir teisę gyventi. Tuo pačiu metu, prisidengus šventu tikslu, skelbiami karai, medžiojami teroristai.

Realybė tokia: gyvybė ir mirtis priklauso nuo valdžios sprendimų ir visuomenėje įsitvirtinusio požiūrio, o jie kiekvienoje epochoje ir valstybėje kitokie. Praktika rodo, kad mirties bausmė neapsaugo nuo žiaurių nusikaltimų. JAV kai kuriose valstijose ji taikoma, bet sunkių nusikaltimų nemažėja. Vis girdime apie ginkluotus pasikėsinimus į savo šeimą, draugus, bendradarbius. Mirties bausmė pavojinga ir dėl to, kad nuosprendis gali būti įvykdytas nekaltiems asmenims, neteisėtai išmušus jų prisipažinimą. Teisininkai seniai tą yra pastebėję.

Nusikalstamumo mastas priklauso nuo daugelio faktorių. Atkreipkime dėmesį į kai kuriuos žinomus, bet retai akcentuojamus dalykus. Vienas svarbiausių – visuomenės požiūris į nusikalstamumą. Vadinti visuomenę smurtine būtų per drąsu, bet abejinga nusizengimams, ko gero, galima. Viešumon iškilus kokiems nors pažeidimams, pirmiausia aplaidumu kaltinama teisėsauga: poli-

cija, prokuratūra, teismai. Tačiau šios institucijos tikrai neužkirs kelio nusikalstamai veikai, jeigu žmonės savo veiksmų nepripažins neteisėtais. Juk žmonės, parduodantys/perkantys kontrabandines prekes: rūkalus, alkoholį, degalus, visada teisinasi per mažomis savo pajamomis, didelėmis oficialiomis kainomis, netikusia valstybės politika. Lombarduose, metalų supirktuvėse, turguose galima rasti nedokumentuotų – vogtų – daiktų. Bet jie priimami, realizuojami. Žmonės, kurie gerai pažįsta tokių prekių tiekėjus, tyli. „Biznyje“ svarbūs tik pinigai. Kai įtariamieji su akivaizdžiais įkalčiais patenka į teisėsaugos rankas, jų artimieji atkakliai tvirtina: „maniškis nekaltas“, „teismas neobjektyvus“ ir pan. Tokią suaugusiųjų reakciją mato ir atitinkamai supranta vaikai bei paaugliai. Jie puikiai išsivina nuolat kartojamą mantrą: „teisės“. Laikytis pareigų ir elementarių gyvenenos normų jiems atrodo tiesiog nebūtina. Visa tai papildo liberali valstybinė šeimos politika, t. y. per švelnūs įpareigojimai tėvams už vaikų nepriežiūrą. Klaipėdos policija ne kartą pranešė apie mieste išūliai plėšikaujančią grupę paauglių. Policija juos sulauko, paleidžia ir vėl turi gaudyti. Nes jie dar neturi keturiolikos metų ir yra nebaudžiami. Tėvai arba nesugeba susitvarkyti su savo atžalomis, arba iš viso nekreipia dėmesio į jų elgesį. Naivu tikėtis, kad ūgtelėję ir nubauti už savo darbus paaugliai pasitaisys. Juos ypač masina Lietuvoje suaugusiųjų garbinamas pinigų kultas.

Visuomenei blogą pavyzdį rodo politikai, traukiami teisminėn atsakomybėn. Kol nėra baigti tyrimai arba neįsigalėję teismų nuospre-

džiai, jie imasi tiesiog pasityčiojančių veiksmų – atseit, valdžia mūsų rankose ir nieko mums nepadarysite. Šią praktiką akivaizdžiai demonstruoja kai kurie Darbo partijos atstovai Seime. Panašių pavyzdžių yra ir kitose partijose. Čia galima priminti žinomą patarlę: „Kokia visuomenė, tokia ir valdžia“. Išties rinkėjų valia lemia, kam patikėti aukščiausius įgaliojimus: padoriems asmenims ar linkusiems pažeidinėti įstatymus. Blogiausia, kad įtariamieji, siekdami išvengti atsakomybės, juodina teisėsaugą, skleidžia nepasitikėjimą ja.

Ruduo. Šviesusis dienos laikas sparčiai trumpėja. Miestų ir gyvenviečių savivaldybės skundžiasi lėšų stygiu ir taupo naktinio apšvietimo sąskaita. Įdomu, ar bent viena savivaldybė bei seniūnija kada nors skaičiavo, kiek įvertinama jų vietovėse nusikaltėlių padaryta žala ir jų pačių išlaikymas areštinėse bei laisvės atėmimo vietose? Tikriausiai susidarytų kur kas didesnė suma, nei reikia normaliam gatvių ir kiemų apšvietimui. Kai padidėja tikimybė būti pamatytam ir sučiuptam, bent dalis nesiiimtų neteisėtų veiksmų.

Nemaža dalimi prie smurto visuomenėje plitimo prisideda žiniasklaida. Visi komerciniai TV kanalai nemažai laiko žinių laidose bei specialiose transliacijose skiria kriminalinėms naujienoms. Tiesioginė alkoholio, narkotikų reklama ir smurto rodymas yra draudžiama, bet netiesiogiai tai rodoma visur. Joks Holivudo masinės produkcijos filmas neapsieina be šių dalykų. Ir lietuviškuose serialuose pagrindiniai veikėjai svaiginasi, smurtauja, plėšikauja. Net nemaža dalis animacijos, skirtos vaikams, rodo karus, muštynes, žiaurumus. Žinoma, paskutiniame kadre parodoma triumfuojanti teisybė. Bet šis atpildo kadras vargiai atsveria viso filmo ar laidos siužetą. Kodėl tokia produkcija masiškai dauginama? Ji pigi. Taip žmonės pripratinti prie vienadienių sensacijų, krimi-

nalų – prie smurtinės kultūros. Labiausiai jai pasiduoda ir ima mėgdžioti labilios psichikos asmenys, siekiantys kuo nors išsiskirti. Prieš keletą metų buvo atliktas jaunimo sociologinis tyrimas, ką jie laiko autoritetais. Nė vienas nepaminėjo nei tėvų, nei mokytojų. Užtat pirmoje vietoje buvo įrašytas H. Daktaras. Knyga apie jo „žygdarbius“ irgi buvo viena perkamiausių.

Beje, tai ne vien Lietuvos bėda. Smurtinė kultūra apėmusi nemažą dalį pasaulio. Bet tai nepateinama priežastis mums. Ką daryti, kad visuomenė būtų saugesnė? Iš esmės tai priklauso nuo jos pačios ir jos rinktų valdžios atstovų sprendimų. Teisės specialistai, sociologai, psichologai tvirtina, kad nusikalstamumo mažėjimą lemia ne žiaurios bausmės, bet jų neišvengiamumas. Lietuvoje išaiškinami beveik visi atvejai, susiję su žmogžudystėmis. Kitų nusikaltimų išaiškinama vos apie pusę ar net mažiau. Dėl to kaltinti vien policiją, tyrėjus, prokurorus negalima. Žmonės, kaip jau minėta, ne visada padeda teisėsaugai. Dažnu atveju dėl menko įvykio net nesikreipiama į policiją – manoma, kad ši netirs pranešimo. Nepersekiojamų vagių ar sukčių apetitas auga. Įstatymų leidėjai laikosi nuomonės, jog už nusikaltimus reikia žiauriai bausti, kad nusikaltėlis pasimokytų ir daugiau nerizikuotų. Deja, rezultatai atvirkštiniai. Nuteistieji laisvės atėmimo vietose patenka į tokias sąlygas, kurios formuoja recidyvistus. Senbuviai „autoritetai“ randa priemonių ir būdų kaip pajungti tolesnei nusikaltėlių kultūrai naujokus. Kalėjimams ir kolonijoms skiriama nepakankamai psichologų ir socialinio darbo specialistų etatų. Vadinas, psichologinė pagalba, ypač prieš grįžimą į laisvę, yra menka. Apskritai, dažno buvusio kalinio laisvėje laukia nelinksmas gyvenimas. Nėra darbo, duonos, būsto. Suprantama, kiekvieno likimas susiklosto skirtingai.

Valstybei turėtų būti svarbu, kad kuo mažiau žmonių nusikals-

tų. Kad nereikėtų didinti įkalinimo vietų skaičiaus, samdyti vis daugiau prižiūrėtojų ir visam tam skirti vis daugiau pinigų. O jie nemaži. Tik vieno nuteistojo išlaikymas kainuoja apie 20 tūkstančių litų per metus (uždarytų asmenų yra apie 10 tūkstančių). Taigi valdžia turėtų apsispręsti: ar daugiau pinigų skiria įkalinimo vietų didinimui, ar padeda išleidžiamiesiems į laisvę, kad šie nebegrižtų atgal, ar teikia rimtą prevencinę pagalbą šeimoms, mokykloms, visuomenei. Jeigu nusikalstančių vaikų tėvai nesugeba jų normaliai auklėti, jiems turi padėti valdžia. Įdarbinti tiek socialinių darbuotojų ir psichologų, kad jie padėtų nesugebantiems dorotis su problemomis tėvams ir vaikams. Nes tik valdžia skirsto pinigus ir privalo žinoti, kaip efektyviai juos panaudoti visos visuomenės labui.

Būtų neteisinga atsakomybę už visas nuodėmes užkrauti tik visuomenei. Tai įžeistų tuos asmenis, kurie niekada nenusikalto ir kuriems smurtinė kultūra yra nepriimtina. Būtina įvardinti pasitaikančių teisėsaugos institucijų darbo broką. Policija yra pirminė grandis, į kurią, ištikus bėdai, kreipiasi žmonės. Laiku nepadėjus, bandymai aiškinti, kad trūksta patrulių ar benzino, nepriimtini. Materialinius trūkumus privalo likviduoti politinė valdžia, skirdama darbui reikalingas lėšas. Bet svarbiausi yra žmonės. Jie, pasirinkę teisėsaugos darbą, privalo laiku ir sąžiningai atlikti savo pareigas. Visiškai nepateisinamas ką tik nuskambėjęs atvejis, kai bendrasis pagalbos centras negalėjo nustatyti vietos, iš kur skambino nelaimingoji. Kalti ne pinigai. Tiesiog iki galo savo darbo neatliko tarnybos, koordinuojančios veiksmus su telekomunikacijų įstaigomis ir pastarosios, dėsčiusios atlikti privalomus darbus. Apsileidimo kaina – nutrūkusi gyvybė.

Vieno recepto, kaip dorotis su minimomis problemomis, nėra. Mirties bausmės sugrąžinimas jų neišspręs. ■

G. Kirkilas: mirties bausmės grąžinimas būtų žingsnis atgal

„Mirties bausmės grąžinimo iniciatyvos Lietuvoje, kaip ir nepakantumas mažumoms, yra to paties medžio vaisiai. Jos tikrai nėra siekis kurti teisingesnę ir geresnę visuomenę. Tai tik – kietos valdžios rankos ilgesys, principo „žmogus – vertybė savaime“ atmetimas ir bendruomeniškumo stygius“, – tvirtina Seimo vicepirmininkas, Europos reikalų komiteto pirmininkas Gediminas Kirkilas.

Jis įsitikinęs, kad požiūris į mirties bausmę, taip pat į moteris, mažumas ir silpnesnius atskleidžia atskiros visuomenės civilizacijos lygį. Tai, kaip valstybėje elgiamasi su moterimis, vaikais, gėjais, neįgaliaisiais ar nuteistaisiais, parodo, kiek visuomenė yra laisva ir demokratinė, solidari ir socialiai lygi, teisinga ir tolerantiška, išsilavinusi ir kultūriškai išprususi. „Būtent praktinis lyčių lygybės politikos įgyvendinimas ir veiksminga kova prieš smurtą moterų atžvilgiu (ir namuose, ir gatvėje) gali tapti atsakaitos tašku, kovojant prieš smurtinį nusikalstamumą apskritai ir nustumiant mirties bausmės grąžinimo klausimą į praeitį“, – teigia parlamentarai.

Pasak G. Kirkilo, pagarbos moterims trūkumas yra tiesiogiai susijęs su norais grąžinti mirties bausmę. Labai liūdna teisinės praktikos iliustracija, ir ne tik Lietuvoje: kai nuolat namuose smurtaujantis vy-

ras nužudo moterį, jis gali tikėtis vos kelerių metų kalėjimo; tuo tarpu moteris, nužudžiusi šeimoje nuolat smurtavusį vyrą, paprastai įkalinama dešimtmečiui ir daugiau...

Eurostato duomenimis, Lietuva kartu su Estija ir Latvija pirmąją pagal įkalintųjų skaičių (daugiau nei 250 asmenų – 100 tūkst. gyventojų) Europos Sąjungoje. Danijoje, Suomijoje ir Švedijoje šis skaičius – mažiausias ir nesiekia 100. Vidutiniškai Lietuvoje per metus 100 tūkst. gyventojų tenka 7,7 žmogžudystės, Danijoje šis skaičius siekia 1,33, Suomijoje – 2,14, Švedijoje – 0,94 (2008-2010 m. duomenimis). 2010 m. Vilniuje užregistruotos 27 žmogžudystės, Kopenhagoje – 7, Osle – 5. „Ne mirties bausmės grąžinimas sumažins nusikalstamumą, ypač prieš moteris, bet skurdo visuomenėje mažinimas, lyčių lygybės skatinimas, elementarios pagarbos moterims ugdymas“, – pabrėžia G. Kirkilas Pasak jo, skurdo mažinimas Lietuvoje yra ypač aktualus regionuose ir tarp jaunų žmonių. Su juo kovoti galima ir specialių programų pagalba, ir per pramonės gaivinimą bei naujų verslo nišų kūrimą, ir steigiant naujas darbo vietas. Tai neleisėtų tarptautinio nusikalstamumo kultūrai.

„Sutinku su kriminologais ir politologais, kad kalbos apie mirties bausmės grąžinimą yra populizmas ir demagogija, bandymas susirinkti sau politinius taškus. Iš tiesų mirties bausmės grąžinimas nusikalstamumo situaciją ir atmosferą visuomenėje tik pablogins, nekalbant jau apie tai,

kad toks sprendimas prieštarautų Lietuvos Konstitucijai ir ES teisei, – pastebi G. Kirkilas. – Paklauskite, o kaip dėl žmogžudystės aukų ir jų artimųjų? Mano atsakymas universalus – humanizme ir civilizacijoje. Vienu smurtinės prievartos aktu (šiuo atveju, visuomenės ir valstybės), kito smurtinės prievartos akto (žmogžudystės) neišspręsimu, ir tragedijos skausmo nesumažinsime, o tik įsisuksime į uždarą ratą. Be to, Lietuvos piliečiai vis dar labai nepasitiki teismais, o tai signalizuoja, jog pačios griežčiausios bausmės gali būti skiriamos ne visada pagrįstai ir teisingai. Jei norime būti civilizuota, geresnė ir teisingesnė visuomenė, turime būti humaniški, ir galimybę pradėti gyvenimą iš naujo reikia suteikti ir nusikaltėliams, nes demokratinėje valstybėje žmogus turi turėti teisę į antrą šansą. Bausmė neturėtų būti dėl pačios bausmės, o dėl žmogaus galimybės pasikeisti. Tam reikia kalinių resocializacijos ir integracijos programų. Žmogus savaime yra vertybė, ir visuomenė su valstybe neturi jo(s) palikti vieno nei kai ji(s) tampa auka, nei kai neatsitaisomai suklumpa (nes tai irgi dalis visuomenės ir valstybės atsakomybės). Ne bausmių už nusikaltimus griežtinimas padarys mus vieninga tauta. Todėl turime apsispręsti, ar norime būti kalinių tauta, su daugiausia įkalintųjų Europoje, ar laisva visuomenė, kuri pragmatiškai, kaip skandinavai, padeda įstatymą pažeidusiems, kad šie vėl galėtų tapti laisvais visuomenės nariais, kartu kuriančiais bendrąjį gerį“.

Smurtas gimsta sutrikusioje psichikoje

Pasak vaikų ir paauglių psichiatro, medicinos mokslų daktaro prof. Dainiaus Pūro, „iki šiol tarp Lietuvos paauglių ir jaunuolių išlieka aukšti savižudybių ir žmogžudysčių rodikliai. Mokslininkų tyrimai rodo, kad 41 proc. moksleivių turi psichikos sveikatos problemų, o 13 proc. – diagnozės lygį siekiančių psichikos sutrikimų. Tačiau veiksmingų ir lanksčių paslaugų vaikams ir paaugliams plėtra Lietuvoje buvo sustabdyta dar prieš 2000 metus, ir iki šiol šios paslaugos neplėtojamoms“.

D. Pūras pabrėžia, kad Lietuvoje trūksta vaikų psichinės sveikatos paslaugų infrastruktūros. „Todėl jei vaikui yra stipresnis sutrikimas nei lengvas, kaip hiperaktyvumas, užsitęsusi depresija, autizmas, šizofrenija, tėvai atsiduria aklavietėje. Ypač trūksta nemedicininų specialistų. Pvz., Škotijoje, santykis tarp medicininio ir nemedicininio personalo psichikos sveikatos sektoriuje yra

1:10. Lietuvoje išlikęs sovietinis požiūris, kur beveik viską sprendžia psichiatras“, – sakė jis Seime vykusioje spaudos konferencijoje „Ką turėtų daryti valstybė, kad užtikrintų būtiną pagalbą vaikams, turintiems psichikos sutrikimų“.

Seimo LSDP frakcijos narė Vainko gerovės parlamentinės grupės pirmininkė Rimantė Šalaševičiūtė taip pat pastebėjo, kad Lietuvoje 12 proc. vaikų diagnozuotas hiperaktyvumas, tačiau vaistai jam gydyti nėra kompensuojami Valstybinės ligonių kasos, nors šiuo metu gydytojai vaistus gali išrašyti tik esant sunkiausiai, t.y., trečiajam, ligos stadijai. Spalio pabaigoje Sveikatos apsaugos ministerijoje turi būti svarstoma, kad vaistai būtų bent iš dalies kompensuojami.

Pasak Valstybės vaiko teisių apsaugos ir įvaikinimo tarnybos prie Socialinės apsaugos ir darbo ministerijos Planavimo ir veiklos stebėsenos skyriaus vedėjos Vitos

Šulskutės, vaikų globos namuose trūksta kvalifikuotų darbuotojų, žinių ir priemonių. Ketvirtadalyje globos namų nėra psichologų, nes ne visos savivaldybės skiria finansavimą, arba nėra specialistų, arba argumentuojama, kad per mažai vaikų, arba neva nėra poreikio. Jei kreipiamasi į psichologą kitur, galima laukti ir mėnesį, o per tą laiką psichinės problemos sunkėja.“

„Jei laiku būtų sprendžiamos vaikų ir paauglių psichikos sveikatos problemos, nebūtų tokių skaudžių pasekmių kaip savižudybės, žmogžudystės ar nusikalstamos jaunimo gaujos. Visuomenės požiūris irgi nepalankus psichikos sveikatos problemų sprendimui. Lietuvoje trūksta modernaus požiūrio, visuomenė daugiau pritaria represinėms priemonėms vaikų ir paauglių su emociniais ir elgesio sutrikimais atžvilgiu. Tačiau mokslininkai aiškiai sako, kad tai nėra sprendimas“, – įsitikinęs D. Pūras. ■

Nepilnamečių padarytos nusikalstamos veikos . Požymiai: nusikalstamos veikos rūšis ir metai

	2008	2009	2010	2011	2012
Nusikalstamos veikos	4 325	4 023	3 589	3 296	3 127
Nusikaltimai	3 911	3 674	3 260	2 951	2 805
Sunkūs ir labai sunkūs nusikaltimai	328	265	290	241	258
Nužudymai	23	18	19	19	9
Sunkūs sveikatos sutrikdymai	32	22	22	17	18
Išžaginiai ir pasikėsinimai	20	29	21	29	17
Plėšimai	620	527	396	358	281
Vagystės (nusikaltimai)	1 920	1 762	1 549	1 347	1 241
Vagystės iš gyvenamųjų patalpų	378	327	284	268	213
Automobilių vagystės	212	181	141	73	90
Viešosios tvarkos pažeidimai (nusikaltimai)	356	384	370	326	379
Nusikaltimai, susiję su disponavimu narkotinėmis medžiagomis	66	68	79	61	109
Baudžiamieji nusižengimai	414	349	329	345	322
Vagystės (baudžiamieji nusižengimai)	196	153	170	168	187
Viešosios tvarkos pažeidimai (baudžiamieji nusižengimai)	4	6	2	3	3
Nusižengimai, susiję su disponavimu narkotinėmis medžiagomis	25	54	38	30	51

Informatikos ir ryšių departamento prie Vidaus reikalų ministerijos duomenys.

Aukštojo mokslo vingiai:

Universitetų duris šiemet vėl atvėrė tūkstančiai naujų studentų. Vieni jų džiaugiasi nemokama galimybe studijuoti, kiti gi už svajonių specialybę turi mokėti tūkstančius. Neturintys savų lėšų studentai priversti skolintis. Todėl jau dabar visuomenėje kyla klausimas, ar už studijas skolintus tūkstančius paklojęs jaunimas, baigęs mokslus, sugebės uždirbti tiek, kad atsiskaitytų su bankais, įsigytų būstą ir išlaikytų save ar šeimą.

Gediminas Dubonikas

Situacija universitetuose – įtempta

Aukščiausios kvalifikacijos specialistus Lietuvoje rengia 23 universitetai ir 24 kolegijos. Statistikos departamento teigimu, 2012–2013 mokslo metų pradžioje šiose mokyklose studijavo 160 tūkst. studentų, iš jų universitetuose – 114 tūkst., kolegijose – 46 tūkst.

Palyginti su ankstesniais mokslo metais, studentų skaičius aukštosiose mokyklose sumažėjo 14 tūkst., arba 8 procentais. Tokia tendencija vyrauja kelerius pastaruosius metus. Kai kurie universitetai jau teigia, jog studijuojančių juose sumažėjo dvigubai. Studentų sparčiai mažėjo Šiaulių universitete, Lietuvos edukologijos universitete, nemažai jaunimo neteko ir Klaipėdos universitetas. Šiame universitete itin ryški ir kita problema – daug siūlomų programų nesurenka reikiamo studentų skaičiaus. Geresnė situacija Vilniaus ir Kauno aukštosiose mokyklose. VU ir toliau išlieka geriausiai vertinamu šalyje, Kaune įsikūrę VDU ir Lietuvos sveikatos mokslų universitetas pastaruoju metu netgi pagausino studentų gretas.

Gali būti, kad studentų mažėjimas šalies universitetuose susi-

jęs ne tik su akivaizdžiai matomu jaunimo išvykimu į užsienį, bet ir su mūsų švietimo politika – visų pirma, universitetuose mažėjančiu nemokamų vietų skaičiumi, taip pat su didelėmis įmokomis už studijas. Paskolų sistema, atrodo, taip pat ne visiškai atitinkanti šalies realijas.

Pigiausi – humanitariniai ir socialiniai mokslai

Studijuoti Lietuvoje galima dviem būdais – gerai besimokantiems studijas finansuoja valstybė, tuo tarpu mažiau gabus jaunimas, norintis studijuoti pasirinktą specialybę, turi studijas apmokėti iš asmeninių lėšų arba imti paskolą. Lietuvoje maždaug pusė studentų moka už mokslą.

Įdomu tai, kad mokamų studijų kainos mūsų šalies universitetuose, palyginti su pragyvenimo lygiu, atrodo išties nemažos. Štai menų studijos gali kainuoti net iki 18 tūkst. litų metams. Panašiai reikia mokėti ir norintiesiems tapti orlaidžių pilotais. Daugiau nei 10 tūkst. litų kainuoja medicinos krypties studijos.

Yra specialybių, kurių kainos, palyginti su studijų vidurkiu, galima sakyti yra gan vidutiniškos. Inžinieriams, architektams metai studijų VGTU kainuoja apie 7 tūkst. litų. Norintieji tapti progra-

muotojais panašiai turėtų mokėti Vilniaus universitetui. Statybos inžinerijos studijos Šiaulių universitete metams viršijo 7 tūkst. litų, o Lietuvos edukologijos universitete pasirinkusiems už savo lėšas mokytis kai kurių filologinių specialybių reikia pakloti daugiau nei 6 tūkst. litų per metus.

Pigiausios mūsų šalies universitetuose atrodo yra humanitarinių ir socialinių krypties studijos. Humanitarinių krypties programos Lietuvos edukologijos universitete įvertintos apie 3800 litų metams. Programų, susijusių su finansais, vadyba, metinė bakalauro studijų kaina M. Romerio universitete siekė panašią sumą. Beveik tiek pat kainavo ir ekonomikos studijos

studijų programos ir studijų kaina

Šiaulių universitete. Taigi, jei studentas visus ketverius studijų metus pats moka už mokslą, ne pačių brangiausių specialybių bakalauro diplomą jam gali kainuoti 15-30 tūkst. litų.

Neturintiems tokių sumų, tačiau norintiems studijuoti jaunuoliams valstybė siūlo paskolas. O jos teikiamos per komercinius bankus.

Sakoma, kad studijos Lietuvoje yra vienos brangiausių Europoje. Brangesnės Jungtinėje Karalystėje, tačiau čia labai lanksti paskolų sistema: paskolą studentai turi atiduoti tik tada, kai jų pajamų lygis pasiekia nustatytą sumą.

Apie aukštojo mokslo realijas ir tendencijas plačiau savo nuomone pasidalino trims skirtingoms sritims atstovaujantys pašnekovai – studentė, Seimo narys ir ekonomistė.

Studentų atstovė: vargina nuolatinė nežinomybė

Šiaulių universiteto (ŠU) studentų sąjungos vadovė Gabrielė Gendvilaitė sakė pastebėjusi, jog pastaruoju metu mažėja ne tik nemokamų vietų universitetuose, bet ir stojančiųjų į juos. „Tai didelė problema visoje Lietuvoje“, – mano ji.

Pasak G. Gendvilaitės, studijų kainos mūsų šalyje yra vidutiniškos, lyginant su kitomis Europos valstybėmis, tačiau lietuviams jos per didelės. „Vienose šalyse kainos yra tikrai didelės, siekiančios net keliasdešimt tūkst. litų per metus, tuo tarpu kitose, pavyzdžiui, Danijoje, mokslas yra nemokamas. Nuo šių mokslo metų nemokamas mokslas yra ir Estijoje, tad matysime ateityje, kaip šis modelis pasiteisins. Jei būčiau studentė, kuri turėtų pati mokėti už studijas, man jos būtų gana brangios“, – sakė ji.

Paklausus, kaip studentų atstovė vertina paramos sistemą, išgirdome atsakymą, jog „didžiausias minusas yra tas, kad paskolas teikia ne valstybės fondas, o komerciniai bankai. Vėliau studentams tenka gražinti nemažas palūkanas. Reiktų tikrai lankstesnės paskolų sistemos. Paskolas galėtų teikti Valstybinis studijų fondas, o gražinti skolą būtų galima jau dirbant pagal įgytą specialybę ir uždirbant tam tikrą kiekį pinigų“.

G. Gendvilaitė linkusi teigti, jog studijų kokybė gerėja – jau keleri metai Lietuvoje tarptautiniu lygiu vertinamos studijų programos ir aukštosios mokyklos. „Tai davė impulsą aukštosios mokyklos peržiūrėti dėstomas studijų programas ir padidinti pastangas

studijų kokybei užtikrinti. Džiugu, kad į šį procesą įtraukiami ir studentai. Tenka pastebėti, kad Lietuvoje sunkiai sekasi atskirti universitetų ir kolegijų dėstomus dalykus. Dažnai moduliai būna labai panašūs ir dėl to kenčia studijų kokybė“, – sakė ji.

Šiaulių universitete studijuojanti mergina vis dėlto neslėpė, jog labiausiai studentus stebina nuolatinės reformos ir nestabilumas. „Aukštojo mokslo reforma prieš penkerius metus atnešė labai daug pasikeitimų. Dabar, atėjus naujai valdžiai, pasikeitimų nemažėja. Gerai, kad jie vyksta ir yra taisomos padarytos klaidos, tačiau nuolatiniai pasikeitimai vargina ir kartais daugelį iš mūsų verčia jaustis nesaugiai“, – ko gero daugumos studijuojančio jaunimo mintis atskleidė ši studentė.

Paklausus, ką ji pati pakeistų, ŠU studentų sąjungos vadovė patikino, jog paskolų sistema turėtų būti remiama valstybės.

Seimo narys: valstybė turi padėti jaunimui

Seimo narys Juras Požela pastebėjo, kad aukštojo mokslo reikalai gvildinami tiek Seime, tiek ir visuomenėje. Jis šitikiškas, kad universitetams svarbi diversifikacija ir tarptautiškumas. „Svarbu universitetų viduje tobulinti studijų programas, siūlant ne tik populiariausias, tokias kaip teisė ar ekonomika, tačiau nepamiršti diversifikacijos, nenaikinti mažiau populiarių studijų programų, kurios nepritraukia didelės dalies studentų, tačiau užima pakankamą dalį darbo rinkoje“, – pasakojo jis. Kalbėdamas ▶

► apie atskiras specialybes, J. Požela išsakė nuomonę, jog valstybė turėtų reguliuoti specialistų rengimą. „Negalime likti be operos solistų, dailininkų, filosofų, mokytojų, slaugytojų, sporto trenerių. Šiame reguliavime, kaip beje ir visur, reikalinga darba“.

Paklausus, kokias problemas jis išvelgia mūsų aukštojo mokslo sfere, J. Požela sakė, kad didelė problema yra rasti darbą po studijų. „Tačiau tiek Lietuva, tiek Europos Sąjunga deda visas pastangas mažinti jaunų darbingo amžiaus jaunuolių nedarbą. Šiuo metu Socialinės apsaugos ir darbo ministerija kuria planą, kaip Lietuva taikys Europos Komisijos pasiūlytą iniciatyvą „Jaunimo garantija“. Manau, šis projektas, kuriam Europos Sąjunga skirs 6 mlrd. eurų šalims narėms, kovojančioms su jaunimo atskirtimis, yra gera iniciatyva padėti jaunimui, baigusiam studijas ir neturinčiam darbo, įsitvirtinti darbo rinkoje“, – optimistiškai į situaciją žvelgė politikas.

Paklausus, kokiomis dar idėjomis valstybė turėtų prisidėti prie situacijos gerinimo, J. Požela patikino, kad ir jis pats ėmėsi atitinkamų pastangų. „Jaunimo ir sporto reikalų komisija (kuriai vadovauja šis parlamentaras – Red.) organizavo diskusiją apie būsto prieinamumą jauniems žmonėms užtikrinimą. Šioje diskusijoje dalyvavo įvairių sričių, savivaldybių vadovai, verslo struktūrų bei jaunimo ir valstybės institucijų atstovai. Situacija Lietuvoje išgyti būtų jauniems žmonėms yra sudėtinga. Net vidutinės pajamos, apie 1500-1800 Lt, gaunantys žmonės negali išgyti būsto šiometinėmis komercinėmis kainomis. O ką ir bekalbėti apie minimalų atlyginimą gaunančius, tokių juk tūkstančiai“, – pasakojo jis.

Politikas pabrėžė, kad vis dėlto neapsiribos diskusijomis, o turi konkrečių darbų planą. „Planuojame sukurti municipalinio būsto

Šiaulių universiteto bendruomenės šventėje

sistemą. Bendradarbiaujant valstybei ir privatiems nekilnojamojo turto vystytojams pasiūlysiame žymiai pigesnę nekilnojamojo turto, kuris taps prieinamas jauniems žmonėms. Tai labai svarbu jų autonomiškumui užtikrinti“, – sakė J. Požela.

Kalbėdamas apie studijų kokybę J. Požela, kaip ir studentų atstovė G. Gendvilaitė, išsakė panašią nuomonę. „Studijų kokybė yra labai sudėtingas klausimas, į kurį negalima vienareikšmiškai atsakyti. Tai priklauso tiek nuo pačio studento, tiek nuo aukštosios mokyklos. Esu įsitikinęs, kad studijų kokybė Lietuvoje yra pakankamai gera, nepaisant kai kurių gąsdinimų ar nepamatuotos kritikos“, – kalbėjo jis.

Seimo narys pabrėžė, jog svarbu ir toliau universitetuose palaikyti tarptautiškumą. „Manau, tarptautiškumas yra svarbus reiškinys, kuris padeda pamatyti daugiau problemų sprendimo būdų bei įneša naujų idėjų ir inovacijų. Kita vertus, tarptautiškumas ir mūsų atviros sienos sukuria ir naujus iššūkius. Turime konkuruoti su kitomis šalimis, neatsilikti, laiku taikyti naujoves, būti lyderiais“, – teigia socialdemokratų politikas.

Ekonomistė: aukštasis mokslas finansuojamas dėstytojų sąskaita

Ekonomistė Aušra Maldeikienė išsakė trumpiausią, tačiau ne mažiau svarbią poziciją. Ji teigė, kad „nemokamas“ aukštasis mokslas mūsų šalyje nėra įmanomas, jis dabar Lietuvoje finansuojamas dėstytojų sąskaita. „Šalis gali turėti studentų tiek, kiek turi dėstytojų (pastarieji neauga ant medžių) jiems mokinti. Kai dėstytojų atlyginimai kvaili (docento apie 2 tūkst.) tai tas dėstytojas dirba trijuose darbuose ir niekur rimtai nedirba“, – pasakojo ji.

Pasak mokslininkės, tai labai naudinga abiems pusėms – dėstytojo neįmanoma pakeisti dėl to, kad jo atlyginimas menkas ir jokios rimtos konkurencijos nėra, o studentai patenkinti, kad dėstytojas nieko daug nereikalauja.

A. Maldeikienė, paklausta, ką mano apie studijų kainas šalies universitetuose, atsakė, jog nežino, ar jos per didelės. „Žinau, kad studijos apie 90 proc. atveju nėra jokios studijos, o yra diplomų pirkimo mašina. Taigi klausimas transformuojasi: ar ne per brangus diplomai? Manau, kad tikrai per bran-

gus, nes jis negarantuoja solidescio darbo atlygio. O negarantuoja, nes turime perteklių studentų ir tų pirktų diplomų“, – sakė docentė.

Kaip bus kitąmet?

Šįmet į nemokamas vietas buvo priimti 14 592 asmenys. Kitąmet valstybės finansuojamų vietų skaičius turėtų išlikti toks pat, kaip ir šįmet, ar nežymiai mažesnis. Pasak švietimo ir mokslo viceministro Rimanto Vaitkaus, „kadangi bendrąja apimti lėšų dalis aukštajam mokslui nebus mažinama, planuojame nežymiai mažinti priimamų studentų skaičių – tikrai pagal tai, kiek sumažės stojančiųjų, tai gali būti 2-3 proc.“

R. Vaitkus nusiteikęs prieš dabartinę studijų kreditavimo tvarką, kuri duoda didelę naudą tik bankams, o valstybė prisiima labai didelių išpareigojimų našta. Štai nuo 2009 m. iki šiol valstybės remiamų paskolų jau yra gavę daugiau nei 24 tūkst. studentų už 115 mln. litų.

„Pirma, valstybė 100 proc. garantuoja bankams tų paskolų grąžinimą, antra, ji dengia dalį palūkanų, jeigu jų norma viršija 5 procentus. Be to, tokia paskolų sistema nėra labai naudinga studentams, nes palūkanos pradedamos skaičiuoti iškart, kai tik suteikiama valstybės remiama paskola“, – „Lietuvos žinioms“ aiškino R. Vaitkus. Pasak jo, numatoma įvesti visuotinę studijų įmoką. Šiuo metu valstybė nėra pajėgi visiškai finansuoti aukštojo mokslo studijas. „Realiai numatoma, kad įmoką mokės visi, išskyrus gerai besimokančiuosius. Tie, kurie mokysis pradžiai, galės iš Valstybės studijų fondo imti paskolą ir ją pradėti grąžinti per pajamų mokesčių sistemą po studijų pradėjus dirbti. Visuotinė metinė studijų įmoka, galimai atsiranti nuo kitų metų rugsėjo, sudarys 2000 litų“, – sakė R. Vaitkus.

Vyriausybės programoje iškeltas siekis studijų paskolas grąžinti į Valstybinį studijų fondą. ■

Diskusijos dėl aukštojo mokslo

Aukštojo mokslo finansavimas pastaraisiais metais tapo vienu svarbiausių Europos švietimo politikos klausimų. Ar aukštojo mokslo sistemai pakanka turimų lėšų ir ar sugebama jomis tinkamai pasinaudoti, kad visuomenė gautų didžiausią naudą? Šiuos klausimus rugsėjo mėn. svarstė Vilniuje susirinkę beveik 50 ES valstybių švietimo ir aukštojo mokslo ministerijų departamentų, atsakingų už aukštojo mokslo politikos įgyvendinimą, direktorių.

Skirtingos šalys taiko skirtingus aukštojo mokslo finansavimo modelius. „Eurostat“ duomenimis, 2010 m. ES šalių aukštojo mokslo institucijų pajamos, gaunamos iš privačių šaltinių, vidutiniškai siekė 17,3 procento visų jų gaunamų pajamų. Tačiau skirtumai šalyse – dideli. Pavyzdžiui, D. Britanijos aukštajam mokslui skiriamų lėšų dalį 25 proc. sudaro lėšos, gaunamos iš valstybinio finansavimo, o Danijoje ir Suomijoje šis rodiklis siekia net daugiau nei 95 procentus.

Ekspertai pastebi, kad per pastarąjį dešimtmetį privačių lėšų dalis finansuojant aukštąjį mokslą augo D. Britanijoje, Lenkijoje, Lietuvoje, Slovakijoje ir Portugalijoje. Daugelyje kitų Europos šalių valstybinio ir privataus finansavimo proporcijos daugiau nei dešimtmetį išlieka beveik nepakitusias.

Tačiau nepakanka tik ieškoti būdų padidinti finansavimą aukštajam mokslui. Kitas, ne mažiau svarbus klausimas, ką galima padaryti, kad aukštojo mokslo institucijų gaunamos lėšos būtų panaudojamos kuo efektyviau. Dėl to kyla nemažai diskusijų. Kai kurie ekspertai mano, kad universitetai turi stipriau konkuruoti tarpusavyje ir tuomet viską natūraliai sureguliuos rinkos dėsniai. Kitur laikomasi principo, kai aukštajai mokyklai finansavimas skiriamas pagal joje norinčių mokytis studentų skaičių.

Globalizacija ir naujos technologijos iš esmės keičia aukštojo mokslo situaciją. Nemaža dalis jaunimo išsilavinimo siekia ne tik gimtosiose, bet ir užsienio šalyse. Iki 2020 m. tarptautinis studentų judumas (akademiniškai mainai) išaugs iki 7 mln. Europos aukštojo mokslo atstovai, norėdami sustiprinti jo pozicijas pasaulyje, privalo tinkamai įvertinti šią situaciją, galvoti, ką pasiūlyti, kad Europa išliktų kaip patrauklus regionas aukštojo mokslo siekiantiems studentams. Apie tai buvo kalbama Vilniuje vykusioje tarptautinėje konferencijoje „Europos aukštasis mokslas pasaulyje“ – viename iš didžiausių švietimo srities renginių, vykusių Lietuvai pirmininkaujant Europos Sąjungos Tarybai. Joje dalyvavo beveik 200 dalyvių iš 36 pasaulio šalių.

Per pastarąjį dešimtmetį Lietuvos studentų judumas išaugo 4 kartus. „Lietuva yra maža šalis, kuriai aukštojo mokslo tarptautiškumas ypač naudingas. Tačiau tarptautiškumas turi būti skatinamas ir tarp tų studentų, kurie studijuoja gimtosiose šalyse. Turime daryti viską, kad išliktume patrauklus studentams, kad išlaikytume savo gabiausiuosius ir pritrauktume perspektyvius jaunos protus iš trečiųjų šalių. Lietuvoje turime daugiau nei 200 studijų programų anglų ir rusų kalbomis, 14 jungtinių studijų programų. Lietuvos universitetai jau dirba su strateginiais partneriais Jungtinėse Amerikos Valstijose, Kinijoje, Indijoje, Kazachstane ir kitose šalyse“, – sako švietimo ir mokslo ministras dr. Dainius Pavalkis.

Praėjusiais mokslo metais Lietuvos aukštosiose mokyklose laipsnį suteikiančiose studijų programose studijavo 3,7 tūkst. studentų iš 92 šalių. Valstybės finansuojamose vietose studijavo daugiau nei 100 užsienio lietuvių. ■

Laikytos svetimomis Lietuvai

Žurnalo „Gairės“ svečias – Lietuvoje gerai žinomas agronomas Jeronimas Kraujelis. Ėjo aukštas pareigas Žemės ūkio ministerijoje, Agropromoniniame komitete, Seime. Buvo parlamento Kaimo reikalų komiteto pirmininkas, 2001- 2004 metais – dvyliktosios Vyriausybės žemės ūkio ministras. Ir šiandien jis yra mūsų kraštui svarbių ir neatidėliotinių darbų sukūryje: vadovauja Lietuvos žemės ūkio bendrovių asociacijai, yra keliolikos žemdirbių savivaldos ir kaimo plėtros komisijų narys, Lietuvos žemės ūkio rūmų pirmininko pavaduotojas.

Pokalbyje su žurnalistu Romualdu Čėsna J. Kraujelis pasakoja apie tai, kuo šiandien gyvena Lietuvos kaimas, koks žemės ūkio bendrovių vaidmuo šalies ekonomikoje, kokie jų planai, kaip projektuojama šiuolaikinio kaimo rytdiena.

– Gal pradėkime nuo pradžių pradžios... Kodėl prirėikė steigti Žemės ūkio bendrovių asociaciją, kas padiktavo tokį sprendimą? Kaip manote, ar pasiteisino pasirinktas kelias?

– Kito kelio tuo metu, ko gero, ir nebuvo. Nuo žemės ūkio sektoriaus reformų pradžios ūkininkais rūpinosi Vyriausybė, Žemės ūkio ministerija, Ūkininkų sąjunga su savo padaliniais rajonuose, Žemės ūkio rūmai. Tuo tarpu žemės ūkio bendrovės buvo laikomos laikinomis, dargi svetimomis Lietuvai. Dėl to ir iškilo būtinybė steigti organizaciją, kuri atstovautų žemės ūkio bendrovėms ir kitoms žemės ūkio įmonėms, išreikštų ir gintų jų interesus, padėtų joms rasti deramą nišą besiformuojančioje žemės ūkio struktūroje. Taip mes ir tapome savotiškais naujo kelio tiesėjais.

Tiems, kurie nelabai žino bendrovių kūrimosi istoriją, priminsiu, kad asociacijos steigėjų konferencija įvyko 1992 m. birželio 30 d. Jonavos rajono Bukonių žemės ūkio bendrovėje. Konferencijoje dalyvavo 61 žemės ūkio bendrovės atstovai. Man teko garbė daryti pranešimą apie Asociacijos steigimą, jos įstatų projektą. Prezidentu išrinktas tuometinis Pakruojo rajono Žvirblonių žemės ūkio bendrovės pirmininkas Algirdas Ražauskas, generalinio direktoriaus postas patikėtas man. Tų pačių metų vasarą Asociacijos įstatai buvo įregistruoti Ekonomikos ministerijoje.

Prie asociacijos steigimo ištakų stovėjo visas būrys iškilių žmonių – steigėjų konferencijai pirmininkavęs Virmantas Velikonis, sekretoriavęs Jonas Panamariovas, Ėriškių žemės ūkio bendrovės vadovas Alfonsas Giedraitis, Žemdirbystės instituto direktorius Antanas Budvytis, Žibartonių žemės ūkio bendrovės vadovas Vladislovas Kazakevičius.

Ar pasiteisino prieš du dešimtmečius pasirinktas kelias? Šiandien didžiudamas galiu pasakyti, kad „taip“, neabejotinai pasiteisino. Laikas parodė ir įrodė, kad, pasirinkę tokią ūkininkavimo formą, buvome

visiškai teisūs.

Ką tik pasirodė Asociacijos parengta išsami žemės ūkio bendrovių ir kitų žemės ūkio įmonių veiklos ekonominių rezultatų apžvalga. Joje pateikiami bendrovių veiklos rezultatų pokyčiai 2008–2012 m. laikotarpiu pagal daugiau kaip 400 svarbiausių rodiklių: žemės, darbo, turto, pajamų, išlaidų, pelningumo, paramos, savikainų struktūros ir kt. Labai malonu, kad ir jie liudija apie tai, kad bendrovių pasirinktas kelias, nors ir nelengvas, buvo prasmingas...

– Taigi ir pakalbėkime apie tai, kur toji prasmė, kuo bendrovės šiandien gali pasididžiuoti ir, kaip sakoma, kitiems parodyti?

– Pirmiausia atkreipčiau dėmesį į tą faktą, kad žemės ūkio bendrovės (ŽŪB) ir kitos žemės ūkio įmonės Lietuvoje nėra dominuojanti ūkininkavimo forma. 2012 metais jos disponavo 286,5 tūkst. ha juridinių žemės ūkio asmenų naudotu žemės plotu.

Tipinės 309 žemės ūkio bendrovės ir kitą statusą turinčios žemės ūkio įmonės pernai naudojo tik 10,2 proc. viso Lietuvos ūkių naudoto ploto ir pagamino daugiau

bendrovės keičia kaimą

kaip trečdalį visos šalies prekinės žemės ūkio produkcijos. Bendrovėse žemė du – tris kartus našesnė, nei kitur naudojama.

Bendrovės – daugiašakiai prekiniai ūkiai. Pagrindinės jų veiklos šakos – augalininkystė ir gyvulininkystė. Praėjusiais metais jos davė daugiau kaip aštuonis dešimtadalius visų pajamų. Tai ir yra esminis bendrovių gyvybingumo šaltinis.

Palankios praėjusių metų grūdų, rapsų supirkimo kainos, taip pat didesni jų kiekiai bendrovių pajamose gerokai persvėrė santykį augalininkystės naudai. Pajamos iš augalininkystės šoktelėjo iki 43,7 proc. nuo visų pajamų. Iš gyvulininkystės jos sudarė 39,2 proc., ankstesniais metais sudarydavo 43-48 proc. Bendrovių pajamos per pastaruosius metus nuosekliai didėjo. Palyginti su 2008 metais, iš kiekvieno hektaro jos išaugo 39,6 proc.

Šalia šio rodiklio būtina matyti ir išlaidų pokyčius. Deja, jos taip pat padidėjo 30,6 proc. Taigi, kaip matote, grynasis prieaugis ne toks jau ir didelis.

Pernai iš pagamintos ir realizuotos produkcijos gauta 1,6 mlrd. Lt pajamų arba 28,5 proc. visų ūkių gautų pajamų. O tai rodo, kad dirbame kur kas efektyviau, negu tie, kurie naudoja kitokias ūkininkavimo formas.

Vienam hektarui naudotos žemės bendrovėse tenka po 5587 litų pajamų. Paskaičiavome, kad jeigu iš visos žemės ūkio paskirties žemės būtų sukuriama tiek, kiek iš ŽŪB valdomos žemės, tai kasmet mūsų šalies žemės ūkio indėlis į bendrąjį vidaus produktą (BVP) būtų ne 7 mlrd., kaip dabar, o 12 mlrd. litų. Tai dar vienas svarbus plusas bendrovių naudai.

Beje, pats laikas pasigirti ir tuo,

kad darbo našumas žemės ūkio bendrovėse bene tris kartus didesnis nei kituose ūkiuose.

– O kaip gerų poslinkių naudą pajunta ūkiuose dirbantys žmonės?

– Bendrovių nauda žmonės jau neabejoja. Vidutiniškai viena bendrovė jau trejus metus iš eilės įdarbina po 33 darbuotojus. Žmonės nedirbtų, jei neuždirbtų. Spręskite patys: pernai vidutiniškai vienam darbuotojui teko 18,5 tūkst. Lt darbo pajamų (per mėnesį 1549 Lt, per dieną 77 Lt, per valandą 10,3 Lt). Atlyginimai per metus padidėjo 7,2 proc.

Lyg ir neblogai, bet ir ne taip daug...

Tiesa, už kiekvieną darbuotoją bendrovės dar sumokėjo po 5676 Lt socialinio ir sveikatos draudimo įmokų.

Nors vidutinis darbo apmokėjimas ir padidėjo, tačiau dėl sparčių pokyčių gamybos technologijose, reikalaujančiose iš darbuotojų vis aukštesnės kvalifikacijos ir profesionalumo, tikslumo ir įtampos, šiandien jis dar yra nepakankamas. Dabartinį jo lygį lemia darbų, ypač mechanizacijos darbų, sezoniškumas.

Pastaruoju metu atsiranda galimybių darbo apmokėjimui skirti daugiau lėšų. Daugelis bendrovių, peržiūrėjusios darbo apmokėjimo sistemas, 10 proc. padidino atlyginimus. Tačiau tai darydamos jos elgiasi labai atsargiai, nes grūdų, rapsų supirkimo kainų prognozės rodo jų kritimą, o gyvulininkystės produkcijos kainos yra nestabilios ir, kaip anksčiau, dažnai nedengia išlaidų. Nuolat brangstant ištekliams, bendrosios išlaidos retai kur mažėja.

Reikia pasakyti, kad nemažą

lėšų dalį bendrovės atseikėjo valstybės ir savivaldybių biudžetui. Įvairių mokesčių ir įmokų (gyventojų pajamų, pelno, žemės, socialinio ir sveikatos draudimo ir kt.) vienam hektarui pernai teko per 370 litų.

Jeigu kiekvienas ūkininkaujantis asmuo pernai būtų prisidėjęs bent pusę tiek, kiek dirbantis bendrovėje, tai valstybės biudžetas papildomai būtų gavęs daugiau nei pusę milijardo litų pajamų. Deja, negavo nė trečdaliao tos sumos.

– Sakoma, kad žemė – viso ko pradžia, kad ji – stabilumo pamatas. Įdomu būtų sužinoti, kokių žemės plotu šiandien disponuoja bendrovės?

– Vidutiniškai vienos bendrovės naudojamas žemės plotas jau penkeri metai beveik nesikeičia ir svyruoja tarp 920 – 960 hektarų. Bet yra kelios bendrovės, kurios naudoja ir per 3 tūkstančius hektarų. Tai daugiausia mišrūs augalininkystės ir gyvulininkystės ūkiai, kuriuose dirba po 100 ir daugiau žmonių. Yra ir nedidelių bendrovių, naudojančių po 200-300 ha. Daugiausia tai verslinius sodus turinčios bendrovės.

Pagal deklaruotus plotus, didesnių nei 500 hektarų bendrovių buvo 224. Vienam bendrovės darbuotojui tenka 28 ha.

Keturis penktadalius žemės bendrovės nuomoja. Tokia didelė nuomojamos žemės dalis, kai nuomos procesas visiškai nereglamentuojamas, o įsigyti žemės nuosavybėn stambesnėms nei 500 ha bendrovėms yra draudžiama, kelia daug problemų. Tai netrukus gali skaudžiai atsilipti ne tik gamybai, bet ir tose bendrovėse dirbantiems ▶

► žmonėms. Problemą reikia nedelsiant spręsti.

– *Kaip sekasi bendrovėms didinti gamybos potencialą?*

– Palyginti su kitais ūkiais, mūsų bendrovės tiek pagal apimtį, tiek pagal kokybę turi sukaupusios neblogą gamybos potencialą. Vidutiniškai viena 927 hektarų dydžio bendrovė turi ilgalaikio turto už 4 mln. 540 tūkst. Lt. Didžiąją ilgalaikio turto dalį sudaro materialusis turtas – technika, pastatai, įranga. Padidėjo nuosavybės teisėmis bendrovėms priklausančios žemės dalis.

Mūsų bendrovės nemažai investuoja į gamybos atnaujinimą. Pavyzdžiui, pernai vidutiniškai viena bendrovė investavo ir įsigijo turto beveik už milijoną litų. Investicijoms į materialųjį turtą bendrovės daugiausia naudoja nuosavas bei skolintas lėšas.

– *Žemės ūkio bendrovių gyvybingumui ir konkurencingumui padidinti labai svarbios yra išmokos. Kokią paramą bendrovės gauna iš ES?*

– Išanalizuoti bendrovių veiklos duomenys akivaizdžiai parodė, kad bendrovių pajamose išmokos sudaro tik 8,5 proc. Kitų kategorijų ūkiuose išmokos kur kas didesnės, jos siekia ir 26 proc.

Taip atsitiko todėl, kad parama ūkiams beveik visiškai atsieta nuo darbo rezultatų. Vieno bendrovėje dirbančio darbuotojo darbo produktyvumui nuo 2010 m. padidėjus 59 proc., parama jo darbo rezultatui išmokomis sumažėjo 44 proc. Bet ir tokiomis sąlygomis bendrovės išliko naudingos ir žmonėms, ir valstybei.

– *Lietuvos žemės ūkio bendrovių asociacija apskundė ES Bendrajam teismui Europos Komisijos sprendimus, kuriais už 2012 m. sumažintos nacionalinės išmokos. Dėl to nukentėjo berods 9600 ūkių.*

– Taip, šiemet tiems ūkiams,

Žemės ūkio bendrovių laukus prižiūri moderni technika.

kuriems ES tiesioginių išmokų suma viršija 5 tūkst. eurų (17264 Lt), buvo nurodyta taikyti moduliaciją ir sumažinti išmokas pagal tam tikrą formulę. Tokiu būdu šalies gyvulininkystės ūkiai vien už pernai parduotą pieną ar užaugintus gyvulius negavo apie 44 mln. litų išmokų. Ypač nukentėjo bendrovės, užsiimančios gyvulininkyste. Yra bendrovių, kurioms nubraukta net po 200-300 tūkst. litų. Dėl tokių veiksmų nukentėjo ir didieji augalininkystės ūkiai, investavę į savo ūkių modernizavimą milijonus litų. Mūsų asociacija yra įsitikinusi, kad žemdirbių interesai turi būti apginti.

– *Gal galėtumėte žemės ūkio veiklą pailiuoti vienos kitos bendrovės ūkininkavimo pavyzdžiais?*

– Sėkmingo ūkininkavimo pavyzdžių galėčiau pateikti tikrai ne vieną ir ne du. Pradžiai apsistokime ties Šakių rajono Griškabūdžio žemės ūkio bendrove, kuriai jau šešiolika metų vadovauja Lietuvos žemės ūkio universiteto auklėtinis Petras Puskunigis. Pagrindinė šios bendrovės veikla daugiašakė – žemės ūkio augalų ir gyvulių auginimas. Gyvulininkystėje didžiausią dalį sudaro pieno gamyba. Gyvulininkystės padalinyje laikoma 1230 galvijų, iš kurių 620 melžiamų karvių. Bandą sudaro holšteinizuoti Lietuvos juodmargių veislės galvi-

jai. Vidutinis primilžis iš karvės jau pasiekė 8 tūkstančius litrų. Griškabūdiečiai nuosekliai investuoja ir siekia plėtoti šiuolaikinį, modernų, konkurencingą pieno ūkį, didinti pieno gamybos efektyvumą ir konkurencingumą. Pats gyvulininkystės kompleksas – vienas moderniausių ne tik rajone, bet ir visoje šalyje. Tam bendrovė pasinaudojo ES lėšomis, pridėdama ir nemažą dalį savo uždirbtų pinigų. Beje, čia įgyvendinta ir keletas ES paramos projektų.

Sezono metu bendrovėje dirba iki 80 darbuotojų. Kolektyvą sudaro specialistai, plataus profilio mechanizatoriai, gyvulių augintojai. Vidutinis darbuotojų amžius – 43 metai. Ne vienas jų sėmėsi patirties ir žinių ES šalyse.

Griškabūdžio bendrovės žmonės moka ne tik gerai dirbti, bet ir smagiai ilsėtis. Gražia tradicija čia tapo kasmet išradingai rengiamos metų darbų baigimo šventės, kuriose pagerbiami darbščiausieji. Reguliariai rengiamos ekskursijos po įžymiausias gimtojo krašto vietas, į teatrų spektaklius, koncertus.

Aukštą žemdirbystės kultūros lygį pasiekė tame pačiame rajone įsikūrusi Voniškių žemės ūkio bendrovė, kuriai nuo pat susikūrimo pradžios vadovauja Henrikas Baškys. Šis ūkis tapo savotiška geriausios patirties mokykla: bendrovės laukuose nuolat vyksta įvairūs respublikiniai seminarai, kuriuose

pristatomos naujausios grūdinių augalų, rapsų, kukurūzų auginimo technologijos, demonstruojama nauja žemės ūkio technika.

Bendrovė nedidelė, turinti apie 1400 ha žemės. Pagrindinis jos dėmesys ir investicijos skiriamos pienininkystei tobulinti. Per paskutinius penkerius – šešerius metus pastatyta moderni ferma, neseniai baigta dar viena, modernesnė. Dar labiau pagerėjo gyvulių laikymo sąlygos, padidėjo primilžiai, pieno kokybė. Pasakysiu tik tiek: iš Voniškių pieno gaminamas garsusis „Liliputas“ – visų mėgstamas pusketis fermentinis sūris.

Kaip teigia žemės ūkio specialistai, šios bendrovės ateitis – intensyvi labai kokybiško pieno gamyba.

Lietuvos žemės ūkio bendrovių asociacijos surengtame konkurse „Geriausiai gamybinius centrus tvarkanti žemės ūkio įmonė“ ši bendrovė pelnė skatinamąją premiją, o konkurse „Pažangiausias gyvulininkystės ūkis“ ji apdovanojta už Lietuvos juodmargių veislės galvijų populiacijos didinimą.

– *Lankantis kaime, susidaro įspūdis, kad melioracijos sistemos ir statiniai valstybės lėšomis beveik nerekonstruojami, daug kur melioracijos grioviai užaugo krūmais, užako. Ar baigiamoje rengti Kaimo plėtros 2014–2020 m. programoje numatyta lėšų padėčiai taisyti?*

– Visiškai sutinku su jumis: ši sritis tikrai buvo lyg ir užmiršta. O melioracijos bazė paseno. Dabar vidutinis melioracijos įrenginių amžius šalyje siekia 35 metus. Bet kai finansavimas neskirtas, tai nieko ir nepadarysi. Beveik nieko. Dabar vien tik nusidėvėjimui atstatyti kasmet reikia investuoti nemažiau kaip po 300 mln. litų.

Manau, kad čia, kaip sakoma, didelė vidinė bėda. Ant rankos pirštų lengvai suskaičiuosi melioracijos objektus, kur dirbama stabiliai.

Žinoma, gerų pavyzdžių būna visur. Štai Kėdainių rajono Labūnavos žemės bendrovė melioracijos darbams atlikti sukūrė specialią brigadą. Nusipirko nebe naują ekskavatoriuką ir dabar sėkmingai darbuojasi. Bet čia nelengvas kelias, daug kas priklauso nuo sutarimo su ūkininkais, kurie tą žemę nuomoja. Gerai, kad Labūnavos atveju su plotų savininkais pavyko sudaryti ilgalaikę žemės nuomos sutartį. Savininkai per daug nesišiaušė, reikalus sutvarkė geranoriškai, didesnių problemų nekilo. Bet gyvenime visko būna, su ta melioracija kebloka. Gal ateityje žemės nebenuomos, gal dar kokia problema iškilis? Maža kas...

1965–1985 m. vykdyti melioracijos darbai buvo pritaikyti stambioms 200–300 hektarų sistemoms. Dabar čia daugiausia ūkininkauja savininkai, turintys nuo 10 iki 40 hektarų. Todėl problemos tiek priežiūros, tiek atnaujinimo prasme tampa dar sudėtingesnės. Bet galimybių išeiti iš užburto rato yra. O pirmiausia derėtų bent jau melioracijos griovius išsivalyti. Šį rudenį daug kur po kaimą važinėju, vaizdelis tikrai nekoks. Kiek užmato akis kiekiai per laukus eina...

Dabar jau keletą metų melioracijos grioviams tvarkyti ir pinigų skiriama. Žiemą mechanizatoriai darbo neturi, tad imasi melioracijos darbų.

Žinoma, painiavos nemažai ir ką nors nuveikti nėra lengva. Tėka tartis dėl kiekvieno sklypo. Yra bendrovės, yra ūkininkai, vieni smulkesni, kiti stambesni, su visais surask bendrą kalbą, susišnekėk...

Specialistai sako, kad dabar Lietuvoje užmirkusieji plotai siekia apie 300 tūkst. hektarų. Prikelti juos antrajam gyvenimui reikės nemažų pastangų ir lėšų. Todėl man nerimą kelia vis plačiau sklindančios kalbos, kad iki 2020 m. bus skirta 600 mln. litų žyvrkeliams asfaltuoti. Į užmirkusius, užtvindytus laukus važiuosime asfaltuotais keliais? Ar tai valstybinis požiūris?

Prasti bus dalykai, jei aplink gyvenantiems žmonėms teks ieškoti žvejų batų.

– *Agrarininkų ir mokslininkų bendruomenėje vis dažniau pasigirsta balsų, kad viena didžiausių šiuolaikinio kaimo problemų tapo jaunų žmonių įtvirtinimas kaime. Kaip manote jūs?*

– Aš, žinoma, irgi už tai, kad kaime liktų kuo daugiau jaunų žmonių. Štai įsigijo bendrovė modernų kombainą už milijoną – vos ne paskutinis technikos žodis. O ką už vairo sodins? Vargu ar derės čia senyvas žmogus, kažkaip psichologiškai visi nori, kad su nauja technika dirbtų jaunas. Kita vertus, modernėjanti gamyba labiau patraukia jaunimą. Tai neabejotinai reikšmingas reiškinys mūsų kaime, tik labai gaila, kad jauniems žmonėms, dirbantiems bendrovėse, valstybė neteikia jokios paramos. Tai neteisinga, juo labiau, kad jauniems ūkininkams iki 40 metų jau veikia nors nepakankama, bet vis dėlto konkreti paramos schema. Jauni kaime dirbantys žmonės yra bene svarbiausia kaimo gyvybingumo grandis, todėl jie turėtų būti vienodai ir vertinami.

Kitas dalykas, šiandien jau reikalingi kvalifikuoti, gerai parengti darbuotojai. Čia ne bėrį pakinkyt, su šakėmis prie šieno pamosikuot. Su darbuotojų profesiniu parengimu visada turėjome ir dabar tebeturime problemų.

Išmokyt tai išmokyt, bet kur, su kokia technika? Profesinės mokyklos šiuolaikinės technikos visiškai neturi. Dabar dar dabar, bet ką darysime po poros metų, kai privalėsime imtis precizinės žemdirbystės? Nuostabiai geras tas dalykas. Bet štai norėjome seminarą apie tai surengti – visoje Lietuvoje lektorius neradome.

Robotizacija fermose – taip pat artimiausių metų klausimas. O ar tam atsakingai ruošiamės? Manau, kad tikrai ne. ■

Socialumas ir demokratija

Socialumas, arba kiekvieno žmogaus visuomeniškumas valstybėje, yra neatsiejamas nuo demokratijos, nes ji privalėtų užtikrinti bet kurio humaniškų paskatų piliečio raišką ir rezultatyvų veikimą kuriant socialdemokratinės ar jai artimos krikščioniškos jausenos gerovės valstybę. O iki jos mums dar eiti ir eiti. Socialumas išplaukia ir iš bendruomeniškumo ar partiškumo, nes, vaizdžiai kalbant, paskiras individas, kad ir būdamas išdidžiai sklendantis „erelis“, negali nuveikti tiek, kiek pulkas medų laukuose renkančių bitelių. Socialumas turi dar ir tą svarbią ypatybę, kad jis reiškia ir nuolatinį visuomeniškų piliečių rūpestį visais silpnesniaisiais, taigi ir visu sociumu.

Kęstutis K.Urba

Gausiose politologinėse studijose demokratijos stiprybių bei galimybių aptarinėjimams yra skirtas itin platus dėmesys, tačiau žymiai menčiau yra tyrinėtos jos silpnybės bei grėsmės valdymo mokslo, informacijos bei naujojo komunikavimo, centralizmo ir valdymo decentralizacijos aspektais. Pagaliau ir istorijos raida rodo gausių autokratijų ir diktatūrų kaitą į minkštesnius režimus bei valdžias, su įvairiomis sėkmėmis daužant ir verčiant aristokratinės – tiesiogiai paveldimas vergovines, feodalines ar socialnacistines vienatautes bei plačias socialnomenklatūrines institucijas.

Pamatinės humaniškosios kairesnės politikos sąvokos, jų grynumas yra itin svarbūs ne tik jauniems, naujiems partijų nariams, bet ir senesniems, siekiant išsaugoti savo tapatumą aštrioje kovoje už žmonių protus bei jausmus tikresnės, platesnės ar siauresnės, demokratijos sąlygomis.

Dabartinėse visuomenių raidose išryškėję ideologiniai skirtumai tarp socialdemokratinės bei konservatyviai liberalios dešinėsios ideologijos ekonominėje srityje pasireiškia socialiniame aprūpi-

nime, mokesčių politikoje, ekonominio ūkinės veiklos efektyvumo derinime su aplinkosauga bei valstybės valdomos ekonomikos dalies apimtyse. Socialdemokratai paprastai bando šelpti be išimties visus, o ne tik praradusius darbą, ekonomikos gerovės laikotarpiu mokesčių didumu bei progresyvumu didindami bendrojo gėrio reikalams biudžeto įplaukas. Jie sergi gamtą vardan jos pačios bei žmonių sveikatos išsaugojimo, ribodami pigesnes, bet taršias technologijas ir neleidžia privatizuoti viešųjų transporto, sveikatos apsaugos, ugdymo, o kai kur ir šildymo bei kitų komunalinių paslaugų. Tuo pačiu siekiama įrodyti – ir tai neretai pavyksta, kad centralizuotas piliečių poreikių ir reikalų tvarkymas daug geriau atliepia jų interesams, nei liberalus decentralizuotas privatizavimas. Be abejo, čia susiduriama su svarbaus individualaus, separuoto žmogiškos veiklos akstino ir variklio – asmeninio pelno siekio – niveliavimu bei jo praradimu. Neretas atvejis, kai privačios korporacijos, įstaigos veikdavo žymiai efektyviau, nei analogiškos paskirties valdiškos įstaigos. Dėl šios priežasties pozityvių piliečių bei jų organizacijų iniciatyvų raiška bei sklaida, apimanti netgi visą vidurinę bei apatinę valstybės tarnautojų

sluoksnį, bei jų visapusiškas skatinimas socialdemokratų valdžios sąlygomis laikytini vienu pirmaeilųjų jų uždavinių siekiant sukurti kuo efektyvesnę visuomenės raidą gerovės valstybės sukūrimo link.

Dabartinis Lietuvos valstybės Ministras pirmininkas dr. Algirdas Butkevičius linkęs žmones skirstyti ne tik pagal išsimokslinimo lygį, ne tik į ūkinės veiklos organizavimo žinovus bei diletantus, bet ir pagal priklausomumą paprasčiausiai iš mūsų tautinio paveldo einančiai gerų žmonių kategorijai. Tai yra didžiulė jo charizmos stiprybė, savu spinduliavimu patraukusi daugybę paprastų žmonių rinkimuose. Tačiau ja gali naudotis ir tam tikra atsainios valdininkijos dalis, dažniausiai savam poste nedirbdama bent jau tiek kiek priklauso, bet ir mažiau. Šiai gana reikšmingai daliai asmeninė gerovė bei karjera yra žymiai aukščiau už bendrąją valstybinę. O baisiausia, kai tautos atstovas Seimo narys tik savos, o ne bendros naudos pusėn įstatymus kreipia, prieš ką mūsų tebešlubuojanti demokratija yra bejėgė.

Lietuvos valstybės atkūrimo – žmonių pakilimo laikotarpiu naujoji demokratija plėtojosi ir masišku šimtątūkstantiniu laišku antplūdžiu į „tautos širdimi“ tada laikyto Seimo pastatą. Jame, be

abejo, greta daugybės emocionalių ar nerealių siūlymų būta ir svarbių prasmingų minčių bei išpėjimų, tačiau į juos nebuvo tinkamai reaguota dėl kelių priežasčių. Aštrioje Rytų – Vakarų politinės priešpriešos situacijoje, kurioje konkuravo liberalumo bei socialumo politinės idėjos bei srovės, tiesiog nebuvo nei laiko nei atskiros institucijos piliečių siūlymams aprėpti. Ne nuostabu, kad atsiratinėjimas yra tapęs dalies valdininkų - biurokratų įpročiu ar net ginklu, o tam talkina ir viešumo, pareigūnų veiksmų skaidrumo stoka. Pastebėjime, kad kuriant geresnę, naujosios komunikacinės e-demokratijos kokybę būtina ir planuoti, nes yra itin svarbu apskaičiuoti ir galimą piliečių bei jų organizacijų siūlymų valdininkijai internetu kiekį, ir galimybes juos aprėpti bei efektyviai naudoti.

Deja, net Lietuvoje, turinčioje vieną plačiausių ir sparčiausių pasaulyje interneto tinklą, jo galimybės demokratijos plėtrai yra neišnaudojamos. Demokratija – tai ir kiekvieno piliečio teisė, kad jo siūlymai būtų pamatyti, išgirsti, suprasti, tačiau nebūtinai vykdomi. ES sutartyje yra pavartota atstovaujamosios demokratijos nuostata, o mūsų konstitucijoje demokratija yra netgi stipresnė, nes atskirai apibūdintas atstovavimas piliečiams yra papildytas dar ir 5 straipsniu – valdžios įstaigos tarnauja žmonėms, kuriems paskirai ar organizacijose suteiktos bent jau formalios galimybės tiesiogiai veikti valdžios pareigūnus. Tačiau pasidomėjime, kiek šiam gražiam savitvarkos tikslui yra naujosios komunikacijos priemonių. Informatikos plėtros valdininkai gerai žino reikalavimą kiekvienai ministerijai jos svetainėje turėti piliečių forumą, panašiai kaip Prancūzijos ar Anglijos parlamentų tinklapiuose, kuriame būtų atspindėti ir valdininkijos svarbiausi sprendimai, ir piliečių bei jų organizacijų nuo-

monės bei siūlymai. „Kam mums tas turgus?“ – tiesiai atšovė vyriausybės pareigūnas, atsakingas už šią sferą. Jam demokratijos ir piliečių bei visų ketverto tūkstančių nevyriausybių organizacijų (NVO) valios raiška, matyt, tesiriboja tik rinkimų diena, tačiau jis, paaiškinus problemos esmę, visgi pažadėjo imtis permainų. Beje, šios naujos vyriausybės kancleris, išgirdęs piliečio pageidavimą matyti internete visų darbo grupių veiklos rezultatus, reagavo momentaliai – už kelių dienų vyriausybės svetainėje atsirado mokesčių reformą rengusios grupės dokumentai, kurie iš karto vertė susimąstyti, kiek jie atitiks daugumos paprastų žmonių, menkai tesuvokiančių mokesstinę problematiką, interesus ir spartesnę bei trumpesnę, taigi ir pigesnę, optimesnę ėjimą į gerovės valstybės ekonomiką. Suprantama, kad interneto forumų, kurių programinė įranga, beje, platinama nemokamai, problematikos struktūrizavimas ir priežiūra, pagaliau jų moderavimas yra ir pakankamai imlus, sudėtingas ne tik viešųjų ryšių pareigūnų darbas, tačiau paklausime – ar ne iš efektyvios naujosios komunikacijos spragų kyla ir piliečių reikalavimai mažinti referendumo iniciatyvos ribojimą trigubai – iki 100 tūkstančių parašų?

Ši piliečių iniciatyva yra šių dienų Lietuvos demokratijos aktualija. Internete argumentuojama, kad Šveicarijoje su daugiau nei 7,5 mln. gyventojų, konstituciniam referendumui užtenka 100 tūkst., o paprastam – tik 50 tūkst. parašų. Pastebėjime, kad senoviška „šveicariška“ demokratija, kurios keliu norima sukurti Lietuvoje, yra ir pakankamai brangi, ir ne labai jau efektyvi, nes įgudusiai manipuliacijose žiniasklaidai ir už jos stovinčioms jėgoms yra ne itin sudėtinga kreipti žmonių nuomones sau reikalinga linkme. Šios idėjos autoriai teberenka parašus gatvėse,

nors tam galėtų puikiai pasitarnauti ir naujoji komunikacija – kompiuterių tinklai.

Žymiai svarbesnis atrodo kitas referendumo klausimas – dėl žemės nepardavimo užsieniečiams. Precedentas yra – Vengrijos parlamentas 2012 m. pabaigoje priėmė atitinkamą sprendimą. Atsakymas, kodėl negalima parduoti žemės Vakarų valstybių gyventojams, yra labai paprastas – ten maisto produktų versle vyrauja dvi pagrindinės monopolijos, žemės ūkis, orientuotas į didžiulius viršpelnus, naudoja net 4,5 karto daugiau pesticidų, herbicidų bei fungicidų nei Lietuvoje. Gamtosaugininkai išpėja, kad taip naikinamos bitės, vabalai, varlės, o dėl to kenčia ir gandrų bei kitų paukščių populiacijos. Sveikatos apsaugos organizacijos išpėja dėl onkologinių susirgimų gausėjimo, tačiau priežastinius ryšius moksliskai įrodyti yra pakankamai sudėtinga. Neabejotina, kad vakariečiai, supirkę žymiai mažesnės rinkos kainos Lietuvos žemių plotus, taikys tą pačią intensyviausios chemizacijos praktiką, prieš kurią protestavome ir istoriniais 1988 m. Atskiros studijos reikalauja ir dvidešimt kartų didesnės nei Lietuvos kaime Danijos kiaušinių invazija į Pabaltijį. Dėl šių visų priežasčių yra būtini patys griežčiausi saugikliai Lietuvos žemei ir gamtai, o piliečiai, nesulaukę reikiamų Seimo sprendimų, bando gintis patys. Tuo metu Seimo narys E.Gentvilas nuolatos atakuoja premjerą, kad jis imtųsi naujų derybų dėl žemės klausimo, nors Konstitucijoje aiškiausiai parašyta, kad užsienio politikoje pirmas smuikas priklauso prezidentūrai, o konservatyvios jėgos, kaltindamos dar ir siekiu uždaryti savo rinką, šį referendumą traktuoja vos ne kaip siekį išėiti iš ES. Niekas neprieštarautų, jei būtų numatyta riba – ne daugiau kaip 49 proc. akcijų užsieniečiams, nes Lietuvoje turi būti mums, o ne didžiosioms korpo-

► racijoms reikalinga tvarka. Deja, šie klausimai išties yra derybiniai, nes ES valstybių sutartyje ženkliai liberalios rinkos fundamentalizmo dvasia, išreikšta kapitalo ir prekybos laisvės reikalavimais.

Socialdemokratai yra visada besitariančių, derinančių nuomones bičiulių bendruomenė. Jiems svarbu bendrojo gėrio visiems žmonėms paieškų rezultatyvumas, todėl gerai struktūrizuotų diskusijų pagal Lietuvos valstybės ir savivaldos problemų sąvadą perkėlimas į interneto erdvę jas gali paversti žymiai platesnėmis ir efektyvesnėmis. Forumai yra svarbūs ir kuriant kitus piliečių bei visuomenės ląstelių savitalkos bendruomenėse, klubuose ar organizacijose darinius. Beje, šakotos struktūros interneto forumai yra svarbūs ir partijos viduje, kadangi jie gali užtikrinti ir žymiai platesnę diskusiją, ir daugiau vidinio demokratizmo, pritraukti ir naujų narių ar palankių rinkėjų, o veidaknygė tėra tinkama operatyviam įvykių atspindėjimui – renginių nuotraukoms, reportažams ar glaustam narių informavimui.

Žinoma, naujosios komunikacijos demokratijoje susiduriame ir su prieštaravimais tarp įgudusių įstatymų pataisose politikų bei lėšas idėjų, pažangių programų realizavimui skirstančių politikų, ir su mokslo intelektualiąja bendruomene, ir su eiliniu teisėje bei ekonomikoje menkai teisprusiusiu rinkėju, tačiau būtent pastarieji visada gins savo interesą, neatsiejamą nuo socialdemokratinę jos pačios ideologijos vertybių – realaus humanizmo raiškos politikoje atspindžio. Žvelgiant iš kibernetikos mokslo pozicijų, bet kurios sistemos, taigi ir valstybės, valdymo uždavinys susideda iš jos būsenos identifikavimo, norimos pasiekti nusakymo ir vertinimo, į optimalumą pretenduojančių strategijų, valdančiųjų poveikių nusakymo – tai yra, visų pirma, mokslo, o ne piliečių

problema. Dabarties politikoje pagrindinę atsakomybę už priimamų sudėtingų sprendimų optimalumą privalėtų prisiimti būtent mokslo bendruomenė bei atitinkamos NVO, kuriose susibūrę aktyviausi, visuomenės labai veikiantys įvairių sričių išsimokslinę bei patirtis turintys piliečiai, o vyriausybei, atsotavaujančiai kairesnėms partijoms, bei pačioms partijoms daugiau tikėtų vertinti intelektualų sprendimų projektų atitikimą gyventojų daugumos interesams bei užtikrinti jų organizavimą ir įgyvendinimą, tai pasitikrinus per rinkimus. Esanti situacija Lietuvos valstybėje neretai yra priešinga – atsiribojęs, taigi kiek asocialus mokslas tėra įnikęs į savo paties specifinę siaurą problematiką, o vyriausybei tenka visas galvos skausmas dėl sudėtingiausių sprendimų paieškos ribotų resursų sąlygomis. Seime gi vartaliojamos daugiausia verslo, bet ne žmonių interesams atstovaujančios pataisos, partijų nariai nesugeba efektyviai išsirikiuoti savo politinius lyderius ir teikti jiems piliečių interesams naudingus projektus. Darbo grupių kūrimas vyriausybėje, pikta sutiktas mūsų žiniasklaidos, ir yra viena sveikintinų pagrindinių politikos intelektualizavimo priemonių. Būtina stiprinti jų veiklą bei efektingesnę komunikavimą su NVO internetinėmis, visiems prieinamomis bei matomomis priemonėmis. Intelektualios politikos „realybės šou“ visuomenės pažangai yra žymiai svarbesnės nei žiniasklaidos „zoologinės“ transliacijos, tačiau čia svarbiausia surasti ir optimumo tašką tarp svarstytojų gausos ir sprendimų formuluotojų „kokybės“ – jų išprusimo ir išsimokslinimo. Darbo grupės veikia geros valios principu, tačiau, manau, svarbu būtų užtikrinti ir jų veiklos apmokėjimą atsiperkamu valstybei principu – už metų kitų pajutus realią valstybės pažangą, valdžios sprendimų naudai dirbę intelektualai turėtų būti ir

pagerbiami apdovanojimais, ir atlyginami pelno dalimi, jausdamiesi esą atsakingi už savus sprendimus. Tokio mechanizmo sukūrimas gerokai su efektyvintų ir darbo grupių, ir pareigūnų veiklą – kiekvienam pagal darbą.

Partijų programų kūrėjams – strategams, ir valdžiai, ir darbo grupėms sunkiausias problema kyla valstybės reglamentavimo, tiesioginio valdymo ir jos strategijų bei programų siejimo su lėšomis darbuose dėl minėtų subjektyvių bei objektyvių valdininkijos būties ir funkcionavimo priežasčių: asmeninių nuostatų bei itin sudėtingo, net mokslui dažnai neįveikiamo optimalios veikimo modelio neturėjimo. Pareigūno kuruojamoje sferoje anaipol ne visada yra duomenys apie esamą jos būklę, vykstančius pozityvius bei negatyvius procesus, nekalbant apie prognozes, tačiau svarbiausias momentas yra pareigūno veiklos atitikimas socialdemokratinėms humaniškosioms vertybėms arba paprastai kalbant – jo gerumas kitiems. Kita vertus, atsakingo pareigūno veikla, jam patikėtos užduotys ir jų sprendiniai naujosios komunikacijos – interneto išplitimo sąlygomis – gali ir turi būti matomi visuomenei, kuri vadina save demokratine. Deja, Lietuva, viena labiausiai „internetizuotą“ pasaulio valstybių, absoliučiai blogai išnaudoja savas galimybes, nors A.Kubiliaus buvo pripostringauta apie e-demokratią, pamiršus, kad prieš dešimtmetį jis pats aktyviai naikino tuometę Informatikos ministeriją. Rezultatas akivaizdus – mūsų valdininkija yra dar ir prastai aprūpinta intelektualiais jų darbo našumą iš esmės didinančiais įrankiais, o mūsų duomenų bazės sunkiai „susišneka“ viena su kita. Yra ir gerų pavyzdžių – džiugina žemės sklypų geografinio vaizdavimo sistema, tačiau tokie dalykai išsivysčiusiose šalyse naudoti dar šio tūkstantmečio pradžioje.

Nesukūrus reikiamų sąlygų piliečiams bei jų pareigūnams efektyviai komunikuoti naujausiomis ryšio priemonėmis, neužtikrinus lėšų skirstymo skaidrumo ir matomumo, ne tik randasi sąlygos korupcijai, tačiau ir stipriai kenčia valstybės pažanga. Pamačius, kad atsiriboję nuo piliečių pareigūnai nereaguoja

į jų siūlymus, pradeda tarpti susvetimėjimo savai valstybei reiškiniai, joje pradeda lemti siaurų grupių ir klanų, o ne daugumos žmonių interesai. Demokratija pradeda įgyti vis daugiau anarchijos bruožų, kurios naikinimas gali būti suvokiamas tik stipraus asmens diktato, o ne geros valios piliečių bei humanišku nuos-

tatų intelekto diktatūros – žmonių valdžios jėga.

Socialumas ir demokratija, įgiję naujosios komunikacijos pagreitį, vis dar aukštai išsilavinusioje Lietuvoje turi didžiulę galimybę virsti nauja piliečių interesų raiškos kokybe ir sektinu pavyzdžiu visoms kitoms valstybėms. ■

Ar lyderio populiarumas turės įtakos prezidento rinkimuose?

Lietuvos socialdemokratų partijai dabar yra puikūs laikai. Pagal įvairias sociologines apklausas ji yra žymiai – beveik tris kartus – populiariaresnė už kitas politines partijas. Jos pirmininkas Algirdas Butkevičius jau ilgą laiką yra antras populiariausių politikų sąrašė. Socialdemokratų deleguotas sveikatos apsaugos ministras Vytenis Andriukaitis taip pat tapo vienu populiariausių politikų. Apie tokią būseną kitos partijos gali tik pasvajoti. Tokią nuomonę pareiškė politologas Vytautas Dumbliuskas savo komentare per nacionalinį radiją LRT.

Tačiau, politologo nuomone, šis politinis sezonas yra ypatingas tuo, kad jo pabaigoje vyks net dveji rinkimai – Europos Parlamento ir mūsų Respublikos Prezidento. Štai čia ir išskylantis įdomus klausimas – kaip socialdemokratai dalyvaus Prezidento rinkimuose? Kokį kandidatą jie kels? Kas būtų pačiai partijai naudingiau – kelti į prezidentus savąjį lyderį ar kitą partijos narį? Jei jie kels savo pirmininko kandidatūrą, kaip pasiūlys A. Butkevičius? Kaip jam pačiam būtų naudingiau – varžytis dėl valstybės vadovo posto ar likti dabartiniame poste ir daryti žadėtus visuomenei darbus?

Šie klausimai, sako politologas, yra pakankamai rimti ir neturintys lengvų atsakymų. Jis nemato aiškių ir vieningų atsakymų į juos ir pačioje socialdemokratų partijoje.

„Tokių atsakymų paieška turėtų prasidėti nuo pripažinimo, kad valdžioje esanti ir populiariausia visuomenėje partija tiesiog negali nenorėti siekti ir šalies vadovo posto. Valdžios troškulys yra natūrali renkamų partinių politikų savybė, nes be šio troškulio jie paprasčiausiai nebūtų politikai, – sako V. Dumbliuskas. – Tačiau valdžios postus galima matuoti pagal jų suteikiamą galią. Kuris postas teikia daugiau galių – Respublikos Prezidento ar Ministro Pirmininko? Partijos lyderis turėtų pretenduoti į tą postą, kuris galių teikia daugiau. Čia reikėtų patikslinti, kad kalbama ne tik apie tas galias, kurias suteikia Konstitucija. Yra dar ir galios, kurios priklauso nuo politinių jėgų išsidėstymo Seime. Trumpiau tariant, stipri ir drausminga parlamento dauguma suteikia vyriausybės vadovui papildomų faktinių galių ir tuo pačiu susilpnina valstybės vadovo galias. Ir atvirkščiai – kuo silpnesnė Seimo dauguma, tuo daugiau realių galių įgyja Daukanto aikštės rūmų šeimininkas“

Politologas linkęs socialdemokratams priminti nesena pavyzdį iš mūsų politinės istorijos, kai Lietuvos demokratinės darbo partijos (LDDP) lyderis Algirdas Brazauskas tapo Respublikos Prezidentu. Pasak V. Dumbliuskos, šis pavyzdys dabartiniams socialdemokratams reikšmingas keliais aspektais.

„Pirma, būdamas šalies vadovu, A. Brazauskas ne vieną kartą viešai

pasisakė, kad Respublikos Prezidento galios neatitinka tų lūkesčių, kuriuos turi rinkėjai, kad šį postą reikia arba daryti visai simboliniu, arba suteikti jam daugiau galių. Antra, A. Brazauskui tapus Prezidentu, LDDP lyderiu ir vyriausybės vadovu tapo kitas žmogus, po kelerių metų dėl etinių dalykų jis buvo priverstas atsistatdynti, ir viskas baigėsi šios partijos skaudžiu pralaimėjimu 1996 m. Seimo rinkimuose, kada vietoj turėtų 817 tūkst. rinkėjų už ją balsavo tik 130 tūkstančių“.

Ar socialdemokratams būtų naudinga kitais metais netekti tokio populiaraus liaudyje lyderio? Juk sunku būtų paneigti, kad dabartinis Socialdemokratų partijos populiarumas yra toks aukštas ir A. Butkevičiaus asmenybės dėka, pastebi politologas. Jis sako: „Deja, taip jau yra, kad joks kitas socialdemokratų elito žmogus negali net svajoti apie tokį populiarumą, todėl partija turi paskaičiuoti, kas jai naudingiau – A. Butkevičius kaip Respublikos Prezidentas ar kaip partijos vadovas ir Ministras Pirmininkas. Yra ir dar vienas argumentas. Jei socialdemokratų pirmininkas yra stabiliai antras populiariausių politikų sąrašė, ar yra garantija, kad jis neliks antruoju ir Prezidento rinkimuose? Jei tokios garantijos nėra, ar verta socialdemokratų vadui eikvoti laiką, energiją, sveikatą siekiant pergalės, kurios šiuo metu greičiausiai ir neįmanoma pasiekti?“ ■

Kas išėjo iš Kubiliaus „socialdemokratiškumo“

Vytenis Paulauskas

Konstitucinis Teismas Seimui ir Vyriausybei iškėlė sudėtingą užduotį – teisėjams ir kai kuriems kitiems valdžios atstovams nuo spalio 1 d. atstatyti iki krizės buvusius atlyginimus. Tai pareikalas nemažai lėšų iš valstybės biudžeto. O jeigu atlyginimai į buvusį lygį būtų sugrąžinti visiems biudžetinės sferos darbuotojams – grąžinant tai, ką A. Kubiliaus vyriausybė sutaupė mažindama atlyginimus – tai būtų pažeistas finansinio stabilumo įstatymas ir nuo 2015 m. nebūtų įvestas euras.

Suprantama, kad konservatoriai nebuvo patenkinti tokio Konstitucinio Teismo (KT) išaiškinimu, iš kurio tapo akivaizdu, jog A. Kubilius ketverius metus šiurkščiai pažeidinėjo Konstituciją. Buvo imta aiškinti, jog reikia keisti Konstituciją taip, kad KT nebūtų leista spręsti klausimų, susijusių su ekonomika, finansais. Taip pat buvo sakoma, kad KT teisėjai negali būti teisėjais savo pačių bylose – spręsti klausimų, susijusių su jų pačių atlyginimais. Konservatoriai siūlė nevykdyti KT sprendimo ir kaltino socialdemokratų tuo, kad jie, įvykdę tą sprendimą, pasielgs nesocialdemokratiškai, o štai konservatoriai elgėsi socialiai atsakingai: krizės metu didesniu procentu sumažino pajamas didesnius atlyginimus gaunantiems biudžetiniams ir didesnes pensijas gaunantiems pensininkams.

Taigi – ar galėjo konservatoriai nepažeisti Konstitucijos, ar galėtų

dabar socialdemokratai, taisydami konservatorių klaidas, elgtis socialdemokratiškai? Manau, kad galėjo ir galėtų. Konservatoriai giriasi tuo, kad jie, prasidėjus krizei, proporcingai, atseit, socialdemokratiškai, sumažino atlyginimus biudžetiniams. Bet juk konservatoriai tą patį rezultatą galėjo pasiekti ne sumažindami atlyginimus, bet padidindami fizinių asmenų pajamų mokesčių tiems asmenims, kurių atlyginimai, pavyzdžiui, viršija 5 tūkst. litų! Taip ir Konstitucija nebūtų pažeista, nes keisti mokesčių tarifus ji nedraudžia. Kadangi mokesčių tarifo padidėjimas palieštas ne tik biudžetiniams, bet ir privačiame sektoriuje dirbančius didelius atlyginimus gaunančius asmenis, tai būtų leidę į valstybės biudžetą surinkti daugiau lėšų ir sumažinti valstybės biudžeto deficitą. Deja, konservatoriai šiuo atveju pasielgė visai nesocialdemokratiškai – jie didelius atlyginimus privačiame sektoriuje gaunantiems asmenims mokesčius ne padidino, bet sumažino nuo 24 iki 21 proc. Kodėl konservatorių toks skirtin-gas požiūris į turtingus biudžetiniams ir į turtingus privatininkus? Kodėl krizės atveju iš biudžetinių reikia atimti, o privatininkams iš valstybės biudžeto pridėti?

Socialdemokratai, dabar būdami valdžioje, galėtų ištaisyti tas klaidas, kurias padarė konservatoriai, ir atlikti tai ne pagal liberalų scenarijų, bet socialdemokratiškai. Kaip minėjau, dėl KT sprendimo keliais tūkstančiais litų padidėjusius teisėjų bei kitų aukštų valstybės pareigūnų atlyginimus būtų

labai nesunku palikti ankstesnio lygio, koks buvo iki spalio 1 dienos – tiesiog apmokestinti didesniu procentu, pavyzdžiui, 15 proc. fizinių asmenų pajamų mokesčių padidinti iki 40 proc.. Kitaip sakant, iki maždaug tokio lygio mokesčių, kokius moka turtingieji visose civilizuose šalyse. Tokiu atveju asmuo, tarkim, gaunantis 13 tūkst. litų, papildomai į valstybės biudžetą turėtų sumokėti 2 tūkst. litų. Tų asmenų, kurių atlyginimai yra mažesni negu 5 tūkst. litų, pajamų mokesčio tarifas nesikeistų ir atstatyti „į rankas“ gaunami atlyginimai nesumažėtų. Papildomas valstybės biudžeto išlaidas, atsiradusias dėl KT sprendimo vykdymo, tokiu atveju kompensuotų iš privataus sektoriaus surinktos papildomos lėšos, gautos iš tų darbuotojų, kurių algos didesnės nei 5 tūkst. litų. Toks labai paprastas sprendimas leistų iš karto nušauti kelis zuikius – ir įvykdyti KT sprendimą, ir nepažeisti Konstitucijos, ir nepadidinti valstybės biudžeto deficito.

Paprastai politikai vengia labiau apmokestinti turtinguosius. Todėl ir dabar, siekiant įvykdyti KT sprendimą, pinigų bus ieškoma ne turtingųjų kišenėse, bet toje valstybės pajamų dalyje, kuri yra susijusi su bendrojo vidaus produkto (BVP) prieaugiu. Planuojama, kad šiemet BVP dydis bus maždaug 119 mlrd. litų, kitais metais BVP augs 3,5 proc., o infliacija bus nuo 1,2 iki 2 proc. Iš to galima paskaičiuoti, kad kitais metais BVP prieaugis bus maždaug 6 mlrd. litų. Kadangi per valstybės biudžetą persikirstoma

šiek tiek mažiau kaip trečdalis BVP, tai galima padaryti išvadą, kad kitais metais valstybės biudžeto prieaugis bus beveik 2 mlrd. litų. Taigi tie 2 milijardai yra tas rezervas, iš kurio vyriausybė turės surasti lėšų tam, kad patenkintų visus atsiradusius įvairių grupių poreikius įvykdyti KT sprendimus, padidinti atlyginimus policininkams, kultūros darbuotojams. Kitos visuomenės grupės kol kas labai netriukšmavo, todėl joms, matyt, teks dar palaukti. Tačiau valstybės išlaidas riboja ir finansinio stabilumo įstatymas. Anksčiau Ministras Pirmininkas yra sakęs, kad tas įstatymas kitais metais neleis išleisti papildomai daugiau kaip 750 mln. litų, vėliau jis šią sumą padidino iki vieno milijardo litų. Likusį papildomą milijardą litų, matyt, teks paaukoti eurui, jeigu jį norima įvesti nuo 2015 metų.

Vyriausybė euro įvedimą nuo 2015 m. laiko prioritetiniu uždaviniu. Eurais laikomas panacėja, kuri išgelbės Lietuvą nuo visų bėdų. Vis dėlto, jeigu laikoma, kad euro įvedimas yra toks labai svarbus dalykas, tai reikėtų laikytis Lietuvos Konstitucijos, kuri sako, kad svarbiausius Lietuvos valstybei klausimus reikia spręsti referendumu. Oponentai pasakytų – bet juk tauta yra nepakankamai protinga, kad ja galima būtų pasitikėti, jog ji balsuos teisingai. Tačiau jeigu žmonės gali „neteisingai“ balsuoti referendumo metu, tai jie gali „neteisingai“ balsuoti ir per rinkimus! Ką tada daryti, ir kas turi būti teisėjas šioje byloje? Per pastaruosius Seimo rinkimus tokie teisėju panorą būti prezidentė D. Grybauskaitė. Ji patarė rinkėjams nebalsuoti už Darbo partiją ir socialdemokratų, vėliau trukdė formuoti vyriausybę iš jai nepatinkančių partijų atstovų. Akivaizdu, kad D. Grybauskaitė bandė sudėlioti politinį pasąnsą taip, kad vykdomosios valdžios viršūnėse vėl atsivertų rinkimus pralaimėjęs A. Kubilius su savo

svita. Atrodo, D. Grybauskaitė galvoja, kad tauta neteisingai balsavo tiek referendume dėl atominės elektrinės statybos, tiek ir rinkimuose, ir todėl bandė pakoreguoti rezultatus. Tačiau tokiu atveju kyla ir kitas visai logiškas klausimas: o gal tauta neteisingai balsavo ir per prezidento rinkimus pasirinkdama D. Grybauskaitę?

Galima neabejoti, kad Lietuvai bus leista nuo 2015 m. įvesti eurą. Euro zonai reikia donorų, kurie galėtų papildyti euro stabilumo fondą. Mat šiuo metu euro zonos šalys yra labai sudėtingoje finansinėje situacijoje. Ne tik Graikija, bet ir didžiosios Ispanija, Italija, Prancūzija skęsta skolose. Net ir Vokietijos, kuri laikoma bene sėkmingiausia euro zonos valstybe, skola viršija 80 proc. BVP. Bendras euro zonos šalių skolos vidurkis yra 90,6 proc. BVP. Jeigu bus norima mažinti tas skolas arba bent jau išlaikyti esamame lygyje, teks bloginti žmonių gyvenimą, masiškai atleidinėti juos iš darbo, o tai gali sukelti didelius socialinius neramumus, kurie, beje, jau vyksta Graikijoje ir kitose šalyse. Latvija, Lietuva, verždamosi į euro zoną, tuo pačiu kuria teigiamą euro įvaizdį, tarsi rodydamos, kad euro laivas dar neskęsta. Todėl joms šiuo metu ir leidžiama įvesti eurą.

Euro privalumu laikoma tai, kad jis leis sutaupyti lėšas už gyventojų ir įmonių valiutų konvertavimą. Ministras Pirmininkas A. Butkevičius minėjo 100 mln. litų, kurie bus tokio būdu sutaupyti, A. Sakalas (Gairės, 2013, Nr. 7) pateikia kitą skaičių – pusę milijardo litų. Dar vienas A. Sakalo argumentas už eurą – atseit jis leis padidinti investicijų srautą į Lietuvą ir sumažins valstybės skolinimosi kaštus. Deja, nei į Graikiją, nei į Ispaniją, nei į Italiją plaukte neplaukia investicijos iš užsienio, o šios šalys nesidžiaugia pigiais skolinimosi kaštais, nors ir turi eurą.

Protingiausia būtų neskubėti įvesti eurą, palaukti, kol euro zo-

nos šalys išspręstų (arba neišspręstų) savo problemas. Formaliai neįsivesdama euro Lietuva nieko neprarastų, nes praktiškai eurą ji jau turi, kadangi su juo litas yra susietas. Tačiau šiuo metu Lietuva turi tą pranašumą, kad ji gali naudotis euro teikiamais privalumais (jeigu jų yra), tačiau neturi prisiimti jokių įsipareigojimų, susijusių su euru. O tie įsipareigojimai juk bus nemaži įvedus eurą. Nepriklausomybės akto signataras finansų ekspertas V. Katkus sakė, kad įsivesdama eurą Lietuva į Stabilizavimo fondą iš karto turės sumokėti 800 mln. eurų, taip pat išrašyti vekselį 5 milijardams eurų. Iš kur Lietuva paims tokias dideles pinigų sumas? Netgi jeigu iš valstybės biudžeto iš apyvartos išimsime tik vieną milijardą litų, tai reikš, kad už tuos pinigus nebus kuriamas bendrasis vidaus produktas. Iš to milijardo bus tiek pat naudos, kiek ir iš pinigų, užkastų žemėje.

Manau, būtų daug protingiau ne įsivelti į beprasmiškas lenktynes su Baltijos kaimynėmis, kas greičiau įsives eurą, bet rūpintis žemiškesniais reikalais. Kitais metais valstybės biudžete reikėtų skirti 200 mln. biudžetinės sferos darbuotojų minimalios algos didinimui bent iki 1200 litų. Tai leistų į valstybės biudžetą gauti papildomų lėšų mokesčių pavidalu ir iš privataus sektoriaus. Be to, būtina ženkliai pagerinti tiek Mokesčių inspekcijos, tiek ir Darbo inspekcijos darbą. Akcija „Balti chalatai“, kurios metu buvo tikrinamos privačios odontologijos ir veterinarijos įmonės, parodė, kad šioje srityje yra nartanti dirvonai. Paaiškėjo, kad įmonės masiškai slepia mokesčius, ir po patikrinimo išsigandę tų įmonių vadovai sumokėdavo kelis kartus daugiau mokesčių negu anksčiau. Akivaizdu, kad kitose ūkio šakose padėtis yra panaši. Mat ankstesnė A. Kubiliaus vyriausybė toleravo mokesčių nemokėjimą, šešėlinę ekonomiką. ■

Mokykla be drausmės – kaip malūnas be vandens...

Juozas Saulius

Gyvename mūsų (naujosios) eros dvidešimt pirmajame amžiuje ir žavimės žmonijos sukauptomis mokslo žiniomis, visa pažinimo rezultatų sistema, kuri yra geras socialinės pažangos pagrindas. Kelia žavesį ir kultūra – visa, kas visuomenės sukurta fiziniu ir protiniu darbu praeityje ir dabar. Visada džiaugiamės matydami kultūringą (apsišvietusį, išsiuklėjusį, išprususį) žmogų.

Bet liūdna, kad dabar pasaulyje ir mūsų Tėvynėje padaroma košmariškų nusikaltimų. Be abejo, nusikalsdavo ir ankščiau. Tai mums primena Antikos ir Renesanso epochų rašytojai. Bet juk tada dar taip neklestėjo nei mokslas, nei menas, nei švietimo sistema, kaip klesti dabar. Gaila, bet dabar kiekvieną dieną žiniasklaida praneša daugybę baisių įvykių, kurie nutinka plačiajame pasaulyje ir mūsų Lietuvėleje. Nusikaltimus daro ne tik mažaraščiai, bet ir tie žmonės, kurie įvaldę techniką ir baigę aukštąjį mokslą, ne tik nuskurdę bedarbiai, bet ir aukštose (žinoma ir minkštose) kėdėse sėdintys, milijonus kišenėse turintys ir patriotus vaidinantys pareigūnai. Ar sąžiningi darbuotojai dirba įstaigose, kurių seifus tikrintojai randa ištuštintus? Kodėl yra nemažai pavyzdžių, kai XXI a. mažaraščiai, neturėdami jokio padarumo ir nedirbdami jokio darbelio, apmulkina ne tik žmones,

Straipsnio autorius yra pedagogas emeritas, daug metų vadovavęs Kauno rajono Babtų vidurinei mokyklai

bet ir valstybę? O kokių baisių nusikaltimų padaroma kitose pasaulio šalyse! Antai, visi esame girdėję apie žudynes Amerikos mokyklose. Tai baisūs neauklėjimo padariniai, dėl kurių jau reikia mokytis vilkėti neperšaukiamas liemenes. Kitų baisių nusikaltimų, padaromų Lietuvoje ar kitose šalyse, neminėsiu, nes mokytis mums reikia ne iš klaidų, bet iš gerų pavyzdžių.

Dažnai keliamas klausimas, kad mokykloms reikia daugiau dėmesio skirti mokinių auklėjimui. Visuomenė prikiša, kad auklėtinių elgesyje dažnai trūksta paprasčiausių mandagumo formų, dvasios taurumo, kad mokiniai dažnokai ignoroja priedermes ir pareigas, sąžiningo darbo ir moralės principus, neparodo meilės savo tėvams, nepareiškia pagarbos pagyvenusiems žmonėms. O juk vaiko požiūris į tėvus ir senatvę yra jo moralės vertinimo kriterijus.

Atrodo, nesuklysimė teigdami, jei mažus nusikaltimus daro vaikai, tai juos (tik didesnius) darys ir suaugę, ir kad pagrindinės nusikaltamumo priežastys – netinkamas aplinkos poveikis ir auklėjimo trūkumai.

Auklėjimo vaidmenį labai vertino didysis XVII a. čekų pedagogas J. A. Komenskis. Jis sakė: „Nėra tinkamesnės priemonės pasaulyje žmonių sugedimui pataisyti kaip tinkamas auklėjimas“. Taigi vaikų auklėjimas – svarbus dalykas. Tik jis turėtų vykti pačiame tinkamiausiame amžiuje – vaikystėje.

Mokykla – ugdymo šventovė, kurioje vyksta ugdymas. Tai plati sąvoka. Ji apima mokymą, lavini-

mą ir auklėjimą. Žmogaus ugdymo (mokymo, auklėjimo ir lavinimo) mokslas yra pedagogika. Jos svarbi dalis – auklėjimas, kurio renginiais perduodama kultūra, dorovinės vertybės, papročiai ir tradicijos, elgesio normos, įgūdžiai, žinios, patirtis. Auklėja šeima, mokykla, kitos švietimo įstaigos, masinės informacijos priemonės, kultūros įstaigos (bibliotekos, muziejai, teatrai, klubai), teisėtvarkos organai, socialinė, buitinė aplinka, gamta. Prie žmogaus auklėjimo nemažai prisideda menas, humanitariniai mokslai. Visais laikais auklėjimo turinį, metodus ir formas lėmė istorinės ir kultūrinės sąlygos. Auklėjimas pasiekia tikslą, jei jis yra sistemingas, jei jo laikas neapribotas. Šį darbą mokykloje turi dirbti visi darbuotojai: administracinis, mokomasis ir pagalbinis personalas. Ypač svarbu, kad visų specialybių mokytojai suprastų, jog pagrindinė jų specialybė – auklėtojas. Todėl jie visi turi mokymo procesą panaudoti mokinių auklėjimui. Jeigu nebus tinkamo visų mokytojų bendro rūpesčio, auklėjamojo darbo nepagerins jokios reformos. Visiems nevalia pamiršti, kad pirma auklėja darbas, o mokykloje pagrindinė mokinio veikla – mokymasis, todėl ir auklėjimas iš esmės vyksta per mokymą. Todėl svarbu geras pamokos organizavimas, kas priklauso nuo mokytojo sumanumo, kūrybingumo, nuo sukurtos emocinės pamokos aplinkos. Gerai, jei mokytojas pamokoje užtikrina gerą drausmę, jei jam nereikia sakyti moralų, veltui leisti laiko, jei jo mokinių auklėjimas pa-

mokose tiesiog neįmanoma, nes jis išstipsta kaip medus stiklinėje arbatos arba kaip jazmino žiedų kvapas kambaryje.

Kiekvienas mokytojas turi suprasti, kad jo rankose vaikas – būsimas šalis, jos ateities šeiminkas, kad ypač svarbu vystyti tautinę savimonę, skatinti gerį, gailingumą, sąžiningumą, meilę žmogui, gamtai, išmokyti gražiai elgtis, neventi nei protinio, nei fizinio darbo. Sėja turi vykti į protą ir jausmus. Vien tik žinios nepadauro vaikų geresnių. Būtinai dorovės ir intelekto solidarumas. „Tiktai tas žmogus, kurio protas geras ir širdis gera, yra visapusiškai geras ir patikimas žmogus“ (K. Ušinskis). Dorovinio auklėjimo svarba didžiulė. Svarbiausiomis dorovinio auklėjimo priemonėmis laikytina drausmė ir tinkamas auklėjimas. Iš tiesų, be drausmės neįmanoma mokykloje sistemingai organizuoti mokomosios veiklos. „Mokykla be drausmės – malūnas be vandens“ (J. A. Komenskis). Drausmingumas – labai svarbi dorovinė sąlyga. Mokiniai turi sąmoningai laikytis mokyklos reikalavimų ir padėti mokytojams ir mokyklos vadovams kovoti su drausmės pažeidėjais. Mokytojas privalo palaikyti prideramą drausmę tarp mokinių. Deja, atslinkus (o gal parsivežus) į

Lietuvos mokyklas „demokratijai“, ne visiems pavyksta išugdyti teisingą mokinių požiūrį į mokymąsi ir įpratinti juos laikytis tvarkos per pamokas. „Demokratija“ sėkmingiau pasinaudoja berniukai, bet ne visi „ekspertai“ supranta, kodėl jie pradėjo prasčiau mokytis negu mergaitės.

Privalome apsaugoti jaunąją kartą nuo žalingų įpročių. Juk didžiausia nusikalstamumo priežastis yra girtavimas. Jeigu yra laisvė gėrimui, tai yra ir laisvė tamsiosioms jėgoms. Šiurpina statistika, kiek mokinių nuolat išgeria, rūko, vartoja narkotikus. Todėl jau iš mokyklos suolo išeina asmenybės, neatsparios alkoholiui, rūkymui, narkotikams. Visi turime susimąstyti, kas bus iš mūsų tautos. Pagrindinė priemonė kovojant su alkoholizmu yra auklėjimas. Juk kokią poziciją užims jaunimas blaivybės klausimu, tokia ir bus mūsų šalies ateitis. Tad skelbkime karą degtinei, ypač vadinamajam „pilstukui“, apie kurį kažkodėl mažai kalbama. Būtų gerai, kad naujoji Vyriausybė tai pamatytų. Lietuva žymiai daugiau pasiektų, jei būtų blaivi.

Mokykloje žymiai daugiau dėmesio reikia skirti humanitariniams dalykams – dailei, muzikai, grožinei literatūrai, lietuvių kalbai. Vaiką reikia auklėti menu, nes juo

galima pakeisti tautos dorovę, išvysti iš vaiko sielos daugybę blogybių. Reikia, kad kiekviena muzikos ar piešimo pamoka, choro, spektaklio ar šokio repeticija sėtų į mokinių sielas gerį, grožį, geras emocijas.

Mokinių auklėjimui ypač svarbi grožinė literatūra. Ji mokykloje turi daryti tai, ko nedaro kitos disciplinos – turi auklėti žmogų. Tokia svarbiausia jos misija. Ją gerai supratus poetas E. Mieželis yra pasakęs: „Aš rašau tam, kad žmogus būtų geresnis“. O rusų rašytojas A. Solženycinas yra pareiškęs: „Jei tauta prarado dorovę, tu, rašytojau, kaltas“.

Tad tegul lydi mūsų vaikus pasakos, vaikų literatūra, kurioje atsisipindi gražiausi žmonių bruožai; tegul jie grožinę literatūrą sistemingai skaito nuo pirmos iki dvyliktos klasės. Tada jie susiformuos literatūrinę kultūrą, išprus, taps didelės kultūros žmonėmis.

Gaila, kad mūsų mokyklose grožinė literatūra dėl kelių priežasčių nepakankamai panaudojama mokinių auklėjimui. Visų pirma, tam įtakos turi tai, kad beveik atsakyta sistemingo lietuvių literatūros kurso dėstymo. Antra priežastis, kad programose nėra vietos kai kuriems autoriams, kurių kūryba tikrai būtų svarbi mokinių auklėjimui. Trečia priežastis, kad mokiniai, kai buvo susižavėta kūrinių interpretacijomis, atrato skaityti. O juk niekas negali perteikti kūrinio, pašalinęs patį kūrinį. Dar viena svarbi priežastis, kuri neigiamai veikia šiandienos jauniosios kartos auklėjimą, yra tai, kad dabartinių Lietuvos rašytojų, ypač poetų, sukuti meno „šedevrai“ neturi jokios auklėjamosios potencijos, yra sunkiai ar net visiškai nesuprantami. Kiek profesionalnesni yra mūsų prozininkai. Jų sukurti tekstai laisvesni, skaidresni, paprastesni.

XXI a. pradžios įvykiai – emigracija ir globalizacija – primena, kad mes privalome jaunąją kartą auklėti lietuviškos pasaulėjautos ▶

► dvasia, kad tautinis auklėjimas – būtina mūsų išsilankymo sąlyga. Tautinis auklėjimas – tai ugdytas tautai. Mes šiandien valstybę turime, todėl tautinį auklėjimą turi vykdyti visi: šeima, mokykla, rašytojai, žiniasklaida, menininkai. Vaikas gema turėdamas prosenelių pasaulėjautą, tik reikia ją pažadinti. Vykdydami patriotinį auklėjimą, galėtume pasinaudoti A. Maceinos patarimais: parodyti gražią Lietuvos gamtą, supažindinti su istorija ir dvasine mūsų tautos kultūra.

Labai gera priemonė, padedanti įskiepyti vaikams meilę Tėvynei, yra tėvų meilė jai. Ji turi būti įrodyta ne tik žodžiais, bet ir darbais.

Mokyklose ypač turime susirūpinti lietuvių kalbos mokymu, nes ji yra pagrindinė ir svarbiausia tautinio auklėjimo priemonė. Gimtoji kalba turi daug reikšmės žmogaus dvasiniam gyvenimui, jo asmenybės brandai. Nė su vienu dalyku tauta nėra taip suaugusi kaip su savo kalba. Kol ji gyva, tol gyva ir tauta. Beje, visais amžiais pagrindinis dėmesys daugelyje pasaulio šalių ir buvo skiriamas gimtosios kalbos mokymuisi.

Dvasinį ir moralinį vaikų vystymąsi labai veikia tėvai, kiti šeimos nariai, namo, gatvės, viso kaimo ar

miesto gyventojai. Be šeimos paruošti žmogų gyvenimui yra sunku. Juk kiekvienas yra ne gimnazijos, ne universiteto, bet savo tėvų vaikas. Todėl svarbu, kad abu tėvai rūpintųsi vaikų auklėjimu ir neužmirštų kasdieninių pareigų: pasidomėti kaip jie mokosi ir elgiasi; užtikrinti, kad nueitų į mokyklą, būtų švarūs, susitvarkę; pasirūpinti, kad visada gerai paruoštų pamokas, laikytųsi dienos režimo; kasdien patikrinti jų dienoraščius, sąsiuvinus, knygas. Be to, tėvams reikia pasidomėti, ką jų vaikai veikia laisvalaikiu, kokias skaito knygas, laikytųsi dienos režimo; kasdien patikrinti jų dienoraščius, sąsiuvinus, knygas. Be to, tėvams reikia pasidomėti, ką jų vaikai veikia laisvalaikiu, kokias skaito knygas, laikytųsi dienos režimo; kasdien patikrinti jų dienoraščius, sąsiuvinus, knygas. Be to, tėvams reikia pasidomėti, ką jų vaikai veikia laisvalaikiu, kokias skaito knygas, laikytųsi dienos režimo; kasdien patikrinti jų dienoraščius, sąsiuvinus, knygas.

Gražūs tėvų darbai, protingas jų elgesys ir žodžiai, patvirtinti darbais, visu gyvenimu, yra geriausi pamokymai vaikams. Tarpusavio pagarba šeimoje, sveika atmosfera – būtinos sąlygos sėkmingam doroviniam vaiko auklėjimui. Jei šeima padori – padorūs ir vaikai. Tada gražūs tėvų idealai tampa vaikų idealais. Gerai, kai gražų žmogų auklėja ir mokykla,

ir šeima. Deja, yra šeimų, kuriose girtuokliaujama, smurtaujama. Sunku tokiose šeimose užauginti padorius vaikus. O kokie užaugs šeimose, kuriose ne tėvai nurodinėja vaikams, o šie tėvams (nepatirtis moko patirtį)? Gerai, kai mokykla sugeba apsaugoti vaiką nuo blogos šeimos įtakos.

Augantį vaiką veikia gyvenamoji aplinka, visa visuomenė. Kad užaugintum sveiką, išmokytą ir išauklėtą žmogų, reikia gero pavyzdžio. Kur taip yra, reikia džiaugtis. Deja, mokinio gyvenamoji aplinka dar dažnai mokytojų ir tėvų gerą darbą veikia nepalankiai. Ji yra didelė auklėjimo nesėkmių kaltininkė. Aplinkai dar daug daug tamsos, niekšų, „išverstakūrių“, veidmainių, melagių, vagių. Šiandienos mokiniai mato daug netobulumų mūsų visuomenėje: korupciją, egoizmą, vertinimą vien materialinės naudos požiūriu.

Apsaugokime vaikus nuo tamsių jėgų, esančių šeimose, visuomenėje, pasirūpinkime, kad jie visur, ypač šeimose ir mokyklose, būtų geriau auklėjami, kad turėtų galimybę bręsti dorų žmonių aplinkoje, pateikime jiems gerų pavyzdžių. Juk jų Lietuvoje daug buvo anksčiau, daug jų yra ir dabar. Ir tada gal suprasime, kad J. Komenskis, žymus čekų pedagogas, humanistas, teisingai pasakęs, jog „iš bet kurio vaiko galima padaryti žmogų“. Žinoma, tai padaryti nelengva. Reikia daug dirbti, kad galėtume su J. Balutu išsakyti: „Och, ir gražų gi žmogų padovanojai mums tu, Lietuva šalele“. Tiesa, buvo ir pesimistiškų pasakymų. Antai didysis vokiečių filosofas I. Kantas, didžiai vertinęs auklėjimo svarbą, yra pasakęs: „Iš tokio kreivo medžio, iš kokio padarytas žmogus, neįmanoma padaryti nieko, kas būtų visiškai tiesus“. Regis, šie žodžiai tiktų tiems žmonėms, kurie vadinami nepakaltinamais. Juos valstybė turėtų laiku izoliuoti nuo visuomenės, kad jie nepadarytų nusikaltimų. ■

Kas mums mokesčiai, kas mums valstybė?

Petras Eidukevičius

Valstybės ekonomikos plėtra, stabilumas, o ir tos pačios skolos priklausau nuo valstybės finansų. Jie remiasi mokesčiais. Todėl ar ne visos mūsų didžiosios finansų bėdos priklausau nuo mokesčių?

„Respublikos“ laikraštyje (2013 09 16) radau tokią citatą iš aukščiausio ekspertinio lygio dokumento – JAV Atstovų Rūmų patvirtintos 2010 m. rezoliucijos dėl PVM neįvedimo JAV teritorijoje: „PVM negarantuoja deramos finansinės drausmės ir valstybinės atsakomybės (kursyvas – mano), tačiau duoda paprasčiausią galimybę padengti švaistūniškas (kursyvas – mano) ... valdžios išlaidas“. Tenka atkreipti dėmesį į metus – tuo laiku JAV, siaučiant krizei, buvo ypač striuka su finansais. Galėjo būti didelė pagunda problemines finansų skyles užkimšti PVM. Nesusigundyta.

Straiptinyje randame ir daugiau žodžių apie PVM: „mokestis nuo pardavimų priskaitomas visose gamybos stadijose“; „yra paslėptas mokestis, kurį apmoka galutinis vartotojas“; „PVM tarifas Europoje nuo jo įvedimo 1960 m. padidėjo nuo 5 proc. iki 20 proc.“; „toks aukštas apmokestinimo lygis išstumiama privačias investicijas, o tai slopina ekonomikos augimą ir sąlygoja nedarbo lygio kilimą“; „PVM našta didžiąja dalimi užguls vidutiniškai pasiturinčius ir mažas pajamas gaunančius amerikiečius“ (yra regresinis, dar didina ir taip didelį atotrūkį tarp turtingų ir skurdžių bei vidutinių – P.E.).

Iš mūsų lietuviškos PVM surinkimo praktikos galima būtų pridė-

ti, kad vartotojų sumokėti PVM ne visi nukeliauja į valstybės išdą. Tai patvirtina nuolatiniai skandalai su PVM slėpimu. Anksčiau tuometis Premjeras A. Brazauskas yra pritaręs, kad apie 29 proc. vartotojų sumokėto PVM dingsta kažkur pakeliui į išdą. O tai jau milijardai, ne milijonai. Netiesioginės mokestinės pajamos – PVM ir akcizai – sudaro 2/3 visų mokestinių įplaukų.

Tarptautinio valiutos fondo atstovai teigia, kad Lietuvoje per maži mokesčiai. Tą patį rodo ir mokesčių dalis Lietuvos bendrajame vidaus produkte. Pagal šį biudžetinį pajamų perskirstymo rodiklį Lietuva yra pačiame ES dugne. Tai reiškia, kad Lietuvos valstybė savo finansinėmis galiomis yra labai silpna valstybė. Ji savo skurdžiomis galiomis negali užtikrinti kokybiškų bendrosios ir ekonominės tvarkos; socialinės ir sveikatos apsaugos; švietimo ir pan.

Silpna valstybė silpnomis galiomis yra įteisinta mūsų Konstitucijos 46 straipsnyje: „Lietuvos ūkis grindžiamas privačios nuosavybės teise“. O kur valstybinė nuosavybė? Už įstatymo ribų? Kaip suprasti? Mūsų Konstitucija – parašyta liberalų, neigiančių valstybės svarbą?

Šioje vietoje yra kitas nemažiau svarbus klausimas: kaip efektyviai esamos skurdžios valstybės galios panaudojamos? Žinomi skandalai su PVM, kai piliečių sumokėti mokesčiai keliauja ne į išdą, bet į sukčių sąskaitas. Absurdas viešųjų pirkimų srityje, kai viešieji beveik dvigubai brangesni nei privatūs, nors turėtų būti atvirkščiai, jei valstybė yra mūsų bendras rei-

kalas, užtikrinantis mums tvarką ir gerovę. Šešėlinės ekonomikos mastai gąsdinantys. Vien vokeliai, spaudos duomenimis, sudaro apie 30 proc. darbo užmokesčio fondo – apie 10 mlrd. Lt per metus.

Net pasaulio galingieji šiųmetčiame G-20 susitikime Sankt Peterburge lyg ir mėgino paieškoti būdų, kaip pažaboti bene opiausią šešėlinės ekonomikos pasaulinę problemą. Jei tai baigsis tik kalbomis, 2008-2009 m. pavyzdžio pasaulio ekonominės krizės gali kartotis ir tik aštrėti. Nesiseka rasti priemonių, kaip tuos „šešėlio“ mastus sumažinti. Kai pusę BVP pavagia aferistai, tai galima tik stebėtis, kaip iš viso dar gyvuoja ekonominė – finansinė sistema.

Mokesčiai – valstybės finansų pagrindas ir vienas veiksmingiausių poveikio ekonomikai valstybės instrumentų, vienus pristabdant – kitus skatinant. Skolos ir kitos bėdos rodo – prasti tie mūsų mokesčiai. Juo labiau, kad dažnam liberalių pažiūrų piliečiui ar politikui mokesčiai yra blogybė. Ar reikia dar didesnio absurdo, kai privatūs bankai patys siekia išvengti mokesčių, ir tuo pat metu patys juos renka valstybei.

Turint tokią mokesčių politiką, ko norėti iš mūsų ekonomikos, mūsų gyvenimo lygio, mūsų palankaus požiūrio į politikus. Kodėl neskamba varpai dėl tokių akivaizdžių, mus skandinančių, ekonomikos piktžaidžių? Kaip suprasti partijas, kurios deklaruoja: „tvarką“ ar „socialinį teisingumą“, ir taikstosi su mūsų didžiąja dalimi regresiniais mokesčiais? ■

Moterų kvotos įmonėse –

Laima Vaigė

Manote, kad moterų ir vyrų lygybė – akivaizdi? O ar žinojote, kad vos daugiau nei trys procentai moterų Europoje užima vadovaujančias pozicijas privačiose įmonėse?

2012 m. Europos Sąjungos (ES) duomenimis, 91,1 proc. vykdomųjų valdybų narių, 85 proc. nevykdomųjų direktorių ir 96,8 proc. valdybų narių pirmininkų yra vyrai, taigi atitinkamai – tik 8,9 proc., 15 proc. ir 3,2 proc. moterų.

Atrodytų, kad problema akivaizdi – nepanaudojame visų savo talentų ir prarandame konkurencingumą. Dėl to reikėtų ką nors daryti – situacija beveik nekinta nuo pirmųjų Europos Parlamento rekomendacijų 1984 m., o JT Konvencija, leidžianti taikyti kvotas (CEDAW Konvencija), priimta 1979 m.

Džiaze tik merginos?

Kai kurie žmonės yra kategoriškai prieš kvotas. Iš dalies dėl to, kad ypač sėkmingos moterys visko gali pasiekti savo jėgomis. Iš dalies – baiminamasi, kad Europos Sąjungos iniciatyva veiks kaip lyginimo presas. Kad susiklostys

situacijos, kur darbą norintys rasti vyrai turės, kaip sename filme su M. Monro „Džiaze tik merginos“, persirenginėti moterimis.

Tokie nuogastavimai – tai pokyčių baimė, kurią neretai lydi problemų padidėjimas ir nepasitikėjimas savo jėgomis, valdžia, užsieniu ir visu pasauliu.

Nors dalis moterų yra sėkmingos savo jėgomis, deja, daugelis jų bereikalingai nustumiamos į šalį. Ne dėl to, kad tyčia norima diskriminuoti. Tiesiog nepagalvojama („mums reikia vadovo, kaip visada“). Reziumuojama („moteris bėgtų pas vaiką“). Veikiama inertiškai.

O realybėje - Europos Sąjungos Teisingumo Teismo praktikoje yra išskiriami kriterijai, kurie neleistų elgtis besąlygiškai. Nei ES, nei tarptautinių teisės aktų pagrindu priimamos kvotos negali būti traktuojamos kaip sunkus (su)lyginimo presas. Greičiau tai yra mikrochirurgija, kuri reikalauja ypatingo atidumo.

Kartais mikrochirurgija vis dėlto tampa reikalinga. Ir jos poveikis nėra *mikro* (mažas, nežymus) – tik taip, kruopščiai ir atidžiai išoperuojami sudėtingi augliai, ir žmogui tampa lengviau.

Mąstymo augliai

Šiuo atveju sistemos augliai, kurie stabdo procesą, yra stereotipai, prezumpcijos, ir *senų gerų berniukų* kultūra (anksčiau dar vadinama *diedovščina*). Tai yra tinklaveika, per kurią į vadovaujančias pozicijas ieškoma tik tokio paties asmens, kuris jau yra galios pozicijoje. Homogeniškai grupei lengviau priimti sprendimus. Tačiau kokia to kaina?

Darydama(s) tą patį, ką darei

anksčiau, lieki toje pačioje vietoje, kurioje buvai anksčiau. Geriausia atveju – juk ir aplinka nestovi vietoje ir kartais atsparumas pokyčiams tik veda destruktijos link. Bet kokia aukso/sėkmės gysla nėra amžina. Viskas keičiasi, tobulėja technologijos, daugėja mokslinių tyrimų. Taip pat ir apie bendrovės valdymo efektyvumą, moterų valdybose įtaką. Štai pora jų. Lyginant įmones, kurios valdybose turi moterų, su kitomis, *McKinsey & co.* tyrimas (2007 m.) nustatė 17 proc. didesnę akcijų vertės rinkoje augimą; kitas tyrimas – 41 proc. aukštesnę kapitalo grąžą (*McKinsey*, 2010). Taip pat teigiama, kad moterų buvimas valdybose nulemia 26 proc. aukštesnę akcijų kainas/likvidumą (*Credit Suisse Institute* (2012); 20 proc. mažesnę tikimybę subankrutuoti (Leeds Universiteto tyrimas – beje, ši tikimybė toliau mažėja, jei valdyboje yra daugiau, nei viena moteris).

Sunku užtikrinti tyrimų patikimumą šiame greitai besikeičiančiame pasaulyje. Tačiau aišku viena – logiška, kad moterų dalyvavimas turėtų duoti geresnius rezultatus. Juk daugelyje sričių jos sudaro daugumą vartotojų, taigi gali atspindėti jų poreikius. Be to, moterų (ir mažumų) buvimas suardo homogeniškos grupės neskaidrumą, didina sprendimų priėmimo kokybę. Galiausiai, galvojant apie tvarias pensijų sistemas, moterų darbas yra labai svarbus ir įvardijamas kaip esminis rodiklis (OECD, 2008 m.)

Žinoma, naudingumo argumentas yra tik viena iš mozaikos dalių – visų pirma, didesnio moterų dalyvavimo galios pozicijose reikia ne dėl „naudos“, o siekiant užtikrinti teisingumą.

mikrochirurgija, o ne lyginimo presas

Esencializmo problema

Vienas dalykas, dėl kurio galima kritikuoti kvotas, yra tai, kad jomis tarsi teigiama, kad moterys vis dėlto yra iš esmės *kitokios*, ir todėl jų buvimas valdymo organuose taip smarkiai veikia bendroves. Nors moterų ir vyrų esmių skirtingumais pagrįstas stereotipinis požiūris („ji nedirbs, rūpinsis vaikais“), kvotų reikalavimas irgi tarsi nurodo, kad moterys ir vyrai iš esmės skirtingi („jai atėjus, viskas pagerės“).

Iš tikrųjų galima pritarti, kad moterų dalyvavimas nebūtinai reiškia, kad jos elgsis kitaip, nei *senieji berniukai*. Kai kurios moterys politikės inicijuoja įstatymus, ribojančius moterų teises, o moterys vadovės – diskriminuoja, priimdamos į darbą. Net jei ir *norėtum* pakeisti ką nors į gera – buvimas didžiojoje bendrovėje pakeis tave greičiau, nei spėsi apsidairyti.

Tačiau dėl šio argumento atmesiti specialiųjų priemonių nereikėtų. Žinoma, kad mikro lygmeniu gali būti visokių moterų ir vyrų, o senasis mąstymo, veiklos metodų vėgavimas pakeisti nelengva. Bet faktai yra tokie, kad: 1. egzistuoja problema (neišnaudoti resursai, uždaros tinklaveikos); 2. yra siūlomos teisėtos priemonės jai spręsti, 3. įdiegiami saugikliai, užtikrinantys, kad nebūtų persistengiama. Visa kita – priklauso nuo atsakingo įgyvendinimo ir individų. Su jų įgimtomis ir socialiai konstruojamomis skirtybėmis.

Priemonių teisėtumas

Valstybėms specialias priemones leidžia priimti tarptautinės teisės aktai (CEDAW Konvencija, 4 straipsnis), ES taip pat turi kom-

petenciją jas priimti (SESV, 157 straipsnio 3 dalis).

ES lygmeniu priimtas teisės aktas (jei jis iš viso būtų priimtas) nustatytų tik minimalius reikalavimus. Valstybės narės visada galėtų pačios nutarti dėl jo perkėlimo į nacionalinę teisę, galimų sankcijų jo nesilaikant. Deja, šiuo metu ES lygmeniu rengiamas projektas yra labai nedrąsus ir siauros taikymo srities.

Tačiau nuo 2011 m. iki dabar nemažai ES valstybių narių pačios priėmė įstatymus, reguliuojančius lyčių pasiskirstymą privačiose ir/arba valstybinėse įmonėse (Prancūzija, Italija, Belgija, Ispanija, Nyderlandai, Suomija, Graikija, Slovėnija). Kai kuriose tas reguliavimas yra švelnus, rekomendacinis, kitose – bent jau teoriškai grasinama sankcijomis.

Yra priimamos ir savanoriškos priemonės: rekomendaciniai įmonių veiklos kodeksai, įmonių geriausia pasirašomos chartijos, ir kitos įmonių iniciatyvos, kuriomis skatinama pažanga šioje srityje.

Pamačius problemą ir ją įvardijus, atradus teisėtus pagrindus jai spręsti, tereikia ryžto, renkantis tam tinkamiausius būdus. ■

Spalio 16 d. Seime įvyko Lietuvos socialdemokratų partijos (LSDP) frakcijos narės, Socialinių reikalų ir darbo komiteto narės Giedrės Purvanecienės spaudos konferencija „Tarp skurdo ir gerovės Lietuvoje: struktūrinių sprendimų paieška“, skirta Tarptautinei kovos su skurdu dienai. Joje dalyvavęs DEMOS kritinės minties instituto analitikas Tomas Tomilinas pristatė naujausią šio instituto tyrimą „Skurdas ir gerovė Lietuvoje“.

DEMOS kritinės minties institutas, tęsdamas marksistinius skaitymus, aptarė Rozos Liuksemburg knygą „The Accumulation of Capital“ (1913), kuriame ji aštriai sukritikavo Markso poziciją dėl kapitalo reprodukcijos kaip nepriklausomos nuo poreikio, o vien tik apsprendžiamos beatodairišku pelno siekimu ir konkurencine kova rinkoje, ir už tai pusei amžiaus buvo išbraukta iš marksizmo vadovėlių, Tarybų Sąjungoje jos veiklas buvo uždraustas. Ji teigė, kad kapitalo akumuliacija galima tik „išorinių“ ekonomikų sąskaita, nes „vidaus“ rinkose kapitalo akumuliacija yra baigtinė laike ir galima tik nuolatinių krizinių ir karinių konfliktų sąskaita. Ji nesuteikia daug vilčių nei kapitalizmo šalininkams, nei jo priešinininkams.

DEMOS kritinės minties institutas, įkurtas 2008 metais, yra nepriklausomas politikos analizės centras („think-tank“), vykdamas tyrimus ir užsiimantis šviečiamąja veikla, skirta darbo judėjimui ir žmogaus teisėms ginti Lietuvoje ir Europoje. DEMOS tikslas yra tapti įtakingu balsu formuojant Lietuvos socialinę ir ekonominę politiką – instituto ekspertai turi daug praktinės ir teorinės patirties. DEMOS prioritetas – gilinti darbo judėjimo tarptautiniu mastu ekspertizę, stiprinti ir įtvirtinti profsąjunginės veiklos reikšmę Lietuvoje. DEMOS kritinės minties instituto šviečiamoji veikla nukreipta į socialinės rizikos ir atskirties mažinimą ir darbo rinkos problemų tyrimus.

Karpiejai – kaimas be karo ir pokario žudynių

„Liudijimų“ serijos „Gairių“ straipsniuose buvo aprašyta nemažai siaubingų pokario metų žudynių įvairiose Lietuvos vietose. Tačiau Lietuvoje buvo ir taikių be tarpusavio žudynių vietovių. Viena iš tokių – Vilkaviškio apskrities Gražiškių valsčiaus Karpiejų kaimas. Baigiame pasakojimą (pradžia Nr. 6,7) apie šio kaimo gyvenimo ypatybes.

Juozas Bartuška

Jau minėjau, kad tarp Karpiejų kaimo gyventojų nebuvo nė vieno ginkluoto partizano ir nebuvo nužudytas nė vienas kaimo gyventojas. Tiesa, vienas kaimo gyventojas Pijus Petrusis paskutiniaisiais vokiečių okupacijos mėnesiais buvo rastas nušautas gretimo Gražiškių kaimo laukuose. Tačiau tikriausiai jį kaip įtartiną nušovė vokiečių kareiviai. Tik neseniai sužinojau, kad ir Karpiejų kaime buvo du ar trys antitarybiniai (tačiau tik popieriniai) rezistentai. Pagrindinis iš jų Gražiškių vidurinės mokyklos direktorius Jonas Kasperaitis, o jo pagalbininkas – sūnus Vitolis. Abu jie už kažkokių antitarybinių rašinėlių buvo nuteisti ir išstremti iš Lietuvos, tačiau jie po kelerių metų grįžo į savo tėviškę. Prieš 5 metus kaimo gyventojų ir išėvių iš jo suėgoje prie buvusios J. Kasperai-

čio gimtinės jau išnykusios sodybos jam pagerbti buvo pasodintas ąžuoliukas.

Žmonių žudynės kituose Gražiškių valsčiaus kaimuose

Jau pirmosiomis karo dienomis kai kurie kaimo žmonės pradėjo kalbėti, kad nuo būsimosios valdžios gali nukentėti buvę tarybų valdžios atstovai. Signalą apie tai jau pirmąją karo dieną pajuto ir mano tėtis, kai Gražiškiuose sutiktas Karpiejuose gyvenantis buvęs policininkas Miliuskas priminė, kad ir mano tėtis buvo raudonas – prie švarko buvo prisisiuvęs raudoną juostelę. Tėtis tada jam atrėžė: ar jis kurkinas, jei pikta reaguoja į raudoną spalvą. Mano tėtis pirmaisiais tarybiniais metais dirbo kelių meistru, o raudoną juostelę prisisiuvo aukštesnių kelių priežiūros viršininkų nurodymu, kad kelių meistrą būtų galima greitai atpažinti tarp kitų kelių tvarkančių žmonių. Beje, mano tėčio einamos pareigos atsirado tik pirmaisiais tarybiniais metais. Prieškario metais ūkininkų sutvarkyti keliai buvo pakankamai geri arkliniams vežimams ir kelis kartus per mėnesį pravažiuojantiems automobiliams. Tačiau pirmaisiais tarybiniais metais tie buvę geri keliai „prakiuro“ nuo nepakeliamai didelių apkrovų – kelių šimtų per mėnesį pravažiuojančių sunkvežimių, kuriais buvo vežamos statybinės medžiagos (mediena, cementas, metalas) pasienio gelžbetoniniams bunkeriams statyti. Pablogėjusiems ke-

liams taisyti apylinkių ūkininkai privalėjo atvežti nustatytą kiekį žvyro, o kelių meistro pareiga buvo išmatuoti atvežto žvyro tūrį ir vesti reikiamą apskaitą.

Beje, jau 1941 m. birželį prasidėjo buvusių įvairaus rango „kolaborantų“ (nors toks terminas atsirado tik žymiai vėliau) areštai ir tardymai. Nors mano tėtis ir nesijautė buvęs valsčiaus žmonėms pavojingas veikėjas, visgi, „nes nežinia, kas kam gali šauti į galvą“, trims ar keturioms savaitėms išvyko pas už 10-12 km Bartninkų valsčiuje jo tėviškės kaime gyvenusius gimines ir sugrįžo, kai jau buvo pasibaigusios žiauriausios akcijos „kalčiausiams“ kolaborantams. Trumpai viena tokia žiauriausia akcija taip aprašyta MLTE skyrelyje „Gražiškiai“: „Hitlerininkai ir vietiniai buržuaziniai nacionalistai 1941. VII.17 nužudė Gražiškių apylinkės tarybinius aktyvistus: Lietuvos TSR AT deputatą Praną Eidukaitį ir jo sūnus (Sergiejų – Vilkaviškio apskrities žemės ūkio komisijos pirmininką, Joną – Gražiškių pradinės mokyklos pionierių vadovą), valsčiaus partorgą Žiburį, valsčiaus žemės ūkio komisijos pirmininką Rudzevičių ir kt., iš viso 17 žmonių.“ Tarp nužudytųjų nebuvo nė vieno Karpiejų kaimo gyventojų. Minėti Gražiškių valsčiaus tarybiniai aktyvistai buvo sušaudyti ant netoli Vištyčio miestelio esančio Ilgojo kalno (prie Kanapkio vėjinio malūno). Apie tai tik labai trumpai painformuota jau minėtos MLTE skyrelyje „Vištytis“: „1941. VII. 14 ir IX.9 prie Vištyčio hitlerininkai ir

vietiniai buržuaziniai nacionalistai nužudė apie 220 žmonių (jų tarpe komunistus J. Diržinską, F. Jaruševičių, A. Jurgelaitį, K. Lapašinską).“ Taigi net MLTE pateikta informacija apie minėtas žudynes buvo tik labai fragmentiška. Papildomos informacijos man apie tai suteikė dviejų nužudytų Gražiškių valsčiaus gyventojų (Prano Eidukaičio ir Vinco Janulevičiaus) dukterys Emilija Eidukaitytė-Kulakauskienė, buvusi žurnalistė, dabar gyvenanti Vilniaus rajone, ir Stefanija Janulevičiūtė-Peckienė, 1944-1950 metais dirbusi Gražiškių valsčiaus vykdomajame komitete, o dabar gyvenanti Vilniuje. Apie 1941 07 17 prie Vištyčio sušaudytus gražiškietis daugiausia papildomų duomenų (jų gimimo metus, toliau įrašytus skliausteliuose, ir kai kurių gyvenamąsias vietas – kaimus) man suteikė Emilija, tačiau ir jai dar (ar tiksliai) nežinomos kelių sušaudytųjų pavardės ir mažai žinomi daugelio nužudytųjų sušaudymo motyvai. Visiškai nežinoma „tribunolo“, „karo lauko teismo“ ar tik kažkokių pasitarimų „teisėjų“, kurie sušaudytuosius pasmerkė tokiais žiauriai bausmei, personalinė sudėtis, apie kurią sklido tik neįrodytų spėlinių. Štai tiksliau žinomi apie 1941 07 17 sušaudytuosius gražiškietis (papildomi arba vieninteliai) duomenys (skliausteliuose nurodyti jų gimimo metai): Ramovietės kaime gyvenęs Juozas Birštonas (1912), Bambinių kaime gyvenęs Pranas Eidukaitis (1878), jo sūnus Sergejus (1912) ir Jonas (1920), Dotamų kaime gyvenęs Vincas Janulevičius (1895), Dotamų apylinkės sekretorius (pagal jo dukterį Sefaniją, gali būti kaltintas tuo, kad parašydavo dokumentus pagal valsčiaus žemės ūkio komisijos sprendimą perduoti dalį buvusios turtingiausių ūkininkų žemės bežemiams ir mažžemiams), Liepalotų kaime gyvenęs komjaunuolis Juozas Janulevičius (1920), Skardupių kaime gyvenusieji Albinas Janušaitis, Juozas

Jasaitis (1896) ir jo sūnus Juozas (1923), Vidgirių kaime gyvenusieji broliai Kazys Merkevičius (1903) ir Jonas (1905), valsčiaus žemės ūkio komisijos pirmininkas Jonas Rudzevičius (1905), iš kitų vietovių į Gražiškius atsijustas partorgas Pranas Žiburys (1906). Pagal MLTE skyrelį „Vištyčio laukas“ ir pagal E. Eidukaitytės-Kulakauskienės turėtus duomenis, ant Ilgojo kalno buvo sušaudyta apie 70 tikrųjų arba tik tariamųjų tarybinių aktyvistų iš Vištyčio, Gražiškių ir Pajevonio valsčių. Jokių duomenų apie tada sušaudytus pajevonietis nepateikta MLTE skyrelyje „Pajevonys“. O daugiausia tokios informacijos pateikta apie sušaudytus gražiškietis, nes tokios informacijos paskleidimu buvo suinteresuota ir turėjo realių galimybių tai realizuoti buvusi nuo 1938 m. pagrindinės LKP narė, jau minėtų Eidukaičių tolimesnės eilės giminaitė Ona Eidukaitytė (1913-2003), kuri pagal jai MLTE skirtą skyrelį nuo 1945 m. dirbo Lietuvos TSR MA centrinės bibliotekos bibliografe. Informacijos apie 1941 07 17 žudynes pabaigoje verta papildomai pateikti MLTE duomenų dar apie du sušaudytuosius. Vienas jų Pranas Eidukaitis (1878-1941), gimęs valstiečių šeimoje Gražiškių valsčiaus Vaitkabilių kaime. Jaunystėje ieškojo darbo Vokietijoje, Anglijoje, Amerikoje. Grįžęs į Lietuvą, organizavo švietėjiškas draugas. Už propagandą prieš caro valdžią 1906, 1908, 1913 metais buvo kalinamas Vilkaviškyje, Kalvarijoje ir kitur. Aktyvus kovotojas prieš smetoninę valdžią Lietuvoje. 1940 metais buvo išrinktas Liaudies Seimo atstovu, vėliau – Lietuvos TSR AT Prezidiumo nariu. Antruoju paminėtinis buvusios LTSR žinomas partinės ir administracinės darbuotojos Leokadijos Diržinskaitės-Piliušenko tėvas Juozas Diržinskas (1899-1941), gimęs Pajevonio valsčiaus Navadolės kaime bežemio valstiečio šeimoje. Kalvis. 1911 m.

mobilizuotas į Rusijos kariuomenę. Grįžęs į Lietuvą, buvo išrinktas Kybartų revoliucinio komiteto nariu. Nuo 1933 m. buvo pagrindinės LKP narys. 1940 m. buvo išrinktas Pajevonio valsčiaus vykdomojo komiteto pirmininku.

Tarp ant Ilgojo kalno apie 220 nužudytų žmonių apie 150 buvo Vištyčio miestelio žydai. Čia dar galima priminti, kad Gražiškių valsčiuje negyveno nė vienas žydas, lenkas ar rusas, bet gyveno kelios dešimtys vietinių vokiečių, kurių apie pusę turėjo lietuviškas pavardes. Mokykloje mano skyriuje mokėsi dvi vokiečių evangelikės-liuteronės Vanda Mykolaitytė ir Erna Ližaitytė. Taigi savęs laikymo vokiečiu pagrindas buvo evangelikų-liuteronių religija. Apie tos religijos skirtumus nuo katalikų bent aš nieko nežinojau, nes apie tai niekas nekalbėdavo. Vienintelis aiškus skirtumas buvo tik tai, kad evangelikės-liuteronės išeidavo iš klebono A. Uoginto vedamų katalikų tikybos pamokų. Mano apylinkių žmonės tiesiogiai labiausiai pažinojo tik vieną Vilkaviškyje gyvenusį žydą, vadinamą Erckumi, kuris vienarkliu vežimu važinėdavo po kaimus ir už „muilelį“ bei „šarmelį“ (skalbinio miltelius) supirkinėdavo sudėvėtus senus drabužius ir kitokias tekstilės atliekas.

Pokario metais keliuose Gražiškių valsčiaus kaimuose buvo nužudyta (nušauta) 11 valsčiaus gyventojų. Apie devynis iš jų duomenys buvo paskelbti laikraščio „Opozicija“ (2006, Nr. 23-24, Nr. 38 ir 2007, Nr. 21) tęstinėje publikacijoje „Lietuvos gyventojai – pokario metų teroro aukos“. Štai tie siek tiek patikslinti duomenys. 1946 07 30 buvo nušauti trys Kregždžių kaimo gyventojai – Gražiškių valsčiaus moterų organizatorė komjaunuolė Anelė Ašakūnaitė (gim. 1921), jos tėvas valstietis buvęs Gražiškių bažnyčios choro „kantaras“ (giesmininkas) Jonas Ašakūnas (gim. 1878) ir motina Ašakūnienė („Opo- ▶

Sušaudytiems žmonėms Vištytyje ant Ilgojo kalno atminti buvo pastatytas R. Antinio paminklas (nuotr. viršuje). Netrukus po nepriklausomybės atgavimo jis „dingo“, vėliau buvo nuplėšta ir metalinė lentelė su paaiškinimu kas čia sušaudyta (nuotr. apačioje).

Nuotraukos iš E. Kulakauskienės asmeninio archyvo

Savulytė (gim. 1928). Netrukus į Gražupio upelį nuo tilto įkritusi nuskendo ir Anelės motina. Buvo kalbų, kad nuo tilto į upelį ją galėjo kas nors įstumti. „Opozicijos“ publikacijose neįrašyta dar viena pokario žudynių auka – dar tik 18-uosius metus einantis Donelaičių kaime gyvenęs Gražiškių valsčiaus liaudies gynėjas komjaunuolis Gediminas Ališauskas, kuris pradingo po Pijaus Giliaus nužudymo. Buvo paskleista gandų, kad jis pabėgo pas miškinius. Tokiu (tik gandų) pagrindu labai „operatyvūs“ valsčiaus pareigūnai net „išbuožino“ jo mažaturtį mažame namelyje su Gediminu, jo mama ir seserimi gyvenusį tėvą – konfiskavo kelias vištas ir turėtas maisto atsargas. Tačiau minėti pareigūnai jau kitų metų pavasarį buvo priversti Gedimino tėvą „atbuožinti“, nes vienoje arti Gražiškių ir Donelaičių kaimų ribos buvusioje *durpinyčioje*, pavasarį ištirpus ledui, į vandens paviršių iškilo Gedimino kūnas. Paaikškėjo, kad Gedimino egzekutoriai buvo iš dalies „nesavanau-diški“ – iš jo kišenės net nepaėmė komjaunimo bilieta ir mirties dieną gautos algos, o pasisavino tik jo neštą šautuvą.

Kas buvo ar galėjo būti išvardytų Gražiškių valsčiaus žmonių žudikai? Atsakymą į tai užmena Visuotinės lietuvių enciklopedijos VII tome (Vilnius, 2005) skyrelyje „Gražiškiai“ pateikta informacija, kad „Sovietinės okupacijos metais (po II pasaulinio karo) <...> Gražiškių apylinkėse veikė Tauro apygardos (Pietų Lietuvos partizanų srities padalinio – J.B.) Vytauto rinktinės Lietuvos partizanai.“ Tiksliai neaišku, kiek partizanų buvo Gražiškių apylinkėse. Fragmentinės informacijos rasta vienoje nuotraukoje, kurioje buvo nufotografuoti penki ginkluoti Gražiškių apylinkių jaunuoliai. Buvo įrodyta, kad du iš jų nužudė (paskandino) jau minėtą Gediminą Ališauską. Papildomam tardymui

zicijos“ publikacijoje jos pavardė ir kiti duomenys nenurodyti). Be to, šūviu per kirkšnį buvo sužalotas Anelės ant rankų laikytas sūnelis, kuris pasveiko. Anelės sesuo Uršulė šaudymo metu buvo tvarte ir suspėjo saugiai pasislėpti. 1946 08 23 Vaitkabilių kaime buvo nušautas Gražiškių valsčiaus liaudies gynėjas Pijus Gilius, kurio visos pareigos buvo tik lietuvių – rusų kalbų vertėjas, o operatyvinėje veikloje nedalyvavo. Kartu su juo buvo nušauta namo, kuriame jis gyveno, savininkė Magdė Zelenkienė, jos

sūnus Kęstas bei vyriausios dukterys Anelė ir Albina. Egzekutoriai paliko gyvus Zelenkienės sūnų Juozą, jauniausias dukteris Oną, Zosę ir Gėlę, juos įgrūdo į po virtuve buvusį mažą rūselį, kurio dangtį užkalė. Aš nužudytųjų laidotuvių dieną buvau Gražiškiuose ir mačiau šturpiausių savo gyvenime su penkiais karštais eiseną per miestelį į Gražiškių kapines. 1946 02 13 Kregždžių kaime kartu su tėvu Jonu jų namuose buvo nušauta gretimą Skardupių kaimo klubo-skaityklos vedėja komjaunuolė Anelė

jie, gyvenusieji netoli nuo Gedimino namų, buvo perduoti apskrities tardytojams. Apie jų tolesnį likimą nepasisekė ką nors tiksliau sužinoti. Matyt už liaudies gynėjo nužudymą jie buvo sušaudyti. Trečiąjį iš jų nušovė liaudies gynėjai, kuriems jis bandė priešintis ginklu, kai buvo užtiktas vieno Gražiškių valsčiaus ūkininko namo palėpėje. Ketvirtasis vėliau buvo nušautas susišaudyme tarp jo ir liaudies gynėjų prie apie 3-5 km nuo Gražiškių miestelio esančio Beržyno miškelio. Penktasis buvo įtartas jau minėtų dviejų Kregždžių kaimo šeimų nužudymu, nes jis gyveno arčiausia tų žudynių vietos. Tačiau dėl tikslų įrodymų stokos jis buvo tik išstremtas iš Lietuvos, o po kelerių metų kartu su dauguma kitų tremtinių sugrįžo į savo tėviškę. Taigi net „gūdžiais“ ir žiauriais pokario metais galiodavo ir nekaltumo prezumpcija – valstybės kaltintojai privalėdavo įrodyti tiesioginę įtariamojo kaltę. Tiksliau nebuvo išaiškinti ne tik Ašakūnų bei Savulių šeimų, bet ir Pijaus Giliaus bei Zelenkų šeimoms žudikai. Tik aišku, kad į Zelenkų namus žudikai atėjo apsivilkę pasieniečių uniformomis, kaip P. Giliaus vertėjos paslaugų pas jį atjodavo ir tikrieji pasieniečiai. Tikriausiai todėl P. Gilius, pamanęs kad pas jį atvyksta tikrieji pasieniečiai, nepasislėpė nuo pasieniečių persirengusių žudikų. Žinoma, galima buvo įtarti, kad tas žudynes įvykdė tikrieji pasieniečiai, norėdami sukompromituoti tikruosius partizanus. Tačiau tokia versija atmetina, nes pagal paliktą gyvų Zelenkų šeimos narių liudijimus, „pasieniečiai“ žudikai kalbėjo lietuviškai, o visi žinojo, kad Gražiškių valsčiuje dirbė tikrieji pasieniečiai kalbėjo tik rusiškai.

Galimai partizanų – teroristų nužudytų žmonių ir žuvusių partizanų santykis būtų 28:4. Pagal mano turimą informaciją, numatytus sušaudyti Gražiškių valsčiaus

gyventojus suiminėjo Gražiškių policininkai Prapuolenis ir Mandravickas.

Apie neretai pateisinamą tautos „išgamų“ šeimos narių likvidavimą žinomiausias Pietų Lietuvos partizanų vadas Adolfas Ramanauskas (Vanagas) savo knygoje „Daugel krito sūnų...“ (Vilnius, „Mintis“, 1992, 233 puslapis) paskelbė net savotišką, šiek tiek savikritišką „teoriją“: „Kartais iš šalies žiūrint gali atrodyti, kad vienas ar net keli likviduoti šeimos nariai buvo geri ir teisingi piliečiai. Iš tikrųjų jie buvo (tiksliau – galėjo būti, jeigu jie pažinojo savo šeimos narių egzekutorius – J.B.) patys pavojingiausi šnipai. <...> Žinoma, ir partizanai padarė klaidų, bet už tokius nusikaltimus keli kovotojai susilaukė mirties bausmės, nors jie vadovavosi ne savais tikslais. Jų didžiausia kaltė buvo ta, kad jie lengvabūdiškai patikėjo kitų parodymais, duotais grynai asmeniškai keršto sumetimais. <...> Tuos atsitikimus pasmerkė visi taurūs kovotojai, o nuteistų myriop partizanų bylų protokolai ir mirties nuosprendžiai buvo paskelbti sąjūdžio nariams.“ Pažymėtina, kad mirties nuosprendžiai buvo įvykdyti ne visiems už panašius nusikaltimus nuteistiems partizanams – kai kurie žuvo prieš nuosprendžio įvykdymą partizanų kovinėse operacijose. Trijų tokių partizanų slapyvardžiai (Jurginas, Gegužė, Ūselis) įvardyti A. Ramanausko knygoje (137 – 139 puslapiuose) pateiktame neišsamiam sąrašė 41 jau žuvusio partizano, kurie trijų būrių apie 100 partizanų sudėtyje 1945 12 15 dalyvavo didžiausioje A. Ramanausko surengtoje operacijoje – užimti Merkinės miestelį ir likviduoti specialiam sąrašė nurodytus svarbiausius tautos „išgamas“. Tačiau pastaroji užduotis liko neįvykdyta, nes visi pasmerktieji suspėjo saugiai pasislėpti namų rūsiuose. Nušovė tik kalėjimo (turbūt tik areštinės) prižiūrėtoją, bet neturėjo reikiamos

technikos masyvioms to kalėjimo durims atidaryti. O iš neįveikiamų „tvirtovių“ (cerkvės ir bažnyčios bokštų) šaudę kulkosvaidininkai nukovė penkis puolėjus (būrio vadus Siaubą bei Putiną ir dar 3 žemesnio rango partizanus). Galutinai puolimą sužlugdė į Merkinės prieigas atvažiavusi tanketė, iš kurios buvo apšaudomi puolantieji partizanai, kurie, prasidėjus šaudymui iš tanketės, į vežimą suguldė savo žuvusiuosius ir skubiai pasitraukė į Subartonių mišką, kur žuvusiuosius pagerbė maldele „Amžiną atilsį“. Savo knygos rašymo metais (apie 1956) A. Ramanauskas parašė, kad „Šiandien iš dalyvavusių Merkinės miestelio puolime gyvas aš esu tik vienas“. Dar vieną stambią A. Ramanausko vadovaujamų partizanų planuojamą operaciją („Raudonosios“ Alovės puolimą ir užėmimą) demaskavo teisėsaugos institucijos, sunaikino Varčios miške jau pradėjusių rinktis tai operacijai vykdyti partizanų stovyklą.

Pokario partizanų kovų prasmę A. Ramanauskas paaiškino taip: „Mes nesvyruodami patikėjome tiesos pergale ir laisvojo Vakarų pasaulio sąžine. Drąsiai stojome nelygion kovon todėl, kad neabejojome, jog laisvasis pasaulis, kuris taip didžiuojas laisvės idealų branginimu, neleis bolševizmui – civilizacijos gėdai – plėstis ir įsiviešpatauti Pabaltijo kraštuose ir net Rytų Europoje.“ Tačiau tokios Lietuvos partizanų viltys buvo tikrai nereali iliuzija ir labai menkas strateginio mąstymo lygis, nes pokario metais Vakarų valstybėms strategiškai svarbesnis už Pabaltijį buvo Pietų Balkanų regionas, konkrečiai – Graikija. 1944 m. rugsėjo mėnesį V. Čerčilis ir J. Stalinas Maskvoje JAV pritarimu suderino Balkanų regiono padalijimą į Didžiosios Britanijos (DB) ir TSRS įtakos zonas: DB – Graikiją (per kurios teritorinius vandenius buvo galima kontroliuoti sąsiau-

rius tarp Juodosios ir Viduržemio jūrų) ir TSRS – visas kitas Balkanų valstybes. Tada V. Čerčilis ir J. Stalinas suderino DB kariuomenės išlaipinimo Graikijoje planus. Tos kariuomenės (su JAV finansine ir karinių patarėjų pagalba) paskirtis buvo padėti Graikijos buržuazinei vyriausybei įveikti 1944–1949 metų pilietiniame kare sėkmingai veikusį Graikijos komunistų vadovaujamą Liaudies išsivadavimo frontą, kurio karinės pajėgos jau realiai valdė nemažą Graikijos dalį. Taigi Molotovo–Ribentropo paktas (1939 08 23) nebuvo vienintelis Europos pasidalijimo į įtakos zonas tarptautinis dokumentas. Be to, apie Pabaltijo valstybių perdavimą TSRS įtakos zonai akivaizdžiai jau liudijo Teherano, Jaltos ir Potsdamo konferencijų dokumentai, kuriuos pasirašė JAV, DB ir TSRS vadovai. Todėl yra nepagrįsti daugelio dabartinių „tikrųjų“ Lietuvos patriotų teiginiai, kad JAV vadovai niekada nepripažino Pabaltijo valstybių inkorporavimo į TSRS, nes tokį pripažinimą savo parašais patvirtino JAV aukščiausieji vadovai - prezidentai F. Ruzveltas ir H. Trumenas, o nepritarusiais save vėliau deklaravo tik buvusieji antraeiliai JAV valdžios atstovai. (Duomenys apie Balkanų regiono pasidalijimą į įtakos zonas paimti iš Visuotinės lietuvių enciklopedijos VII tomo (Vilnius, 2005).

Vietoje epilogo

Tai, kad mano tėviškės kaime nebuvo jokių žudynių karo ir pokario metais, Lietuvoje nebuvo labai reta išimtis, ypač tose apskrityse, kuriose buvo nužudyta tik kelios dešimtys žmonių. Gražiškių valsčiuje ginkluotų rezistentų nužudyti žmonės gyveno tik trijuose kaimuose. O du ginkluoti rezistentai buvo nušauti dviejuose kaimuose; vienas iš jų – kaime, kuriame ginkluoti rezistentai buvo iššaudę dvi šeimas. Taigi pokario aukų (įskai-

tant ginkluotų rezistentų) buvo tik keturiuose valsčiaus kaimuose, o bendras kaimų skaičius valsčiuje buvo bent tris kartus didesnis. Likvidavus iki 1947 m. pradžios visus penkis Gražiškių valsčiuje buvusius ginkluotus rezistentus, naujų tokių rezistentų neatsirado, o pokario žudynės valsčiuje pasibaigė.

Šiame straipsnyje nepateikta nė vieno Gražiškių valsčiuje veikusio ginkluoto antitarybinio rezistentų pavardė dėl to, kad visa informacija apie juos, kurią man pateikė tik 1944-1950 metais Gražiškių valsčiaus vykdomajame komitete dirbusi jau minėta S. Janulevičiūtė-Peckienė, buvo tik žodinė ir dėl taip mažai informacijos šaltinių galėjo pasitaikyti netikslumų. Ieškoti rašytinių šaltinių man jau nepakanka sveikatos ir laiko. Aš pats 1945 m. nuo balandžio iki spalio šešiolikmetis dirbau Gražiškių valsčiaus vykdomajame komitete, o 1945 m. spalio 11 d. jau pradėjau mokytis Kauno Vytauto Didžiojo universiteto Parengiamajame skyriuje, dėl ko apie įvykius Gražiškiuose gaudavau labai mažai ir tik fragmentinės informacijos.

Pokario metais nužudytųjų daugumą sudarė žemesnio rango, dažniausiai neginkluoti, tarybų valdžios tarnautojai – apylinkių ir valsčių tarybų pirmininkai ir eiliniai tarnautojai, daug liaudies gynėjų ir milicijos darbuotojų, vėliau – kolūkių pirmininkai ir labai daug su tarybų valdžios veikla tiesiogiai nesusijusių žmonių.

Šio straipsnio pabaigoje dar verta parašyti apie krikščioniškąją karo sampratą, kurios principai pateikti Simon ir Christopher knygoje „Dabarties problemos ir krikščionybė. Visuomeninės ir dorovinės problemos per tikybės ir etikos pamokas“ (Vilnius, Alma littera, 1997), kurią 1997 11 21 pripažino vadovėliu ir Lietuvos respublikos švietimo ir mokslo ministerija. Tą knygą (taigi ir joje pateiktus verti-

nimus) rezoliucija „Imprimatur“ (tebūnie spausdinama) patvirtino Jonas Boruta, Episcopus Vulturansis, 1997 10 29. Štai kelios ištraukos iš tos knygos apie šventąjį ir teisingą karą.

„**Šventasis karas.** Senojo Testamento Išėjimo knyga pasakoja, kaip Mozė išvedė izraelitus iš Egipto nelaisvės (Tai įvyko apie 1280 m. pr. Kr.). <...> Izraelitai manė, kad kareivijų Dievas davęs jiems taisykles, kaip kariauti **šventąjį karą**. Nukariautos tautos - vyrai, moterys, vaikai – turi būti visiškai sunaikinamos. <...> Dievas tikėjėsis, kad jo išpažinėjai išnaikinsią priešus (tarp jų ir vaikus), o tada sudeginsią jų miestą iki pamatų. Argi tai dera su Dievu, kuris yra meilė, samprata? Juk Jėzus mokė jį vadinti Tėvu. Tikriausiai to meto istorijos daugiau pasako apie ano meto žmonių tikėjimą, negu apie patį Dievą. <...> Šventojo karo idėja kartkarčiais vis atgydavo krikščionybės istorijoje per kryžiaus (Jeruzalės išvadavimo iš mahometonų – J.B.) žygius. Kryžininkus stengėsi burti ir popiežiai; jie žadėjo amžinąjį gyvenimą mūšio lauke kritusiems krikščionims. <...> Tuo pat metu (nuo XII a. vidurio) buvo rengiami žygiai į Pabaltijį. Čia gyvenusios pagonių tautos priešinosi kalavijuočių ir kryžiuočių ekspansijai. Šioje kovoje žuvo prūsų tauta. <...> Dauguma krikščionių šiaudien nuoširdžiai gailisi dėl anuomet Kristaus vardu vykusių karų, kaip ir dėl žiauraus savo tikėjimo brolių elgesio su žydais bei musulmonais jau mūsų laikais.

Teisingas karas (labiau susijęs su pokario partizanų kovų krikščioniškuoju vertinimu – J.B.). Karas niekuomet nebūna geras – kadangi tai blogis. <...> Baigiantis viduramžiui buvo suformuluotos teisingo karo taisyklės ir sąlygos. Priešios teorijos kūrimo daug prisidėjo Krikščionių filosofas, vienuolis dominikonas Tomas Akvinielis (apie 1225 – 1274). **Sąlygos, leidžian-**

čios karą laikyti teisingu: Karą turi paskelbti aukščiausioji valdžia, pavyzdžiui, šalies vyriausybė. Piliečių sukilimas dar nėra pakankama sąlyga. <...> Karo tikslas turi būti įtvirtinti gėrį ir įveikti blogį. Vadinasi, karo priežastys negali būti kerštas, ambicijos, nacionalizmas. <...> Nauda, kurios tikimasi iš karo, turi nusverti jo daromą žalą. Kitaip ar verta aukoti žmonių gyvybes? Kariauti galima tik tada, kai yra vilties laimėti. <...> Kariauti galima tik teisėtais būdais. Jėgų reikia tik tiek, kiek reikalauja situacija. Perdėtas žiaurumas nepateisinamas.“

Krikščioniškąją karo sampratą priminiau todėl, kad pokario ginkluotus rezistentus rėmė kai kurie katalikų kunigai, o ir dabar vien palankiai vertina nemažai katalikų dvasininkų ir tikinčiųjų lietuvių – tarp jų ir politikų, ypač TS-KDP garbės pirmininkas V. Landsbergis ir jo nuolankiausieji gerbėjai. Verta priminti vieną tokį katalikų kunigų bent morališkai katalikišką paramos partizanams atvejį, kuris aprašytas Adolfo Ramanausko (Vanago) knygoje „Daugel krito sūnų...“ – partizanų priesaiką Nemunaičio bažnytkaimio vienuolyne (knygos 28 puslapyje):

„1945 m. birželio mėn. 2 d. temstant jau visa įgula buvo prie

pat bažnytkaimio. <...> Tik gerai pritemus sugužėjome vienuolyno kieman. Buvo 120 vyrų, tačiau tvyrojo visiška tyla, nes bažnytkaimis neturėjo įtarti, kad mes čia. Antrajame koplytėlės aukšte įvyko išpūdingos pamaldos. Vyrai karštai meldėsi. Daugelio akyse spindėjo ašaros. Koplytėlėje visi netilpo, vyrai keisdavosi. Koplytėlėje ir kieme keturiose vietose buvo klausoma išpažinčių. Atvykusieji atlikti išpažintį, duoti priesaiką, paprašyti Aukščiausiąjį suteikti palaimos Tėvynei, artimiesiems ir sau, rankose laikė ginklus, nes esamomis aplinkybėmis kitaip nebuvo galima. Aš stebėjau, kaip viskas vyksta, rūpinausi, kad kuo greičiau viską atliktume ir laiku atsitrauktume saugesnėn vieton.

Pamaldos baigėsi. Vyrai atliko išpažintį ir priėmė Švenčiausiąjį. Artinosi iškilmingos priesaikos priėmimas. Prieš altorių buvo pastatyta taburetė, užtiesta trispalve. Ant jos padėtas kryželis ir mano trumpasis ginklas. Kunigas pusbalسيu, bet aiškiai ir išpūdingai skaitė priesaikos tekstą. Mes, iškėlę dešines, tyliai kartojome priesaikos žodžius. Dievo akivaizdoje tvirtai pasizadėjome teisingai ir ryžtingai tęsti pradėtą kovą prieš okupantą, kuris, pamynęs po kojomis visus Dievo ir žmogaus įstatymus, ne-

gailėstingai naikina visa, kas yra šventa, kilnu ir brangu. Aš priėjau pirmas. Pabučiavau kryželį, trispalvę ir ginklą. Tą pat padarė visi vyrai. Po to kunigas dar pasakė keletą prasmingų žodžių, tuo ir baigėsi šis iškilmingas aktas. Padėkojom dvasininkams, ir netrukus vėl atsidūrėm Noškūnų miško prieglobstyje...“

Vietoje išsamesnių išvadų apie pokario partizanų terorizmo metodus pagrįstos veiklos atitikimą esminėms krikščionybės vertybėms (pavyzdžiui, šiame straipsnyje jau minėtą Evangelijos pagal Matą nuostatą, kad **būtina mylėti ne tik savo artimą, bet ir priešus**) ir krikščioniškąjį požiūrį į karus, manau, tiksliau šio straipsnio skaitytojams pateikti šiuos du klausimus: 1. Ar pokario partizanų veikla labiau atitiko dabartinių krikščionių jau nepalankiai vertinamus barbariškus šventojo karo metodus, negu atskirais atvejais pateisinamus teisingo karo metodus bei sąlygas? 2. Kuriuos teisingo karo metodus ir sąlygas atitiko ar neatitiko pokario partizanų veikla?

Esu įsitikinęs, kad „Gairių“ skaitytojai yra pakankamai išmintingi, kad į pateiktus klausimus patys savarankiškai suformuluotų optimalius atsakymus. ■

Žemėlapyje matome vietas, apie kurias buvo rašoma šiame pasakojime. Apie šį kraštą iš jo kilęs poetas Kazys Bradūnas yra parašęs tokias eilutes:

*Šešupė, Rausvė, Širvinta –
Žaliuojanti rami paprūsė.
Tik ežerėlių duburiuos
Spindi padangė panerta.*

*Į šiaurę – lygumos bekrastės,
Pietuos melsva kalvų grandis.*

*Ir suplaka gyviau širdis –
Vėl prieš akis gimtasis kraštas.*

Šis kraštas gimtasis ir pasakojimo autoriui, atvėrusiam savo gimtojo kaimo praeities puslapius. Kviečiame ir kitus mūsų skaitytojus papasakoti apie savo gimtines, jų žmonių gyvenimą – šviesų ar skaudų, juk istorija nėra vienspalvė.

Žemėlapis iš knygos A. Semaška. *Pasižvalgymai po Lietuvą (2005).*

Artima ir tolima Europos padalinta Airija, išdidi Prancūzija,

Sajunga: pedantiška Austrija

Šį kartą aptariamos šalys yra ES senbuvės, tačiau jų vidinė situacija gan skirtinga. Airija vis dar yra padalinta į nepriklausomą pietinę dalį ir D. Britanijos kontroliuojamą Šiaurės Airiją. Prancūzija neturi nacionalinių nesutarimų, tačiau šalyje labai sparčiai daugėjant musulmonų kyla integracijos problemų. Austrijoje vidinė situacija atrodo ramiausia, tačiau šalyje vėl galvą kelia nacių idėjos.

Airija

Padalinta valstybė

Airijos (4,5 mln. gyventojų) istorija – sudėtinga. Anglijai okupavus šiaurinę salos dalį, regionas atsidūrė D. Britanijos sudėtyje, tuo tarpu pietinėje dalyje įsikūrė Airijos respublika. Apie 1968 m. Š. Airijoje išplisė nesutarimai tarp D. Britanijos sudėtyje norinčių likti protestantų ir katalikų, siekusių prisijungti prie pietų. Prasidėjo ginkluota konfrontacija, įvestas tiesioginis Londono valdymas.

Tik 1998 m. buvo pasirašyta taikos sutartis tarp abiemis bendruomenėms atstovaujančių politinių partijų bei Jungtinės Karalystės ir Airijos Respublikos vyriausybės. Sutartyje buvo numatytas vietos parlamento atkūrimas bei sukarintų respublikonų ir lojalistų grupuočių nusiginklavimas. Tačiau faktiškai

katalikiška nacionalistinė IRA (Airių Respublikonų armija) ginklus sudėjo tik 2006 m. Protestantiškos lojalistų grupuotės tai padarė 2004 m.

Dialogas pasiektas, ginkluotą bandymą atsikratyti anglų valdžios pakeitė buvusių varžovų darbas viename parlamente, tačiau vis dar konfrontacijos tarp katalikų ir protestantų Š. Airijoje prasiveržia gatvės riaušių, susirėmimų su pareigūnais forma. Šiaip ar taip, dabar šiaurinėje šalies dalyje bent jau nebegriaudi sprogimai ir praktiškai nebeaidi šūviai, kadaisę buvę neatskiriami regiono kasdienybe.

Įdomu tai, kad skirtingos salos dalys prie ES prisijungė tuo pačiu metu – 1973 metais. Šiaurės Airija, kaip suvereniteto neturėjęs D. Britanijos regionas, buvo automatiškai prijungtas prie Bendrijos šaliai tapus organizacijos nare. Taigi šiuo metu airių tautai Europos Sąjungoje atstovauja dvi valstybės – Airija ir D. Britanija.

Perspėjama dėl naujo NT sprogimo pavojaus

Kai kalbama apie airius, dažniausiai turima omenyje pietinė dalis. Ne tik todėl, kad čia yra nepriklausoma valstybė, bet ir dėl gyventojų skaičiaus, nes šiaurėje

gyvena tik nedidelė šios tautos dalis. Airijos Respublikos ekonomika prieš keletą metų buvo pasiekusi stulbinamus rezultatus, tačiau tuo pačiu susidarė milžiniškas nekilnojamojo turto (NT) burbulas. Prasidėjus socioekonominėi krizei ir būstų kainoms pradėjus kristi, NT rinkos griūtis sukėlė milžinišką visos šalies ekonomikos nuosmūkį.

NT sprogimas sukėlė daug socialinių problemų. Nebegalėję išsimokėti paskolų gyventojai buvo priversti bankams perleisti NT, o patys tapti benamiais. Tačiau net ir gavę įkeistą turtą bankai negalėjo jo parduoti, nes nebuvo pirkėjų. Taip šalis įklimpo į vieną sudėtingiausių ekonominių periodų XX a. antroje pusėje.

Vis dėlto šalies rinka atrodo nepasimoko. *Independent.ie* rašo apie vėl didėjančią nekilnojamojo turto burbulą grėsmę. Ekspertai pabrėžia, kad statybų sektorius turi sustabdyti pavojingą situaciją, kol vėl nesudarė ir nesprogo NT burbulas. Teigiama, kad naujausia statistika skelbia apie nekilnojamojo turto brangimą Airijos sostinėje. Krizės metu šios problemos buvo neaktualios, tačiau atsigaunant ekonomikai vėl kyla pavojus, jog prasidės nežabotos NT statybų ir pardavimo lenktynės, kurios vėl gali sukelti pavojų šalies ekonomikai.

Mokesčių labirintai

Airijoje pavojingai atrodo ne tik vėl pradėjęs brangti būstas, bet ir kai kurie mokestiniai sprendimai, parodantys, jog šalis ne visada sugeba atskirti, ko ekonomikai ir įvaizdžiui pasaulio akyse iš tikro reikia. Nevienareikšmiškas šios šalies sprendimas vienai pelningiausių pasaulio bendrovių, perkėlusiai savo veiklą iš JAV į Airiją, taikyti vos poros procentų dydžio mokesčius, kai JAV ši bendrovė į biudžetą mokėjo beveik 16 kartų daugiau..

Vidaus gyvenime galime matyti politikų gebėjimą suprasti, ko eiliniams, krizės prispaustiems žmonėms labiausiai reikia.

Nuo 2011 m. šalis įsivedė „krizės“ mokesť nuo uždirbamų pajamų. Be to, šalyje egzistuoja stipri progresinių mokesčių sistema. Airijos piliečiai, uždirbantys iki 32800 eurų per metus, yra apmokestinami 20 proc. tarifu. O tie, kurie gauna daugiau pajamų, apmokestinami 41 proc. tarifu. Įdomu tai, kad sistemoje nėra smulkių pakopų. Krizės fone tokie sprendimai padeda turtingesnių, o ne vargingų airių sąskaita amortizuoti socioekonominės problemas, gal net lengviau apskaičiuoti bei administruoti mokesčių surinkimą.

Pridėjus krizės mokesť, itin geras algas gaunantiems airiams reikia suploti beveik 50 proc. dydžio mokesčius. Ir nepanašu, jog pastarieji labai garsiai reikštų nepasitenkinimą – juk visi supranta, kad visuomenėje, kurioje bus mažesni socialiniai skirtumai, ir turtuoliams bus maloniau bei saugiau gyventi.

Prancūzija

Krepšinis suvienijo tautą

Lietuvos ir Prancūzijos dvikovą Europos krepšinio čempionato finale stebėjo ne tik tradiciškai šį sportą tautiniu pasididžiavimu laikantys lietuviai, bet ir daug labiau kitų sporto šakų pergalėmis galintys pasigirti Prancūzijos aistruliai.

Galbūt Prancūzijos rinktinės patekimas į finalą, o gal kiti veiksniai gerokai suvienijo visuomenę. Užsienio žiniasklaidos teigimu, 5-7 milijonai prancūzų stebėjo finalo rungtynes. Per nemokamą „France 2“ kanalą rodytas varžybas stebėjo rekordinis skaičius auditorijos. Europos čempionato finalas stipriai nukonkuravo tuo pačiu metu prasidėjusią dviejų turtingiausių Prancūzijos futbolo klubų „Paris Saint Germain“ ir „Monaco“ dvikovą.

Paradoksalu, tačiau viena stipriausių ir vieningiausių valstybių XX a. buvusi Prancūzija vis labiau skaldosi. To priežastis – didėjantis ne prancūzų kilmės gyventojų skaičius ir ne visų jų noras integruotis šalyje, tapusioje jiems ar jų tėvams antraisiais namais.

Integracijos problemos

Prancūzijoje (64,3 mln. gyventojų) XX a. antroje pusėje sparčiai vystėsi pramonė, augo ekonomika, tuo pačiu kūrėsi tūkstančiai naujų darbo vietų. Vietiniai gyventojai negalėjo patenkinti augančių darbo rinkos poreikių, o ir nenorėjo dirbti mažiau apmokamus darbus. Todėl šalis pradėjo kvieisti darbininkus iš užsienio – visų pirma buvusių kolonijų. Atvykėliai noriai dirbo įvairius darbus, mokėjo prancūzų kalbą, todėl tai ne tik nekėlė didesnių problemų, bet netgi dar labiau plėtojo šalies ekonomiką, kūrė bendrą gerovę.

Situacija pradėjo keistis su antrąja atvykėlių karta. Ne prancūzų šeimose gimę asmenys vis dažniau ėmė rinktis gyvenimą iš pašalpų. Gaunant socialines išmokas, valstybei garantuojant socialinį būstą, mažėjo ir integracinė motyvacija.

Atskirtį kėlė ir objektyvūs veiksniai – negalėdami įsigyti nekilnojamojo turto miestų centruose net ir noriai dirbantys atvykėliai apsigyvendavo pigesniuose priemiesčiuose. Pamažu priemiesčiai tapo itin tankiai apgyvendinti atvykėlių, o prancūzai vis dažniau kraustydavosi į kitus rajonus.

Europos žiniasklaida skelbia, kad daugiausiai islamą išpažįtantys atvykėliai ne visada noriai integruojasi ne tik į darbo rinką, bet ir į visuomenę. Akivaizdūs tokio nenoro priimti europietišką gyvenimą atvejai – konfrontacija su prancūzų valdžia dėl moterų aprangos, ekstremistinių nuotaukų stiprėjimas. Prieš keletą metų buvo ▶

► kilusios milžiniškos riaušės Prancūzijos sostinės priemiesčiuose.

Be abejo, yra daug puikių integravimosi atvejų, kaip ir darbščių bei nuosaikių atvykėlių, prisidedančių prie Prancūzijos ir visos Europos klestėjimo. Tačiau negalima užmerkti akių prieš pavojingas tendencijas, kurias suvaldyti gali tik abipusio dialogo paieškos.

Vilties teikia tai, jog visuomenėje matome vis daugiau bandymų siekti pažangos. Štai kad ir atvejais, kai dešimt Prancūzijos imamų susitiko su popiežiumi, o susitikimą organizavo Prancūzijos žydų rašytojas Marekas Halteris, propaguojantis religinę toleranciją ir anksčiau kėlęs panašias iniciatyvas.

Turtuoliai (ne)gali lengviau atsipūsti?

Prieš kurį laiką kilo skandalas, kai keletas šios šalies turtuolių pareiškė pasipiktinimą valdžios siekiu įvesti didelius mokesčius turtingiesiems. Europa su nuostaba stebėjo, kad kai kurie Prancūzijos įvaizdžiai laikyti asmenys, nenorėdami daugiau mokėti, netgi siekia gauti kitų valstybių pilietybę. Vis dėlto Konstitucinis teismas neleido įvesti šio mokesčio.

Tačiau socialistų vyriausybė nenuleido rankų. Prancūzijos prezidentas Fransua Olandas (Francois Hollande), kurio planą atmetė Konstitucinis teismas, paskelbė, kad bendrovės turės mokėti 75 proc. mokesčių nuo atlyginimų, viršijančių milijoną eurų. Tai reiškia, kad socialinis teisingumas bus bandomas įgyvendinti ne fizinių, o juridinių asmenų pagalba. Tuo labiau, kad ir per rinkimų kampaniją buvo daug kalbėta apie būtinybę turtingiesiems labiau prisidėti prie visos visuomenės geresnio gyvenimo.

Austrija

Kvalifikuotų specialistų paklausa

Austrija (8,3 mln. gyventojų), skirtingai nei Airija ir iš dalies Prancūzija, išvengia ekonominių ir socialinių iššūkių. Šios šalies vidinis gyvenimas Europos fone – vienas solidžiausių. Vis dėlto Austrijoje, kaip ir daugumoje Vakarų Europos valstybių, vis dažniau susiduriama su žmogiškųjų išteklių problema. Skelbiama, kad šalyje trūksta kvalifikuotos darbo jėgos. Į šalį atvykę darbo ieškotojai dažniausiai neturi reikiamos kvalifikacijos ar nemoka kalbos, todėl dirba paprastesnius darbus. Tuo tarpu kai kurių specialistų darbuotojų stoka jaučiama vis labiau.

BBC teigimu, Austrijoje labai trūksta medicininio personalo. Slaugytojų trūksta įvairiose medicinos srityse, todėl šios srities darbuotojai yra itin laukiami ir gali tikėtis tikrai gerų atlyginimų. Mechanikos inžinieriams Austrijoje taip pat nebūtų sudėtinga susirasti darbo. O labiausiai šalyje reikia elektros inžinierių ir kvalifikuotų specialistų automobilių pramonės sektoriuje.

Informacinių technologijų darbuotojai taip pat pageidaujami šios šalies darbo rinkoje. Austrija skelbia netgi informacinių technologijų darbuotojų sričių, labiausiai reikalingų šaliai, sąrašą. Ne ką mažesnis poreikis yra IT inžinierių ir analitikų. Civilinės inžinerijos diplomus turintys užsieniečiai taip pat gal vykti į Austriją. Čia jiems tikrai neturėtų pristigti darbo.

Nacizmas vėl kelia galvą?

Paradoksalu, tačiau nuo nacizmo itin nukentėjusioje Europoje vis dažniau vėl kalbama apie tokių idėjų atgimimą. Skelbiama, kad Austrijoje taip pat pastebima aktyvesnė neonacių veikla. Vis dėlto šioje šalyje nacizmo suklestėjimo pavojus įvertintas ir valstybiniame lygmenyje, bandoma kovoti su šios ideologijos daigais. Austrijos Konstitucijoje draudžiamos neonacių organizacijos.

Austrijos žiniasklaida skelbia, kad vienas šalies neonacių lyderių sulaukė griežtos bausmės už neonacių idėjų propagavimą internete su bendraminčiais įkurtoje svetainėje. Vyrų elgesys vadintas „ypač pavojingu“ ir „labai sunkiu“.

Austrijos policija kovoja ir prieš organizuotas neonacių gruputes. Šalies pareigūnai sulaukė dešimt įtariamų neonacių grupuotės narių, kurie kaltinami tyčiniiais padėgimais, ginklų ir narkotikų prekyba, nelegalia prostitucija, užpuolimais ir kitais nusikaltimais.

Neonaciams ne itin pavyksta visuomenėje skleisti savo idėjas, bet demokratiname lygmenyje radikalesniems politikams kyla mažiau kliūčių. Šalyje vis populiarėja Laisvės partija, kuri kartais priskiriama kraštutiniams dešiniams. Pati Laisvės partija neigia, kad yra nusistačiusi prieš užsieniečius ir tvirtina esanti „proaustriška“.

Kalnai – austriško būdo veidrodis

Austrai nebūtų austrai, jei neišsiskirtų savo pedantišku požiūriu. Štai portalas turizm.ru skelbia, jog Europos slidinėjimo kurortai, vaikydami pelno, dažnai savo slidinėjimo trasų ilgį skelbia didesni nei yra iš tikrųjų. Austrijos kurortai nesukčiauja. Pavyzdžiui, kalnų slidinėjimo kurortas „Schladming“ netgi skelbia trumpesnius atstumus nei iš tikro yra. ■

Parengė Gediminas Dubonikas

Vokietija po rinkimų

Rugsėjo pabaigoje Vokietijoje įvyko parlamento (bundestago) rinkimai. Ketveriems metams išrinkta 620 parlamentarų. Kaip ir Lietuvoje, juos rinko pagal mišrią sistemą. Šie rinkimai svarbūs ne tik Vokietijai, bet ir visai Europai. Juk nuo naujos vyriausybės didele dalimi priklausys, kokie sprendimai bus priimami pačioje Europos Sąjungoje, kurios ekonomikos lokomotyvą yra tapusi Vokietija.

Štai kaip rinkimų Vokietijoje rezultatus komentuoja Europos Parlamento narys Justas Vincas Paleckis.

Žiniasklaida trimituoja apie dešiniųjų pergalę, kanclerės Angelos Merkel triumfą. Išties krikščionių demokratų sąjunga (KDS) kartu su Krikščionių socialine sąjunga pasiekė antrą geriausią savo partijos rezultatą VFR istorijoje – surinko net 41,5 proc. balsų. Tik trijų deputatų pritrūko iki absoliučios daugumos Bundestage. Tačiau... Dešinieji Vokietijoje nelaimėjo. Prieš ketverius metus krikdemai su liberalais turėjo aiškią daugumą žemuosiuose parlamento rūmuose, dabar jos neliko. Bundestage – pirmą kartą nuo 1949 metų – apskritai neliko liberalų demokratų partijos. Socialdemokratai, žalieji ir kairieji – trys partijos į kairę nuo centro – laimėjo daugumą parlamente. Tačiau jos neįstengia sudaryti koalicijos dėl kairiosios partijos radikalumo, ypač užsienio politikoje (reikalauja tuoj pat išvesti Vokietijos karius iš Afganistano, vietoje NATO sukurti naują saugumo organizaciją ir pan.).

A.Merkel – krikščionių demokratų koziris. Ji žymiai populiarsnė negu Peras Štainbrukas, vedęs į rinkimus socialdemokratų partiją (SDP). Per aštuonerius kancleria-

vimo metus A. Merkel vis labiau patiko vokiečiams. Rinkėjai patikėjo jos „išimylėjimu“ į griežto taupymo politiką. Beje, ekspertai sutaria, kad pagrindą VFR ekonomiam stabilumui net ir krizės laikais padėjo kanclerio G. Šrioderio prieš dešimt metų vykdytos skausmingos „Hartz IV“ reformos. Jas sumanė ir įgyvendino socdemai, bet vaisius skynė krikdemai.

Liberalų demokratų iškritimas iš „pirmosios politinės lygos“ Vokietijoje – labai blogas ženklas tarptautiniam liberalų judėjimui. Juk toji didžiausia Europoje liberalų partija buvo vadinama „Kionigmacher“ – karaliaus kėlėja. Ji dirbo koalicijoje ir su krikdemais, ir su socdemais, nuo jos pasirinkimo priklausydavo, kuri iš stambiųjų partijų bus valdžioje. Po katastrofiškų rinkimų atsistatydino visa liberalų vadovybė. Tą patį padarė ir žaliųjų viršūnės – ir šioji partija pasirodė žymiai blogiau nei prieš ketverius metus.

Socialdemokratų vadovybėje pasikeitimų nėra. Palyginus su 2009 m. rinkimais už šią partiją balsavo 1,3 mln. žmonių daugiau. Tačiau dabar SDP tenka rinktis vieną iš dviejų blygybių: dalyvauti „didžiojoje koalicijoje“ su krikdemais ar likti opozicijoje? Apklausa rodo, kad dauguma vokiečių trokšta dviejų didžiausių partijų bendro darbo. Socdemai pareiškė, kad eis į koaliciją tuo atveju, jeigu ministrų portfeliai bus paskirstyti apylygiai. Tokie reikalavimai suprantami, nes SDP kartu su žaliaisiais aukštuosiuose rūmuose, Bundesrate, turi aiškią daugumą ir sugebėtų blokuoti svarbiausius būsimos vyriausybės sprendimus (šiam numeriui išėjus, Vokietijoje jau bus sudaryta nauja vyriausybė – Red.).

Trečiąją pagal dydį frakcija Bundestage pirmą kartą tapo kairiųjų partija (buvę Rytų Vokietijos

komunistai ir kairieji Vakarų Vokietijos socialdemokratai). Frakcijos pirmininkas G. Gyzis taps opozicijos lyderiu – prieš 20 ar 10 metų tai būtų neįsivaizduotina. Tikėtina, kad partija stengsis nugludinti savo radikalumą ir tapti, kaip sako vokiečiai, „Regierungsfähig“ – sugebanti dalyvauti valdžioje.

Dar vienas rinkimų netikėtumas – prie 5 proc. ribos, suteikiančios vietas parlamente, priartėjo „Alternatyvos Vokietijai“ partija. Ji suvienijo tuos, kurie nori šalies išstojimo iš euro zonos, nors narystės ES privalumus vertina. Ši partija atėmė daug balsų iš KDS ir liberalų, nukentėjo ir kitos partijos.

Politiniai pokyčiai stipriausioje ES valstybėje, be abejo, darys įtaką visai Sąjungai. Dešinioji KDS vietoj dešiniųjų liberalų gaus naują partnerį iš kairiojo sparno ir bus priversta daugiau dėmesio skirti socialiniams reikalams, aplinkosaugai, ekonominiam augimui. Vicekancleriu ir užsienio reikalų ministru taps SPD arba žaliųjų atstovas – nauji niuansai ryškės ir užsienio politikoje.

Dar grįžtant prie A.Merkel – dabar, po rinkimų, ne tik Vokietijoje, bet ir vis plačiau daug kas žino jos švelnią, malonybinę pravardę: „Mutti“ (mamytė, motinėle). Jos politinis braižas tikrai savitas – pakankamai ryžtinga, bet nekategoriška, besirūpinanti visais, sugebanti susitarti. Be „Mamytės“ krikščionys demokratai jaustųsi kaip ir našlaičiai...

Ir Lietuvoje turėjome ir turime moterų tarp pirmųjų valstybės asmenų. Bet kad priliptų toks švelnus vardas... Sunku įsivaizduoti. Tiesa, prieš keletą metų vienas ministras mėgino kažką panašaus ištarti, bet nebuvo suprastas ir baigėsi jam blogai. ■

Berlynas. Pasimetusių sielų miestas

Monika Sakalauskaitė

Niūrus ir pilkas oro uosto Berlynas. Tačiau pilnas žmonių ir šurmulio. Plevėsuojančios raudonos vėliavėlės nurodo teisingą kryptį ir supranti, kad jose esantis baltasis lokys nepaleis visos viešnagės metu. Tačiau nepaisant susitikimų, šypsenų ir privalomai kilnojamų taurių, mandagių pokalbių apie orą, įtikinančių frazių apie puikius projektus bei nuoširdaus džiaugsmo, sutikus senus pažįstamus, kurie, kad ir kaip būtų keista, tave atsimena ir taip pat nuoširdžiai nudžiunga, Berlyno nesupainiočiau su jokia kitu pasaulio miestu.

Buvau jame tris kartus, ir du iš jų tikrai nuoširdžiai bandžiau jį pamilti. Tačiau šio miesto ir mano širdys plaka skirtingu ritmu.

Pirmasis apsilankymas buvo trumpas ir tamsus. Jungiamasis skrydis grįžtant iš saulėtos Graikijos garantavo ilgą vakarą ir naktį Vokietijos sostinėje. Prisiskaičiusi turistų vadovų bei maloniai ir labai išsamiai pasikonsultavusi su drauge, buvau pasiruošusi puikiai praleisti vakarą: pasivaikščiojimas tarp žymiausių turistų objektų, triukšmingų barų, soti vokiška virtuvė ir gardus alus, gal keletas parduotuvių ir tada tik keletas likusių laukimo valandų oro uoste. Taip turėjo būti. Tačiau iš tiesų tai buvo šaltas, tamsus, šiek tiek baugus ir tuščias sekmadienis, pasibaigęs ilgomis

laukimo valandomis oro uosto kavinėje ir perskaityta knyga.

Antrą kartą Berlynas buvo visai kitoks. Pusryčiai viešbutyje, suplanuoti susitikimai, seminarai, filmo premjera ir raudonas kilimas, švediškas vakarėlis ir kino muziejus.

Trečią kartą Berlynas buvo, kaip įprastai, apsiniaukęs ir pilkas, bet kartu ir labai vienišas. Ir ta tyla leido išgirsti miesto alsavimą.

Kad ir koks įvairiaspalvis atrodytų, man Berlynas nešė tik vieną pagrindinę žinią. Sekdamas spalvotais vamzdžiais, kurie lyg arterijos, išraizgiusios Berlyną, atsidūręs aikštėse, kadaise apsuptose istorija dvelkiančiais namais, o dabar apmūrytose stiklinių langų sienomis, ir lankydamas pagrindinius turistinius objektus jauti, kad Berlynas vis dar bando nusimesti tą karo laikų naštą, tą ilgą skausmo, baimės ir netekties šleifą, vis dar įstrigusį mūro sienose ir kabantį ore. Daugybė įspūdingiausių mokslo, meno ir pramoginių renginių tarsi turi užgožti miesto skausmą. Tačiau tai nelengva, nes viskas labai susipynę - kultūra siekiama pamiršti kas buvo, tačiau kartu prisiminti ir atsiprašyti. Tokiame jausmų dualizme siela pasimeta.

Vaikų kryžstavimas Memori-ale nužudytiems Europos žydams skamba makabriškai, o netoli Brandenburgo vartų įrengtos nuotraukų parodos, skirtos talentingiems menininkams, žuvusiems karo metu atminti, pašonėje protestuoja

keletas žmonių. Ir nors, greičiausiai, jų protestas bei minėta paroda niekuo nesusiję, tai sukelia vidinį pasipiktinimą, kuris didėja skaitant žuvusių menininkų gyvenimo aprašymus ir virsta protestu prieš tokį baisiai aklą blogį, nulėmusį talentingųjų likimus.

Ir toliau kelias labai simboliškai veda Reichstago link. Ir nors pastatas viduje visiškai modernizuotas, o iš išorės turėtų dvelkti ramia didybe, jo didybė visai kitokia nei antikinių ar klasikinių paminklų. Tas baimės, nepasitikėjimo ir jėgos jausmas persmelkęs kiekvieną akmenį. Ir tik nutolęs nuo istorija alsuojančių žymiųjų objektų lengviau atsikvepi. Siela rimsta, mažoms gatvėms, kiemams ir skanams patiekalų kvapams glostant širdį. Ir istorijos baismus po truputi blanksta ir byra kartu su Berlyno sienos likučiais, susitraukdamas iki suvenyrinių ženkliukų ar atvirukų, kurie, atrodo, tokie, kaip ir bet kur kitur. Didelės baimės akys prisimerkia, o siela atsikvepia. Ir tada, kai nurimsi, pasieki vietą, kurioje uždainuoja širdis: senoji Berlyno koncertų salė, apsupta tokio pat grožio pastatų, dvelkia ramybe. Ir melodija, sklindanti pro langus, verčia susimąstyti, koks gražus šis miestas buvo prieš karą. Ir rusenant mažam tikėjimui, kad laikas gydo visas, net ir miestų, žaizdas, tyliai kartoti J. Gilberto žodžius: „Berlyne, tu net neįsivaizduoji, koks esi gražus“... ■

Ar JAV tyko grėsmės?

Amerikos analitinės agentūros „Stratfor“ (kuri kartais vadinama „neoficialia CŽV“) parengtame į dokumente „Jungtinių Valstijų geopolitika“ („The Geopolitics of the United States“) nuodugnai analizuojama amerikietiškos geopolitikos priimtis ir imperatyvai bei esamos ir potencialios grėsmės JAV pozicijoms tarptautinėje arenoje. Šis dokumentas komentuojamas interneto tinklalapyje www.geopolitika.lt. Pateikiame kai kurias komentaro mintis.

Kaip JAV, „Stratfor“ ekspertų nuomone, žiūri į pasaulį ir kokią vietą jame mato sau? Dokumente teigiama: „Amerikiečiai buvo įsitikinę, kad tokia situacija, kai viskas aplinkui gali gerėti, privalo gerėti ir gerės kiekvieną dieną, yra natūrali. Amerikiečiai nusprendė, kad jų klestėjimas ir saugumas yra lemties, kuri išskiria juos iš likusios žmonijos, rezultatas. Amerikiečiai pajuto, kad jie tam tikra prasme yra geresni, kad likimas paruošė juos didžioms veikoms, kad jiems ne šiaip sau pasisekė gyventi ten, kur jie gyvena. Tai hipertrofuotas ir klaidingas įsitikinimas, tačiau būtent jis grindžia amerikietišką maniją ir pasipūtimą“. Toliau „Stratfor“ analitikai aiškina, kad toks Amerikos požiūris veda prie to, jog bet koks su ja susijęs reikšmingesnis negatyvus įvykis (pavyzdžiui, Pearl Harbor ataka) ar išorinės įtakos JAV atžvilgiu apraiška iš pradžių pagimdo depresiją, kuri virsta panika dėl galimos silpnybės ir stimuliuoja galingą atoveiksmį (kartais sudrebinantį visą pasaulį).

Jungtinių Valstijų įkūrėjai ragino jauną šalį susilaikyti nuo kiši-

mosi į tarptautinius reikalus (ypač europinius) ir 140 metų šita taisyklė gerai veikė. Tačiau Amerika jau seniai nebe ta, kuri kadaise buvo – ji įsitikinusi savo išskirtinumu ir paniškai bijo iššūkio, kas kaip tik ir kelia jai didžiausią grėsmę. Dėl kitų, kaip rašoma dokumente, Vašingtonui neverta labai jaudintis: „Funkciškai JAV valdo Šiaurės Amerikos kontinentą, kadangi kontroliuoja jame praktiškai viską, ką būtina kontroliuoti. (...) Bet kuri grėsmė Jungtinėms Valstijoms kils už Šiaurės Amerikos ribų ir valstybė, kuri potencialiai sugebės nustumti JAV nuo pjedestalo, turės apimti visą kontinentą, kaip ir pati Amerika. 2011 m. tokių valstybių vis dar nesimato. Taip pat nesimato valstybės, kurios iškilimas yra neišvengiamas. (...) Iš tikrųjų planetoje (už Šiaurės Amerikos ribų) yra tik dvi vietos, kurių teritorijoje potencialiai gali atsirasti JAV varžovas. Viena iš šitų vietų – Pietų Amerika. (...) Kita – Eurazija“, – konstatuoja „Stratfor“ ekspertai.

Šiandien didelė tarptautinės politikos ekspertų dalis yra linkusi pritarti nuomonei, kad Vašingtonas beveik galutinai apsisprendė dėl Kinijos, kaip savo pagrindinio varžovo. Tačiau „Stratfor“ mano, jog Kinija nėra grėsmė. Pagrindiniai argumentai yra du. Pirmia, „Rytų Azijos, įtraukiant Kiniją, augimas priklauso nuo dabartinės ekonominės ir saugumo sistemos, kurios ji nekontroliuoja ir kuri visiškai priklauso nuo to, kokią strateginę politiką šiuo metu vykdo JAV. Jeigu amerikiečiai pakeis savo ketinimus, dabartinė sistema, o kartu ir Rytų Azijos ekonominis augimas, gali išgaruoti per naktį“. Paprastai tariant, jeigu Amerika

staiga nuspręs, kad ji daugiau nenori priklausyti nuo kiniško importo, JAV tai bus problema, kurios sprendimas užtruks kurį laiką, o Kinijai tai bus katastrofa. Būtent todėl, kaip aiškina „Stratfor“ analitikai, Pekinas vengia konflikto su Vašingtonu.

Lieka Rusija, ir „Stratfor“ teigia: „Paprastai tariant, Rusija šiandien yra šalis su didžiausiu potencialu ir stipriausiu suinteresuotumu mesti iššūkį Amerikos užsienio politikos tikslams“. Rusijai, kaip rašo analitikai, iš esmės niekas negrasina ir niekas nesiruošia jos pulti. Tačiau ji taip nemano ir politiškai-ekonomiškai centralizuojasi bei geopolitiškai plečiasi (nes mano, kad toks gynybos būdas yra efektyviausias), kas paverčia ją valstybe-kontinentu. Amerikai tai, tiesą pasakius, niekuo ypatingu negresia, nes rusai nesiruošia dominuoti pasaulyje – tik NVS erdvėje (panašiai, kaip JAV Šiaurės Amerikoje), ir net jų bandymai suvienyti pastangas su Vokietija yra, kaip jie tai įsivaizduoja, labiau periferinė gynyba, negu noras valdyti Europą. Bet Amerika vis tiek pradeda panikuoti, ir prasiideda dvigubas atoveiksmis. Rusus tai tik dar labiau įtikina, kad jiems gresia pavojus, ir sustiprina – kuo labiau juos spaudi, tuo labiau jie mobilizuojasi (kaip pažymi „Stratfor“ analitikai: „JAV bėdai, Rusija yra labai atspari bet kokiai amerikietiška įtakai, pradedant nuo įkalbinėjimų bei pažadų ir baigiant tiesioginiu spaudimu“).

Komentaro autoriaus nuomone, „Stratfor“ dokumente nurodomos grėsmės gali būti ir sąmoningas „Stratfor“ blefas, kuris specialiai dezorientuoja konkurencines stovyklas. ■

Raštai iš tėviškės laukų

Romualdas Čėsna

Pačiame Kauno Žaliakalnio centre, Višinskio gatvėje, senų liepų ir klevų alėjoje paskendusiam name štai jau visą dešimtmetį kaukši senovinės audimo staklės. Kasdien valandėlei kitai prie jų sėda tautodailininkė Aldona Valkauskienė. Ir bėga iš jos auksinių rankų į pasaulį margi audimo raštai, atėję iš gyvenimo patirties ir fantazijos polėkio.

Aldonos mama Pranė Morūnienė buvo garsi audėja visoje Dijokiškių apylinkėje, Kaišiadorių rajone. Šio meno paslapčių ji pirmiausia išmokė savo vaikus. Aldona buvo viena iš penkių dukrų, kurias mama mokė audimo pradmenų, meilės kūrybai.

– Buvau pagrandukas, tad mokė mane ne tik mama, bet ir seserys. Audimas mums buvo mielas užsiėmimas. Kartais atsitikdavo ir taip, kad apsižodžiudavome dėl vietos, kuri prie staklių sės, – jaunystės dienas prisimena tautodailininkė „nuo dievo“ ir iš pašaukimo.

Penkios, o kartu su mama ir šešios audėjos vienuose namuose, o kartais staklės – tik vienerios. Tad neretai jos kaukšėdavo iki paryčių, be poilsio dienų ...

Savo ir vyriausios dukros Elenos išaustus audinius tautiniams drabužiams mama veždavo į Kauną, kur buvo susikūręs garsusis „Marginių“ kooperatyvas. Jo vedėja, visai Lietuvai žinoma tekstilininkė Anastazija Tamošaitienė – labai maloni, šilta, mielai bendraujanti moteris – pradedančioms audėjoms negailėdavo profesionalių patarimų, ragino jas gilinti žinias, plėsti akiratį. Tautodailininkių patarėjas buvo ir jos vyras Antanas. Ilgą laiką Tamošai-

čiai buvo vieninteliai profesionalūs Lietuvos tekstilininkai, kurie propagavo audimo meną. Abu padėjo rengti audėjų darbų parodas, skaitė paskaitas, mokė lietuvaites ne tik gražiai austi, bet ir tautinius raštus kurti.

Tamošaičių sukurti tautiniai drabužiai buvo įvertinti aukso medaliais tarptautinėse parodose Paryžiuje (1937 m.), Berlyne (1938 m.), Niujorke (1939 m.). Kaip brangų įkvėpimą per visus kūrybos metus Aldona mintyse išsaugojo Tamošaičių knygose sudėtus raštus.

Seserys audėjėlės mielai dalijosi savais raštais tarpusavyje. Kartais jie ateidavo iš gimtinės pievų ir lankų, kartais ir iš ... sapnų. Aldona pasakojo, kad neretai jie būdavo spalvoti, margais raštais išpinti. Dažnas jų vėliau suguldavo ir į margų audinių rietimus...

Aldonai šiandien sunku pasakyti, kada ji pajuto tikrąjį poreikį kurti. Bet ji puikiai žino, kad kūrybos versmė – neišsemiamas.

Nuo 1965 metų Aldona – Lietuvos tautodailininkų sąjungos Kauno skyriaus narė. Sudariusi sutartį su Vilniaus dailės kombinatu, ji daugiau nei trisdešimt metų jam tiekė savo išaustus gaminius. Kombinato meno taryba vertino Aldonos išaustas pagalvėles, šalikus, rankšluosčius ir siūsdavo į kitas respublikas, užsienio šalis. Dabar Aldonos gaminius vertina jos kūrybos gerbėjai – įsigiję jos austus šalikus, skraistes, dėvi ir giria, kitamet vėlei sugrįžta, rekomenduoja kitiems, siunčia audinius dovanoms.

Kaip miela šeimos relikvija Valkauskų namuose saugomi Aldonos mamos austi kraičio audiniai. Šalia – tautodailininkės darbai,

apkeliavę tautodailės meno šventes, respublikines parodas. Kiek čia daug sudėta autorės fantazijos, polėkio, gyvenimo patirties. Pasiekusi meistriškumo, Aldona tarsi muzikuoja, žaidžia motyvų ir spalvų variacijomis, kuria darnius jų sąskambius.

Geriausius darbus Aldona kartu su seserimi Ramute Balčiūniene eksponavo audinių parodoje „Saulutės“ galerijoje.

Kur tik nepabuvojo Aldona su savo darbais darbeliais. Pasakojo, kad ne kartą ją kviesdavosi ir tebesikviečia į liaudies meno, dainų ir šokių šventes, kuriose yra tekę „gyvai“ demonstruoti, kaip dirba šiandienos audėjos. Įdomu būna. Apstoja būriai smalsuolių, audimo paslapčių klausinėja...

Nebesuskaičiuosi, kiek kilometrų lovatiesių, staltiesių, rankšluosčių, šalikų ar servetėlių per savo gyvenimą yra išaudusi talentinga tautodailininkė. Ir kiekviename jos darbe – subtili grožio pajauta, savita etnografinė ir istorinė informacija, pajausta tautosakos dvasia, kasdieninis gimtojo krašto žavesys.

2010 m. Aldona Valkauskienė pripažinta senojo audimo amato puoselėtoja, sertifikuotą tautinio paveldo produktų tradicine amatininke.

Su vyru Stanislovu Aldona užaugino dvi dukteris. Nors jos pasirinko kitas profesijas – vyresnioji Jovita tapo gydytoja, jaunesnioji Dovilė dizainerė – Aldona stengiasi, kad audimas joms būtų artimas. Dukros austi moka, prie staklių prisėda ir anūkėliai – Ugnė, Miglė, Mikas.

– Dabar turiu visas sąlygas dirbti, juo labiau, kad iš visų pusių

Vienoje mugėje Aldonos Valkauskienės austą skraistę įsigijo Lietuvos prezidentė Dalia Grybauskaitė (nuotr. kairėje)

Kasdien Valkauskų namuose kaukši senovinės audimo staklės. Iš tautodailininkės auksinių rankų bėga į pasaulį margi audimo raštai (nuotr. apačioje)

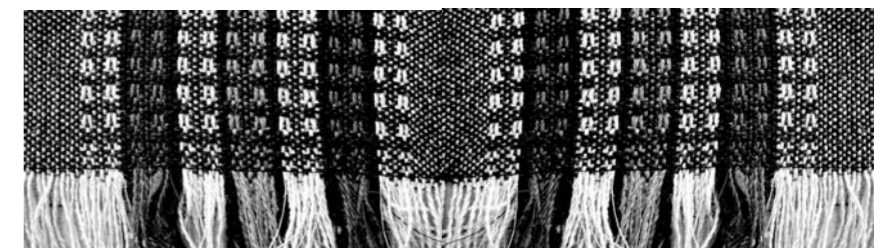
Nuotraukos iš A. Valkauskienės asmeninio archyvo

esu apsupta profesionalų. Padiskutuoti, pasiginčyti apie kūrybą tikrai yra su kuo: į „naują meno tarybą“ įsijungia ir Dovilės vyras Aurimas, taip pat su daile susijęs - jis Vilniaus Dailės akademijos grafinio dizaino katedros dėstytojas.

Dažnai mugėse ar šventėse prie Aldonos gaminių stabtelėja meno žmonės. Profesionalūs skulptoriai, architektai, tekstilininkai pasižvelgia, patyrinėja, pačiupinėja audinius ir, prisilietę prie rankomis austų gaminių, dažnai jau nebepaleidžia.

Kiekvieną kartą, išlydėdama savo darbus, Aldona pamąsto, kad visi jos kūrybą vertinantys žmonės savotiškai susiję – jiems malonus ir artimas jos rankomis sukurtas nedidelis audinio gabalėlis... Audėja džiaugiasi, kad dauguma jos audinius įsigijančių pajaučia ramybę, šilumą ir nuoširdumą, dėmesingai ir kruopščiai įaustus įvairiausiuose, vienetiniuose gaminiuose. Šiemet Aldoną maloniai nustebino Prezidentės Dalios Grybauskaitės dėmesys jos audiniams – Baltramiejaus mugėje ji įsigijo skraistę...

... Visada svetinga, visada besišypsanti Aldona užkrečia nuoširdumu ir kažkokia ypatinga, poetiška ir netikėta pasaulėjauta, meile gyvenimui. Likimas davė jai talentą – dovanoti žmonėms šypsena ir ji laiminga, kai žmonės šypsosi. ■

Neįtikėtinas lietuvių valstietės kelias į Rusijos imperijos sostą

Henrikas Puskunigis

Petro I favoritė, vėliau žmona, o po jo mirties – pirmoji moteris Rusijos valdovė Jekaterina I buvo kilusi iš Lietuvos. Jos tėvas Aleksiejus Skovronskis priklausė valstiečių luomui (nors kurį laiką gyveno Vilniuje), turėjo nedidelį ūkėlį netoli Zarasų ir čia ūkininkavo, vos galą su galu sudurdamas. Duktė Morta (gimusi 1684 metais), kurios laukė ištis pasakiškas Pelenės likimas, nuo pat vaikystės dirbo pačius suniausias žemės ūkio darbus.

Lemtingas buvo Mortos atsitiktinis susitikimas su kaimyninio Alūksnės (dabar Latvija) miestelio pastoriumi Ernstu Gliuku, kai šis brikele važinėjo po gretimas paprijas, apžiūrinėdamas švedų kariaunos nuniokotus bei sudegintus kaimus, nuo bado ir epidemijų ištuštėjusias sodybas.

Gliukas susidomėjo darbščia, simpatiškos išvaizdos paaugle Morta ir pasiūlė įdarbinti ją pas save vaikų aukle. Tėvams sutikus, Morta su pastoriumi išvyko į Alūksnę.

Šiaurės karo metu, 1702 m. rugpjūčio mėnesį, rusų kariuomenė, kariaudama dėl Rusijos išėjimo prie Baltijos jūros, užėmė nemažą Livonijos teritoriją su Alūksne. Rusijos armijai užėmus Marienburgą (Alūksnę), pastoriaus Gliuko šeima ir tarnai pateko į rusų nelaisvę.

Petras I atkreipė dėmesį į pastorių Gliuką, kilimo saksonietį, labai išsilavinusį žmogų, mokslus ėjusį Vokietijos universitetuose. Caro pasiūlymu, Gliukas persikėlė į Mas-

kvą. Kartu išvyko ir Morta. Gliukų kaimynai Maskvoje greit pastebėjo jų auklę, kurią vadindavo „gražia mergaite iš Pabaltijo“. Jauna, linksmą mergina patiko ir kareiviams, ir karininkams. Rusijos armijos feldmaršalas grafas B. Šeremetjevas padarė Mortą savo tarnaitę. Petro I favoritas A. Menšikovas susidomėjo gražuole ir atėmė Mortą iš Šeremetjevo, padaręs ją savo meiluže. Vienos asamblėjos metu jis didžiudamasis parodė Petru Mortą. Netrukus Petras artimai susidraugavo su šia mergina ir „paveržė“ ją iš savo bičiulio ir padarė savo sugyventinę.

Kai kurie istorikai Mortą vadino Petro I „graždanskaja žena“, Solovjovas, Kliučevskis – „pochodnaja žena soldatka“. Ji labai mėgusi kariškius, ypač Semionovsko ir Preobražensko pulkų kavaleristus. 1708 metais ji priėmė pravoslavų tikėjimą ir tapo Jekaterina Aleksiejevna. 1712 metais cerkvėje susituokė su Petru I. Rusijos aukštuomenė nekentė Jekaterinos dėl jos žemos valstietiškos kilmės, bet Petru ji turėjo nemažos įtakos.

Petrą I nuolat kamavo priepuoliai, kildavę, neva, dėl to, kad vaikystėje jo sesuo Sofija pakišusi jam nuodų. Tais momentais jo netramdomas pyktis užgriūdavęs visus aplinkinius. Kai rūmuose apsigyveno Jekaterina, visi lengviau atsiduso. Vos tik Petro I lūpomis prabėgdavo mėšlungiški traukuliai – pirmasis būsimojo priepuolio pranašas, tuoj siūsdavo kviesti žmonos. Ji buvo vienintelė, galėjusi be baimės žiūrėti į pykčio iškreiptą caro veidą. Jos balsas, žodžiai, judesiai darė Petru I magišką poveikį.

Jis nusiramindavo, padėdavo galvą jai ant krūtinės ir nugrimzdavo į gilų miegą. O po dviejų trijų valandų nubusdavo žvalus ir puikiuos nuotaikoms. Gali būti, Jekaterina turėjo įtaigos arba hipnozės galių. Ji lydėjo vyrą žygiuose prie Pruto 1711 metais, į Persiją 1722 metais. Su Petru I ji išgyveno 22 metus, pagimdė 11 vaikų, bet beveik visi jie išmirė būdami kūdikiai, liko tik dvi dukterys – Ana ir Elizaveta.

1722 m. vasario 5 dieną Petras I paskelbė įsaką dėl įpėdinystės, kuriuo pasiliko sau teisę skirti sosto paveldėtoją. Tačiau sosto įpėdinio jis taip ir nepaskyrė. Savo dukterims, kurios buvo neabejotino gražumo, jis norėjo išpiršti mažų mažiausiai nors užsienio valstybių pasiuntinius, todėl jų portretai buvo pasiūsti į Versalį ir Madridą. Į sosto įpėdinę jos netiko, kaip netiko ir jų motina Jekaterina. Sinodas ir senatas Jekatrina laikė neteisėta žmona, o jos dukteris – neteisėtos santuokos vaikais.

Jekaterinos draugai ir bičiuliai buvo Petro I iškelti žmonės ir gvardijos kariškiai. Savo draugystės ji nenutraukė su Menšikovu, jis buvo artimiausias patarėjas. Siekdami įsiteikti, Menšikovas, Tolstojus ir kiti didikai įkalbinėjo Petrą I vainikuoti Jekateriną imperatore. Tai buvo daroma 1724 metais, kai Petras I jau sirgo. Vienintelis vyriškasis įpėdinis buvo 12 metų anūkas iš pirmosios santuokos, Aleksiejaus sūnus Petras. Nei Menšikovas, nei Tolstojus, nei kiti, iškilę Petro I laikais ir prisidėję prie Aleksiejaus žūties, nenorėjo matyti anūko imperijos soste. Ilgai svarstė Petras I, kam palikti valdžią, bet taip ir neapsisprendė. 1725 m.

vasario 27–28 naktį, jau mirdamas, jis rašė: „Všio atdaite...“ („Viską atiduokite...“), o kam atiduoti, taip ir nebeparašė. Sosto klausimas liko valdančiosios diduomenės rankose. Pagal 1714 m. įsaką Jekaterina galėjo būti tikrai regente. Didikai Golicinai, Dolgorukiai ir kiti bevėliją ją su dukterimis uždaryti į vienuolyną, o jos favoritus ištremti į katorgą. Bet noras būti imperatore užvaldė Jekateriną. Ji nusprendė su

Prieš 120 metų įvyko Kražių skerdynės

Rusijos carinė administracija, vykdydama rusifikacijos politiką, 1832-1892 m. vien Žemaičių vyskupijoje uždarė 46 vienuolynus su bažnyčiomis. Tikintieji tam priešinosi. Atkakliausia kova užvirė Kražiuose 1893 m. Žmonės budėjo bažnyčioje priešindamiesi jos uždarymui ir nugriovimui. Po kelių nesėkmingų bandymų valdžia, pasitelkusi Dono kazokų III pulką, bažnyčią užėmė. Pagal teismo aktus, 9 žmonės mirė, 10 buvo pašauti, 44 sunkiai sužeisti, 150 pateko į kalėjimą. Teismo procesas nuskambėjo pasaulyje, nu-teistieji netrukus buvo amnestuoti. Kražių skerdynės ir jų sukeltas atgarsis pasaulyje prisidėjo prie tautinio lietuvių atgimimo tėvynėje ir emigracijoje.

Smurtas Kražiuose labai sužadino ir Amerikos

savo bendrais pasinaudoti gvardija.

Kai Petras I gulėjo priešmirtinėje agonijoje, senatas, sinodas ir kolegijų prezidentai tarėsi dėl valdžios. Tuo tarpu salės kampe pasirodė gvardijos karininkai ir grūmojančiu balsu pareiškė sudaužysią galvas visiems seniems bajorams, jeigu jie priešintųsi jų „motinai“ Jekaterinai. Tuo metu sudundėjo būgnai. Prieš rūmus aikštėje išsirikiavo abu gvardijos pulkai, nežinia kam atvesti iš kareivinių. Karinės kolegijos prezidentas kunigaikštis Repninas įpykęs sušuko:

– Kas išdrįso be mano įsakymo čia atvesti pulkus? Argi aš ne feldmaršalas?

– Pulkus atvedžiau aš, imperatorės įsakymu, kurį vykdyti privalome visi, neišskiriant ir tavęs, – atsakė karininkas

Susidarius tokiai situacijai, sosto paveldėjimo klausimas buvo išspręstas Jekaterinos naudai. Visą nulėmė gvardija.

Jekaterina neliko skolinga kavaleristams. Ji kiekvieną pavaišino vyno taure iš savo rankų.

Remdamasi gvardija ir savo favoritais, Jekaterina valdė dvejus metus, laiką leido linksmai, sėdėdama pokyliuose iki aušros. Vieno užsienio diplomato žodžiais tariant, visi tada galvojo – kaip daugiau pa-

vogus iš valstybės. Pati Jekaterina per savo paskutinius valdymo metus iššvaistė 6,5 milijono rublių iš valstybės iždo. Tokios kalbos sklido Europoje iš Peterburgo rūmų.

1726 metais Jekaterina I įsteigė Aukščiausiąją slaptąją tarybą, kuriai faktiškai perdavė visą valstybės valdymą.

Jekaterina mirė 1727 metais gegužės 6 dieną, turėdama 43 metus amžiaus. Prieš mirtį ji panoro valdžią atiduoti vienai iš savo dukterų – Elizavetai, bet senatui pasipriešinus, įpėdiniu paskyrė Petrą, Aleksiejaus sūnų.

Jekaterina I buvo pirmoji moteris, karūnuota Rusijos imperatore. Jai padaryta karūna vėliau karūnuodavosi visi Rusijos imperatoriai.

Petras I, norėdamas žmoną pagerbti, įsteigė „Šventosios Jekaterinos“ ordiną, vieną pramonės miestų pavadino jos vardu (Jekaterinburgu), Taline (Revelyje) pastatė jai puikius rūmus ir pats įmūrijo tris plytas. Rūmai tebestovi ir šiandien Kadriorgi parke, juose įrengtas Petro I muziejus. Daug Jekaterinos giminių iš Lietuvos buvo iškviesti į Peterburgą ir apdovanoti titulai, pareigomis ir turtais.

Toks buvo neįtikėtinas lietuvių valstietės kelias į Rusijos imperijos sostą. ■

lietuvius. Visose kolonijose buvo renkamos aukos, spausdinami atsisaukimai, rengiami protesto mitingai, kuriuose, pasak S. Michelsono knygos „Lietuvių išeivija Amerikoje“, „nuo vienu pagrindų kalbėjo laisvamaniai, kunigai ir socialistai“. Ilgą rezoliuciją išspausdino ir „New York Herald“. Tai, pasak S. Michelsono, buvo pirmutinis vieningas lietuvių išeivijos balsas prieš caro priespaudą Lietuvoje, ir „pirmu kartu stambioj Amerikos spaudoj taip ryškiai buvo iškeltas Lietuvos vardas“. Kai tais pačiais 1893 m. JAV prezidentas G.Klyvlendas pasirašė su caro valdžia sutartį politikams pabėgėliams išdavinti, lietuviai tuojau jam nusiuntė stiprų protestą su 200 tūkst. parašų. Proteste buvo nurodyta, kad ta „šlykšti sutartis daro Amerikos demokratijai gėdą“ ir pavojinga Lietuvos žmonėms, kovojantiems prieš caro tironiją ir ieškantiems užuovėjos Vašingtono žemėj. ■

Lietuva – ir žydų kraštas

Nepailstantis žurnalistas, istorijos faktų tyrinėtojas, išleidęs reikšmingų knygų, Vilius Kavaliauskas sudarė dar vieną naują „Pažadėtoji žemė – Lietuva“. Ji skiriama saugantiems savo istorinę atmintį. O toji atmintis primena, kad 1918 m. demokratinę Lietuvos respubliką kūrė visos joje gyvenusios tautos. „Dabar, knygos įžangoje rašo Ministras Pirmininkas Algirdas Butkevičius, kai pažymime Lietuvos žydų sunaikinimo 70-metį, yra gera proga prisiminti tą indėlį, kurį į Lietuvos valstybės kūrimą įnešė mūsų kaimynai žydai. Tai prisiminę, mes geriau suprasime, ir kur patys gyvenome ir kokios mūsų pareigos valstybei bei visuomenei. Per tuos šimtmečius, kai žydai, atsiliepdami į didžiųjų kunigaikščių kvietimą, atvyko padėti mums, Lietuva jiems tapo savo kraštu. Jie nuoširdžiai dirbo Lietuvai, nes ji tapo jiems „pažadėtoji žemė“.

Knygos sudarytojas, pasikvietęs į pagalbą istorikus, muziejininkus, žurnalistus, sudeda lyg mozaiką nebūtin nuėjusių žydų kilmės Lietuvos piliečių darbų prieškarinio metais visumą. 1931 m. duomenimis, žydai buvo antra po lietuvių didžiausia tautinė bendruomenė – 157527 gyventojai (7,3 proc. visų Lietuvos gyventojų). Dauguma gyveno miestuose ir miesteliuose, vertėsi prekyba, pramone ir amatais. 1919-1927 m. žydai Lietuvoje turėjo religinę ir kultūrinę autonomiją. Jų reikalus tvarkė Žydų reikalų ministerija. Knygoje pateikiama daug istorinės medžiagos apie žydų dalyvavimą politinėje veikloje – Lietuvos seimuose, diplomatinėje tarnyboje, krašto valdymo struktūrose, ypač savivaldoje, pateikiama jų biografiniai duomenys. Žydai prisidėjo ir prie Lietuvos valstybės tarptautinio pripažinimo. Tarp Lietuvos nepriklausomybės karo

savanorių buvo ir žydų. Kauno choralinėje sinagogoje kabojusioje marmuro lentoje aukso raidėmis buvo iškalti vardai bemaž 60 žydų, žuvusių kovose dėl Lietuvos nepriklausomybės. 20 žydų tapo Vyties kryžiaus kavalieriais. Ne vienas jų tapo holokausto aukomis. Apie juos išsamiai pasakojama atskirame skyriuje.

Viena knygos dalių – žydai versle ir pramonėje. Rašoma, kad didelė dalis tarpukario investicijų laikinojoje sostinėje priklausė žydų kapitalui. Pavyzdžiui, iš 14 tekstilės įmonių 12 priklausė verslininkams žydams. Skaitydami sužinosime, kad garsiausi prieškarinio Lietuvos oligarchai buvo broliai Ilgovskiai, jų firma laimėdavo visus pelningiausius valstybinius konkursus, kad Kauno halę suprojektavo žydas A. Rozenbliumas (tarybiniais metais dirbo Vilniaus inžineriniame institute, jam pripažintas mokslinis profesoriaus vardas). Sudomins pasakojimas apie žymiausius odos fabrikantus Frenkelius, jų šeimos dovaną Šiauliams.

Knygą praturtina pasakojimai apie įvairių Lietuvos vietovių žydų buitį, religinę veiklą.

Žydai garsėjo ir kultūros-švietimo, sporto veikloje. Pasaulinio meno grandais tapo litvakai skulptorius Žakas Lipšicas, dailininkai Chaimas Sutas, Arbit Blatas (jo giminės Lietuvai dovanojo dailininko kūrybinį palikimą), rašytojas Romainas Gary, poetas Abraomas Suckeveris, karo metais vienas pagrindinių Vilniaus geto teatro iniciatorių. Knyga primena Lietuvą garsinusius šachmatininkus Ch. Kaganą, S. Dislerį, A. Machtą, I. Vistanekį ir kitus, dviejose olimpiadose dalyvavusį dviratininką I. Anoliką, gausios talentingų muzikų Hofmeklerių šeimos istoriją. Nepamiršta ir tarpukario Kauno estrados legenda Danielius Dolskis.

Daug vietos knygoje skiriama žydams mokslininkams, gydytojams prisiminti. Garsios jų pavardės ir darbai skamba iki šiol. Kalbininkas Chackelis Lemchenas, bibliografas Izidorius Kisinis, pirmasis Lietuvoje atlikęs širdies operaciją chirurgas Borisas Efrosas, Vilniaus „daktaras Aiskauda“ Cemachas Šabadas...

„Žmonės, apie kuriuos kalbama šioje knygoje, yra nusipelnę, kad prie jų kapų atneštų gėlių, – rašo V. Kavaliauskas. – Noriu, kad ši knyga būtų paminklu jiems. Paminklu tiems, kurie jau turi paminklus, ir tiems, kurie jų neturi. Galbūt mūsų istorijoje per daug kraujo, o paskui – veidmainiškų raudų. Gal geriau prisiminkime tos išžudytos kartos darbus.“

Knygos leidybą parėmė Jakovo Bunkos labdaros ir paramos fondas, prezidentas Valdas Adamkus, europarlamentaras Justas Paleckis, prof. Saulius Sondeckis, prof. Vladas Bumelis, atsargos gen. Česlovas Jezerškas, pirmosios vyriausybės ministras Albertas Sinevičius, Lietuvos žydų bendruomenė, Stepono Kairio fondas, verslininkai Andrius Linkus, Ramūnas Garbaravičius. ■

Kelionė po Karaliaučiaus kraštą

Į ją kviečia žurnalisto ir fotomenininko Valentino Juraičio kelionių gidas „Karaliaučiaus kraštas“ (išleido leidykla „Žemės trauka“). Kompaktiškoje knygelėje telpa šio krašto svarbiausi istoriniai įvykiai ir faktai, pasakojimai apie lietuvių raštijos asmenybes, nurodomos lankytinos ir poilsio vietos, vandens turizmo maršrutai.

„Be Karaliaučiaus krašto šviesių žmonių įnašo ir pastangų, be Mažosios Lietuvos sunku įsivaizduoti ir Didžiąją Lietuvą. Tai pagrindinė tezė, paskatinusi imtis šios knygelės,“ – sako jos autorius V. Juraitis, kažkada, kaip prisipažįsta, šiame krašte pardavinėjęs ... kopūstus.

Karaliaučiaus krašte, skirtingais statistiniais duomenimis, gyvena nuo 20 tūkst. iki 40 tūkst. lietuvių. „Šis statistikos skirtumas, rašo V. Juraitis, matyt, susidaro skirtingai vykdant gyventojų apklausą ir mišrioje šeimoje skirtingai pasirenkant tautybę. Pagal kiekį lietuvių yra ketvirta tauta po rusų, balta-

rusių ir ukrainiečių Karaliaučiaus krašte“.

Leidinyje pristatomi ir šandienos lietuvių kalbos puoselėtojai mokytojai, lietuvių draugijos. Autorius primena, kad Tilžėje dar formaliai veikia turtingą istoriją turinti pirmoji lietuvių kultūros draugia „Birutė“, savo veiklą pradeda Nacionalinė lietuvių autonomija, Lietuvių kalbos mokytojų asociacija. Šiuo metu lietuvių kalba dėstoma daugiau kaip 20 krašto mokyklų, jose mokosi beveik tūkstantis lietuvių vaikų. Tačiau trūksta lėšų, dauguma mokytojų važinėja iš aplinkinių Lietuvos rajonų.

Knygelė rengta kruopščiai, daugelį metų. Daug išvaikščiota tos žemės takų, pajausta jos esmė ir reikšmė, išgyventa dėl jos likimo. Talpus faktų ir minties tekstas, gausiai iliustruotas paties autoriaus nuotraukomis, bylojančiomis įdėmų ir profesionalų žvilgsnį į dabartį. Apibūdinti miestai miesteliai, su jais susiję įvykiai ir asmenybės.

Ir visur – lietuviški pėdsakai. Kiekvienos vietovės (dabar turinčių rusiškų vardus) pavadinimai pateikti ir senieji – lietuviški, vokiški. Knygelė skirta artėjančiam Kristijono Donelaičio gimimo 300 metų jubiliejui. ■

Pertvarkos sūkurius prisiminus

Elektroninių knygų leidykla www.knygute.lt išleido kultūros ir politikos veikėjo, žurnalisto Algimanto Brazaičio knygą „Pertvarkos sūkuriuose“. Tai prisiminimai apie darbą, visuomeninę veiklą ir gyvenimą. Autorius daug metų dirbo LTSR valstybinio kinematografijos komiteto pirmininku, pertvarkos metais įsijungė į aktyvią publicistinę ir politinę veiklą, buvo išrinktas į Aukščiausiąją Tarybą. Prisiminimai paremti daugeliu straipsnių, kurie buvo atspausdinti „Gairėse“ ir kituose žurnaluose bei laikraščiuose.

Naujas knygas apžvelgė
Albinas Kosciūška

Kaip grįžo į Lietuvą Vytautas Žalakevičius? Kinas ir tradicijos Indijoje, kituose kraštuose. Kodėl lietuviai nesugeba gyventi santarvėje? Spauda ir cenzūra pertvarkos metais. Ko siekė Ūkio partija? Ar įmanoma gera kaimynystė su Baltarusija? Kodėl ant Gorbačiovo kaktos juoda dėmė? Dalia Grybauskaitė – Vilties Prezidentė? Šios ir daug kitų temų nagrinėjama šioje elektroninėje knygoje. ■

Gražulio neišgirsti negali...

Antanas Krūvelis

Prienų r.

Kaipgi šio Seimo nario negirdėsi – jis visur, kur verda dažniausiai turgaus politikos verti įvykiai. Daugelis esame girdėję P. Gražulio aštrius, emocingus pasisakymus įvairiais klausimais iš Seimo tribūnos ar susitikimuose su gyventojais.

Gerai prisimename ne kartą rodytus vaizdus televizijos ekrane, kai, berods, dar 2010 metais per gėjų eitynes Seimo nariai P. Gražulis ir K. Uoka, protestuodami prieš tokias eitynes, peršoka per policijos pastatytas užkardas ir pradeda galynėtis su policijos pareigūnais. Manau, jog taip elgdami jie grubiai pažeidė viešąją tvarką ir ignoravo teisėtus policijos t.y. valstybės pareigūnų reikalavimus. Tokį Seimo narių elgesį kitaip, nei akivaizdų riaušių inspiravimą ir neįvardinsi. Įsivaizduokime, kad jų pavyzdžiu būtų pasekė dar bent šimtas piliečių ir pradėję stumdytis su policija bei eitynių dalyviais. Kokios tokiu atveju galėjo būti pasekmės? Juk yra tokie dalykai kaip minios psichologija, nuotaika, kai aistros ir veiksmai darosi mažai

prognozuojami. Apie tai šiedu Seimo nariai turėjo pagalvoti. Tad už tokius savo neapgalvotus, lengvabūdiškus veiksmus minėti Seimo nariai turėjo būti nubausti (nežinau ar taip buvo), tik bauda jiems turėjo būti žymiai didesnė nei eiliniam piliečiui.

Panašiai P. Gražulis elgėsi ir šiomet, kai vyko Lietuvos gėjų lygos (LGL) eitynės Gedimino prospektu Vilniuje. Man atrodo, jog didelei visuomenės daliai tos eitynės buvo nebuvo, mažiausiai rūpėjo. Ir labai būtų buvę sveika, kad bent perpus mažiau dėmesio šioms nelemtoms LGL eitynėms būtų skyrusi žiniasklaida ir ... Seimo narys P. Gražulis. Kaip būtų gerai, jeigu ten nebūtų buvę nė vieno žmogaus, specialiai atėjusio pažiopsoti į tą eiseną. Bet... P. Gražulio elegantiškas šuolis į policijos gretas sukėlė tikrą furorą. Ko ir bereikia parado organizatoriams. Tai buvo penas atrakcijų mėgėjams, jų skatinimas ateiti pažiopsoti į tą klounadą.

Manau, nėra ko P. Gražuliui piktintis policijos veiksmais jį sulaukiant. Blogai būtų, jeigu policija leistų ignoruoti jos reikalavimus. Tada panašiose akcijose atsirastų vis daugiau ir daugiau chaoso ir pavojingų visuomenei apraiškų. Policijos pareigūnų reikalavimams paklusti privalo visi piliečiai. Nesvarbu ar tai būtų eilinis pilietis, Seimo narys ar pagaliau kokia nors Garliavos teta.

Šiaip ar taip, bet neįmanoma, kai išgirsti, kad tai vienur, tai kitur įvyksta pasipriešinimas policijos pareigūnams. Manau, kad už tokius nusižengimus reikėtų didinti tiek administracines baudas, tiek ir baudžiamąją atsakomybę. (Neseniai Seimas atmetė prokurorų prašymą dėl P. Gražulio teisinės neliečiamybės panaikinimo – Red.)

Reikėtų imti pavyzdį iš Aplinkos ministerijos, kuri sustiprino atsakomybę už brakonieravimą ir kitus gamtos apsaugos pažeidimus (žinoma, proto ribose). Supranta-

ma, jog iš policijos pusės turėtų derintis reiklumas su geranoriškumu ir pagarba piliečiams.

P. Gražulis teigia, kad yra Seime užregistravęs pataisą, jog tokios eitynės nevyktų ir homoseksualiųjų santykių toleravimas būtų draudžiamas. Visai nesuprantama. Negaliu įsivaizduoti, ką reiškia homoseksualiųjų santykių toleravimo draudimas. Ar tai reiškia, kad tų žmonių atžvilgiu reikia priešiška nusiteikti? Ar uždrausti pačius homoseksualiųjų santykius? Drausk tokių santykių toleravimą ar ne drausk – jie buvo, yra ir bus. Taigi tokia siūloma pataisa, manau, yra labai neracionali.

Iš kitos pusės, negali įžvelgti kokios nors rimtesnės priežasties organizuoti tas gėjų eisenas. Kokias teises jie gina? Kas juos visuomeniniame gyvenime vienaip ar kitaip diskriminuoja? Visiškai sutinku su Seimo nario P. Gražulio nuomone, jog jokios jų diskriminacijos bent jau Lietuvoje nėra nei politiniame gyvenime, nei versle ar kultūrinėje veikloje. Tad ko siekta tuo ambicingu kaprizu būtinai pažygiuoti Gedimino prospektu Vilniuje?

Jeigu norima pabendrauti su bendraminčiais, negi negalima rasti kur kas geresnio būdo tai padaryti. Imtų, pagaliau, pavyzdį kad ir iš politinių partijų, kurios kasmet susirenka vienoje ar kitoje gražioje Lietuvos vietoje. Ten kuo puikiausiai pabendrauja, atsipalaiduoja nuo kasdieninio darbo, rūpesčių, turiningai ir linksmai kartu praleidžia keletą dienų. Argi negalėtų kažką panašaus suorganizuoti ir LGL lyderiai. Bet ne, ponui V. Simonko būtinai reikia pasirodyti Gedimino prospekte, atrodo, tik tam, kad kam ta jų karnavalinė eisena nepatinka. Kvailiau ir būti negali.

Tad atrodo, jog tos eisenos vienintelis tikslas – kažką paerzinti, provokuoti. Manau, jog taip ir yra. Ta gėjų eisena, mano nuomone, buvo pati tikriausia provokaci-

ja, kuri labiausiai kenkia jiems patiems. Tokiu elgesiu jie patys save išskiria iš visuomenės, patys save izoluoja ir, ko gero, taip elgdami ateityje gali patys save suvartyti į tam tikrus „getus“. Šios orientacijos žmonės turėtų susivokti ir nepasiduoti V. Simonko provokaciniams veiksams.

Kai nesiseka įtikti

Juozas Baužys

Kumpikų k., Kretingos r.

Su rajono laikraščiu „Švyturys“ (jo pavadinimai per daugelį metų keitėsi) pradėjau bendradarbiauti dar būdamas moksleiviu, nuo 1953 metų. Visą laiką jį prenumeravau ir skaičiau. Daug kartų buvau premijuojamas už rašinius. Su daugeliu redakcijos darbuotojų teko susipažinti. Visi buvo mandagūs, nuoširdūs. Arti 40 metų „Švyturio“ redaktoriumi išdirbo Feliksas Rapalis. Jautrus ir nuoširdus žmogus buvo. Gerbė ir užjautė bėdoje kiekvieną savo skaitytoją.

Aiščiau prisimenu, kai 1964 m. keli laikraščio neetatiniai korespondentai buvome pakviesti į Vilnių, į konferenciją. Tada su redaktoriumi F. Rapaliu važiovome septyni žmonės. Konferencijoje kalbėjo tuometis partijos sekretorius A. Sniečkus. Per tas dvi dienas daug naudingo sužinojome, išmokome. Kai kurie buvome premijuojami. Tais metais daug rašiau ir „Valstiečių laikraščiui“. Jo redakcija mane buvo apdovanojusi už daly-

vavimą įvairiuose konkursuose, už straipsnius apie darbo pirmūnus. Buvau premijuotas radijo aparatu, o antrą kartą – rankiniu laikrodžiu. Tuo metu tai buvo labai vertingos dovanos. Buvau pakylėtas lyg ant sparnų.

Paskutiniu metu „Švyturio“ laikraščio redaktoriai keitėsi lyg padėvėtos pirštinės. Su dabartine redakcijos vadove nesiseka bendrauti ir bendradarbiauti. Gal man ir nereikėjo taip parašyti į „Gairių“ žurnalo skaitytojų anketą, kad „Švyturio“ laikraščio redaktorė skaitytojų straipsnių mintis išvedžioja pagal savo skonį ir pažiūras. Užsigavo moteriškė. O aš mėgstu teisybę sakyti į akis, esu kietas žemaitis.

Jei parašai prisiminimų žiupsnelį apie kokį darbštų, sąžiningą tarybinių laikų žmogų – netinka. Sako, nebe tie laikai. Buvau „Švyturiui“ pasiuntęs straipsnį apie Antaną Jokubauską, savo laiku sąžiningą, gerą kolūkio pirmininką. Pasiteiravęs, kodėl nespausdina to straipsnio, išgirdau, kad apie komunistus gerai rašyti negalima. O štai šiomet skaitau apie A. Jokubauską straipsnį, parašytą pačios redaktorės. Ir išgyrė jį dar geriau už mane, Levo Tolstojaus giminę priklijavo.

Nusiunčiau straipsnelį apie sveikatos apsaugos ministrą Vytenį Andriukaitį – nespausdino. Negi ir apie socialdemokratą negalima gerai rašyti? Susidariau nuomonė, kad redaktorė simpatizuoja tik vienai spalvai. Ar tai dera objektyviam žurnalistui?

Seniai bendradarbiauju ir su antruoju rajono laikraščiu „Pajūrio naujienos“. Čia laikraščio darbuotojai visada geranoriškai pataria, pamoko. Malonu su „Pajūrio naujienų“ žurnalais ir bendradarbiauti. Mūsų kaime „Pajūrio naujienas“ skaito 36 skaitytojai, o „Švyturį“ – tik 8 žmonės.

Milijonierius pasisakė kaip socialdemokratas

Albinas Klizas

Gargždai

Seimo Biudžeto ir finansų komiteto pirmininkas Bronius Bradauskas interviu spaudoje visuomenę įspėjo, jog jei valdininkų algos, kurios buvo nukarpytos per pasaulinę krizę, Konstitucinio teismo sprendimu bus tuoj pat kompensuojamos, tai gali sugriauti valstybę. Valdininkai neturi kantrybės, užverčia skundais teismus. Reikia tik stebėtis, kaip tie vargšai valdininkai išgyveno iki šių dienų?

Politikas kaip pirštu duria į akį, sakydamas: „Skundų antplūdis rodo, kad turime valdininkų armiją, kuri nelabai nori suprasti valstybės reikalus, juk niekur nedings tie pinigai. Mane labiausiai stebina, kad ieškinius teikia tie, kurie uždirba tikrai ne mažiausiai. Tikrai ne tie, kurie gyvena skurdžiai, gausna minimumą“. Visiškai sutinku su Seimo nariu: jei į teismą kreiptųsi pensininkai, kurie paskutinius centus krapšto, kuriems pensijos nedidėjo penkerius metus, galima būtų dar suprasti. Bet šie žmonės išmoko kantriai kęsti.

Kaip žmogus žmogui nelygus, taip ir milijonierius. B. Bradauskas turi supratimą apie žmones, kurių gyvenimas nesaldus. Čia B. Bradauskas pasisakė kaip tikras socialdemokratas.

Rūpesčiai ir lūkesčiai

Jonas Visockas

Paistalai

Nuo paistalų nebėr vaistų.
Jų kiekviena valdžia pripaisto...
Skylėms užlopyt ieško glaisto –
Veltui milijonus iššvaisto...
Skylių pakalnėj neužlopę
Į Everestą žodžiais kopia,
Prieš tai dar sugalvoja testą,
Kaip jie pasieks tą Everestą...
Neįkopia... Vėl griebias vaisto,
Jau kito – dar daugiau pripaisto...

*P.S. Nuo paistalų, net paprastų,
Nėra dar vaistų išrastų!*

Beveik hamletiškas klausimas

Kas kelnėse Šustausko?!
Štai klausimas koksai.
Ne Drižiaus, ne Vaigausko...
Ko taip keistai spoksai?

Policija to klausia.
Tuo domisi teismai.
Na ten – manai – tikriausia
Tik blėstantys ... geismai.

Lotyniškai – genitalijos
(Beje, ne iš Italijos),
Lietuviškai įvardintos
Ir žaibiškai užkardintos!

Apie reklamą

Jei prezidentų šunys tik suloja,
Žiniasklaida tuoj pat juos reklamuoja.
Kaip jai apsieiti be šitos reklamos,
Jei tie šuneliai Valdo ar Obamos?

Kam gi tos isterijos?

Ministre, kam gi šitokios isterijos?
Na, geria prie Sveikatos ministerijos,
Begerdami netgi juodžiausią metų
Vis linki viens kitam: „Tai į sveikatą!“

Tai ko gi jūsų klerkai niršta –
Kas geria, tas sveikatos nepamiršta.

*P. S. Juk geria ir šalia Prezidentūros,
Net retsykiais apšlapina jos mūrus...
Saulutė švysteli, ir jie pradžiūsta.
Negi Dalia turėtų rinktis kitą būstą?*

Julijonas Petronis

Buvusiam

Tu vis dar žiūri į mane iš aukšto,
Tau vis dar regis, kad esi valdžia.
Baik žmones juokinęs – popiet jau šaukštai.
O kitų pietų – kitiems pradžia.

* * *

Šitiek plikių – protas braška.
Tai mada!
Kai lietus ant plikės teška –
Kaip tada?

* * *

Suklydus būtina taisyti.
Kartais suklysti – ne bėda.
Mada prastos mados vaikytis –
Labai paika mada.

* * *

Pilna priešų. Nėr draugų.
Kits be saiko punta.
Kam pakišti pinigų,
Kad valdžion įstumtų?

Bėdžiaus viltis

Užmušti žmogų labai paprasta,
Kad tik proga išpultų.
Tada kasdieną duos pavalgyt,
Dar šiokį tokį gultą.

* * *

Gauta labai svarbi žinia,
Galiu visiems paporint:
Lietuvoj nebėr šunų –
Visus ant Landsbergio iškorėm.